

VILPITTÖMIÄ VALEUUTISIA

Tutkielma poliittisen satiirin sisältämän huumorin ja yhteiskuntakritiikin suhteesta

Jori Itämäki

Pro gradu-tutkielma

Filosofia

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

syksy 2016

TIIVISTELMÄ

VILPITTÖMIÄ VALEUUTISIA

Tutkielma poliittisen satiirin sisältämän huumorin ja yhteiskuntakritiikin suhteesta

Jori Itämäki

Filosofia

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Olli-Pekka Moisio

Syksy 2016

79 sivua

Tämä tutkielma pyrkii tarkentamaan poliittisen satiirin määritelmää suhteessa aiempaan satiiriin ja huumorin tutkimukseen. Työssä on myös tavoitteena pyrkiä yhteiskuntatieteelliseen näkökulmaan vastaamalla muodostetun määritelmän avulla kysymykseen poliittisessä satiirissa esiintyvän huumorin ja yhteiskuntakritiikin suhteen laadusta.

Ensimmäisessä luvussa esitellään muutama tutkielman aiheen ja tulokulman kannalta oleelliseksi katsottu huumorintutkimuksen nykysuuntaus: yhteensopimattomuus- sekä antagonistinen teoria. Nämä teoriaperheet esitellään niitä kannattavien nykyteoreetikkojen muotoilujen kautta, sillä niiden katsotaan olevan nykyaikaisen huumorimuodon tutkimisen kannalta laajaa historiallista katsausta hyödyllisempiä. Huumorintutkimukselle annetaan pääosin kaksiosainen rooli huumorin mekaniikan selvittämiskeinona, sekä huumoria ympäröivän sosiaalisen todellisuuden suhteen selittäjänä.

Toisessa luvussa käydään käsiksi satiirin käsitteeseen ja se kuvaillaan itsenäiseksi diskurssiksi, joka käyttää välineinään kahta erityyppistä ironiaa, sekä ajoittain parodiaa. Poliittinen satiiri määritellään suhteessa yleiseen satiiriin poliittisen diskurssin koomisuuden ilmentämiseksi ironisia välineitä käyttäen. Määritelmälle todetaan keskeiseksi myös sen pyrkimys kuulijansa suostuttelemiseen, ja ominaisuus ottaa vakava suhde esitettämiensä väitteiden totuusarvoon.

Analyysiluvussa keskitytään koettelemaan annettua satiirin määritelmää käytännön esimerkein. Analyysin metodina käytetään General Theory of Verbal Humorin antamia tietoresursseja, sekä satiirin kriittisyyden analyysiä auttavia kysymyksiä. Tämän kaksiosaisen analyysin kautta saadaan vahvoja viitteitä sen puolesta, että poliittisen satiirin yhteiskuntakriittisyys on paikallistettavissa ja redusoitavissa yksittäisiin vitseihin. Poliittisen satiirin kriittisyys ja huumori vaikuttavat analyysin myötä yhteenkietoutuneelta kokonaisuudelta. Analysoitujen vitsien pohjalta todetaan, että tämä yhteys palautuu satiristin ja satiirin vastaanottajan välillä tapahtuvaan antagonistiseen suhtautumiseen satiirin kohteeseen.

Päätännössä osat kootaan yhteen ja pohditaan mitä implikaatioita annetulla poliittisen satiirin määritelmällä ja sen hyödyntämisellä voisi olla. Poliittinen satiiri sidotaan selvästi antagonistiseksi toiminnaksi, sekä syvästi kytkeytyneeksi varsinaiseen poliittiseen diskurssiin – jopa osaksi sitä. Lopuksi annetaan myös useita suuntia jatkotutkimuksille aiheesta ja hieman sen vierestä.

Lähteitä luetaan tutkielmassa eklektisesti, vaikkakin historiallisia lähteitä ja kaukaisten aikojen tekstejä pyritään välttämään, sillä niin satiiri kuin huumorikin on vuosisatojen mittaan ottanut hyvinkin vaihtelevia muotoja.

Avainsanat: Huumori, poliittinen, satiiri, ironia, parodia, vitsi, General Theory of Verbal Humor

Sisältö

1 JOHDANTO.....	2
2 HUUMORINTUTKIMUKSEN TAUSTA.....	5
2.1 Yhteensopimattomuusteoria.....	6
2.1.1 Semantic Script Theory of Humor (SSTH).....	8
2.1.2 General Theory of Verbal Humor (GTVH).....	10
2.2 Antagonistiset teorit.....	14
2.2.1 Eriarvoisuus.....	15
2.2.2 Nauru.....	17
2.2.3. Hauskuus.....	20
2.3 Yhteenveto.....	22
3 SATIIRI.....	24
3.1 Satiirin työkalut.....	26
3.1.1 Ironia.....	26
3.1.1.1 Griceläinen ironia.....	27
3.1.1.2 Kaiku-ironia.....	29
3.1.2 Parodia.....	32
3.2 Yleisen satiirin diskurssi	34
3.3 Poliittisen satiirin diskurssi.....	38
3.4 Poliittinen satiiri ja totuus.....	42
3.5. Yhteenveto.....	44
4 ANALYYSI: POLIITTISTEN SATIIRIEN SISÄLTÄMÄN KRITIIKIN JA HUUMORIN SUHDE	46
4.1 The Onion.....	48
4.2 The Colbert Report.....	53
4.3 The Daily Show.....	57
4.4 Noin viikon uutiset.....	61
4.5 Yhteenveto analyyseistä.....	65
5 PÄÄTÄNTÖ.....	68
LÄHTEET.....	72

1 JOHDANTO

Jos olisi valittava vain muutama ihmisenä olemisen kokemusta kuvaava ilmiö, olisi yksi niistä kiistatta huumori. Ihmiskunta on kikattanut itsensä Kaksoisvirranmaasta Halssilan McDonaldsiin, eikä virnistelylle ole loppua näkyvissä. Vuosituhansien mittaisesta kreikkalais-roomalaisesta naurupainista huolimatta tilanne näyttäisi olevan se, ettei kukaan ole vielä tänä päivänä täysin varma, mitä mieltä vitseistä tulisi olla. Vähiten silloin, kun vitsi liippaa läheltä. Niin käsittämätöntä kuin se onkin, tiedetään huumorin mekanismeista, syistä ja seurauksista verrattaen vähän. Tutkimusta tehdään enemmän kuin milloinkaan, ja huumorintutkimuksen poikkeittieteellinen ala on tehnyt viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana enemmän edistystä kuin koskaan aiemmin.

Huumorintutkimusta edistävät eniten sosiologia, kielitiede, filosofia sekä psykologia. Monesti nämä tieteenalat toimivat yhdessä selvittääkseen monia koomisuuden kosmisista salaisuuksista. Tämän tutkielman huumoriherkkä linssi on tarkennettu tiiviisti kohti satiiria. Satiiria on yleisesti tutkittu kohtalaisesti, mutta filosofisia tulkintoja aiheesta on olemassa hyvin rajallisesti. Haku tarkentuu vielä pienempään tutkimusten joukkoon, kun kyseeseen tulee poliittinen satiiri. Lukijan käsissä (tai näyttöpöydällä) lepäävä tutkielma on pyrkimys täyttää tätä tutkimuskirjallisuuden kuilua määrittelemällä poliittinen satiiri Simpsonin (2003) satiiri-määritelmän kaltaiseksi mutta olennaisesti emostaan eroavaksi diskurssiksi. Tutkielman ensisijainen tavoite on siis pyrkiä määrittelemään poliittinen satiiri muotoon, joka mahdollistaisi tarkemman analyysin.

Määritelmän tarkentamisen ohella toiseksi tutkielman kysymykseksi kohoaa: Onko poliittisen satiirin huumorilla yhteys sen sisältämään yhteiskunnalliseen kritiikkiin? Millainen tämä suhde on? Nämä kysymykset toimivat tutkielman alussa liikkeellepanevana voimana, sekä lopussa merkkinä siitä, että on aika hidastaa ja katsoa minne sitä on päädytty. Lähteitä luetaan pitkälti eklektisesti, ottaen tekstisirpaleita sieltä ja täältä. Kuitenkin lähteet on valittu lähinnä viimeisten muutaman vuosikymmenen ajalta, joten eklektisyydellä viitataan lähinnä usean teoreettisen suuntauksen käyttämiseen silloin, kun se vaikuttaa hyödylliseltä. Kuitenkin analyysi-vaiheessa sitoudutaan muutamiin määriteltyihin teorioihin, joita hyödyntämällä analyysin tulokset ovat filosofisesti kestäviä.

Modernin satiirin ymmärtämiselle ja tulkinnalle tuskin on oleellisinta tarkastella siihen liittyvien

käsitteiden ja teorioiden historiallista kehityskaarta. Laadukkaita historiallisia selvityksiä tutkimusalan kehityksestä on lukuisia (ks. esim. Carrell 2008). Tässä tutkielmassa poliittisen satiirin ongelmaa lähestytään lähinnä nykyaikaisen filosofisen, kielitieteellisen sekä sosiologisen tutkimuksen kautta, eikä historiallisten kehityskaarten alttarilla uhrata oikeastaan kuin Platon ja Hobbes. Bergsonia ja Schopenhaueria vähän valutetaan, ja Aristoteles pääsi kirjoittajalta tyystin karkuun.

Tähän tutkielmaan liittyy tiiviisti käsitteet huumori, koomisuus ja vitsi. Nämä kolme ydinkäsitettä lienee syytä selventää ennen syvemmälle sukeltamista. Huumori ja koomisuus määritellään Aarne Kinnusta (1994) mukailten, vaikka tutkielma itsessään eroakin Kinnusen tutkimuksen tavasta monessakin mielessä. Huumori on suhteen ottamista jonkin kohteen koomisuuteen, ja huumorintutkimus on se ala, joka ottaa selvää näistä naurun tuotantovälineistä ja tuotannon vaikutuksista ympäröivään maailmaan ja sen asukkeihin. Huumori on siis se näkyvä ilmiö, joka ottaa selvän muodon ihmisten välisessä kanssakäymisessä (Kinnunen 1994, 249). Huumoria ei voi kuitenkaan olla ilman koomista (Kinnunen 1994, 11), sillä koominen on primitiivisempää. Koomisuus on Kinnusen mukaan väärässä tai sopimattomassa kontekstissa olemista (Kinnunen 1994, 250), ja se muuttuu huumoriksi, kun tähän dissonanssiin otetaan suhde. Kinnusen (1994, 250) mukaan kyseinen suhde on lämmin, mutta tässä kohdin tämä tutkielma eroaa Kinnusesta. Suhdetta ei oleteta lämpimäksi tai välttämättä positiiviseksi, vaan pelkkä suhteen ottaminen riittänee toistaiseksi. Vitsi määritellään pienimmäksi itsenäiseksi huumoriyksiköksi. Vitsi on siis huumoria sen paljaassa muodossa. Suuremmat konstruktiot kuten satiiri, farssi ja parodia koostuvat useista yksittäisistä vitseistä, jotka luovat yhdessä yksittäisiä vitsejä suuremman kokonaisuuden. Vitsejä käytetään esimerkkeinä ja analyysiluvuissa alkuperäisessä muodossaan, sillä niiden tarkasteleminen kääntämättöminä vaikuttaa hyödyllisemmältä kuin oman tulkinnan lisääminen tekstiin käännöstyön kautta.

Ensimmäisen luvun tarkoitus on luoda kuva kahdesta merkittävimmästä huumorin teoreettisesta muotoilusta, ja samalla katsoa millaisten kysymysten parissa alan tutkimus kamppailee. Se tuo esille myös viime vuosikymmenten vaikutusvaltaisimpia huumorintutkijoita ja heidän tutkimuksiaan, ja esittelee viitekehyksen, jossa satiiria tullaan tarkastelemaan. Toinen luku pääsee käsiksi satiiriin Paul Simpsonin (2003) oivan ja kattavan määritelmän kautta. Tämä määritelmä annetaan esittelemällä ensin sen käyttämät työkalut: ironia sekä parodia. Määrittelemisen myrskyissä olennaiseksi osaksi prosessia nousee myös tiedon ja totuuden suhde poliittisen satiirin diskurssille.

Kolmas luku pitää sisällään analyysin neljästä poliittisesta satiirista valituista neljästä vitsistä. Metodina on yhdistää General Theory of Verbal Humor Paul Simpsonin antamiin satiirin analysoimisen välineisiin. Nämä menetelmät yhdistetään ja suhteutetaan uudelleenmääriteltyyn poliittisen satiirin käsitteeseen kahdesta syystä. Ensinnä tällä keinolla pyritään vahvistamaan uutta määritelmää. Toiseksi analyysillä koetetaan vastata kysymykseen poliittisen satiirin vitsien ja sen sisältämän yhteiskuntakritiikin välisestä suhteesta. Päättäessä kaikki aiempi sidotaan yhteen, ja arvioidaan onko työ onnistunut tehtävässään. Tämän lisäksi pohdittaan useita jatkotutkimuspolkuja, joita tämä työ kenties onnistuu avaamaan.

2 HUUMORINTUTKIMUKSEN TAUSTA

Tässä luvussa tarkasteltavat huumorintutkimuksen suuntaukset, yhteensopimattomuusteoria (*eng. incongruity theory*) ja antagonistinen teoria (*eng. hostility theory*), eroavat toisistaan merkittävästi, sillä ensimmäinen keskittyy analysoimaan huumorin rakennetta ja pyrkii vastaamaan kysymykseen: Miksi me nauramme? Jälkimmäinen sen sijaan asettaa vahvan painotuksen sosiaaliseen selitykseen ja kysyy: Mille/kelle me nauramme? Yhteensopimattomuusteoriassa huumoria selitetään yllätyksellisyydellä. Antagonistisessa teoriassa selitys tapahtuu humoristin ja huumorin kohteena olevan tahon välisellä, yleensä eriarvoisuuden värittämällä, suhteella (Ferguson & Ford 2008, 284).

Yhteensopimattomuus- sekä antagonistiset teoriat eivät nimistään huolimatta ole varsinaisesti yksittäisiä teorioita, vaan kattokäsitteitä useille spesifimmeille teorioille, ja sillä tavalla niitä myös käsitellään. Näitä spesifejä teorioita esitellään tässä kappaleessa edellämainittujen kahden teorian alla, vaikka todellisuudessa ne saattavat lainata ominaispiirteitään muiltakin tutkimussuuntauksilta, ja joissakin teksteissä niitä esitellään omina itsenäisinä teoreettisina kokonaisuuksinaan omine tarkkoine tutkimuskysymyksineen. Selkeyden ja yhtenäisyyden nimissä näitä teorioita käsitellään tässä luvussa suhteessa niiden ylälukujen osoittamaan käsitteelliseen kehykseen.

Taulukko 1: Huumorintutkimuksen keskeiset teoriaperheet (Attardo 2008, 103).

Incongruity	Hostility	Release
Contrast	Aggression	Sublimation
Incongruity/resolution	Superiority	Liberation
	Triumph	Economy
	Derision	
	Disparagement	

Oheinen kaavio 1 on tässä työssä hyväksytty kuva huumorintutkimuksen kentästä, ja alalla tällä hetkellä vaikuttavista suuntauksista. Eittämättä kaikki näkökulmat voisivat olla poliittisen satiirin tulkittamisessa hyödyllisiä, mutta näistä teorioista on valittu tämän tutkielman hyödynnettäväksi vain muutama. Vapautumis/huojennusteoreettinen (*release theory*) näkökulma jää kokonaan tämän työn ulkopuolelle, sillä se painottuisi selvästi psykologisempaan lähestymistapaan. Yhteensopimattomuusteoriaa lähestytään paljon kielitieteellisestä näkökulmasta, joka voitaisiin sijoittaa laajassa kentässä Incongruity/resolution -teoriaan. Antagonistiset teoriat rajoittautuvat

ylemyys- (*superiority*) sekä halventamisteorioihin (*disparagement*), mutta suuntaukset ovat osittain päällekkäisiä, eikä välttämättä suoraviivaista jakoa suuntausten välillä ole mielekästä saati hyödyllistäkään tehdä.

2.1 Yhteensopimattomuusteoria

Yhteensopimattomuus eli inkongruenssi tarkoittaa huumorintutkimuksessa dissonanssia aistihavaintojen ja/tai kognitiivisten prosessien välillä. Teorian ydin on opituissa toimintamalleissa ja syy-seuraussuhteissa, joiden rikkoutumisen tai ristiriitaisuuden katsotaan olevan huumorin perusta (Morreall 2009a, 10). Kun astumme avantoon, odotamme palelevamme. Kun ajattelemme Abraham Lincolnia, emme yleensä loihdi mieliimme kuvaa mystisestä vampyyrinmetsästäjästä. Kun kerromme kamalia uutisia, uskomme kuuntelijoiden vakavoituvan, kauhistuvan ja nyyhkyttävän kertomuksen tahdissa. Koomisen muotoileminen huumoriksi voi vasta olla juuri hauskuudelle. Loogisten syy-seuraussuhteiden manipulointi mahdollistaa vitsin.

Vitsien lisäksi yhteensopimattomuuteen nojaavat muotoilut ottavat monesti huomioon tilannekomiikan ja narratiivisen huumorin. Kummassakaan ei välttämättä esiinny perinteistä setup → punchline -rakenteista vitsiä, jossa humoristi tietoisesti luo humorisoitavalle henkilölle tiettyjä odotuksia tarkoituksenaan särkeä ne yllätyksellisellä käänteellä. Huumoriarvon voidaan katsoa tietysti syntyvän myös orgaanisesti yllätyksestä, kun seuraukset eivät kohtaa odotuksia, mutta tällöin ei liene mielekästä puhua vitsistä.

Yhteensopimattomuusteorian klassisia kannattajia on filosofian alalla paljon. Esimerkiksi Immanuel Kant, Søren Kierkegaard ja Arthur Schopenhauer ovat tehneet merkittäviä tutkimuksia huumorin luonteeseen ja päätyneet inkongruenssiin olennaisena huumorin lähteenä. Nykyaikaisemmista ajattelijoista mm. John Morreall, Salvatore Attardo ja Victor Raskin ovat edistäneet huumorintutkimusta filosofian ja kielitieteen nimissä mahdollistaen koomisuuden analyysin aiempaa syvemmällä tasolla. Tämä tutkielma nostaa esille monien vaihtoehtojen joukosta tärkeiksi moderneiksi huumorin selittäjiksi Victor Raskinin Semantic Theory of Humorin, sekä myöhemmin Attardon Raskinin kanssa (Attardo & Raskin 1991; Attardo 1994) työstämän General Theory of Verbal Humorin.

Yhteensopimattomuusteoriassa on kyse väljyydestä. Jokin asia nähdään hauskana, koska yhtäkkiä

lisääntynyt tietämyksemme kyseisestä asiasta saa aikaan kognitiivisen lii kahduksen (*alkup. eng. cognitive shift*), joka koetaan yllätyksellisenä ja saa aikaan naurua.

Suuren kartanon porttiin on kiinnitetty pahanteinen kyltti: ”varokaa koiraa”. Ryöväri näkee kyltin ja epäröi kiivetä muurin yli pihamaalle, sillä pelkää henkensä puolesta. Hetken emmittyyään Rosvo-Roopen näkökenttään vilistää aidan takaa pieni chihuahua nuolemaan hänen kättään.

Viestin ”varokaa koiraa” konventionaalinen tulkintatapa ei lisäinformaation jälkeen enää pädekään samalla tavalla, vaan tulkinta menee äkisti uusiksi. Klassikkoajatteli joista etenkin Arthur Schopenhauer on painottanut esimerkin kaltaista käsitteellistä yhteensopimattomuutta. Huumoriarvo nojaa yllätykseen, jonka käsitteen viittauskohteen tarkentuminen mielessämme aiheuttaa.

Olisi kuitenkin hätäiltyä sanoa, että kokemus inkongruenssista on itsessään tae huumorista, sillä monet kognitiiviset lii kahdukset eivät ole humoristisena pidettyjä. Kuusi muuta inkongruenssin kyllästä mää kategori aa ovat Morreallin mukaan: ”traagisuus, groteskius, makaaberius, kauhu, outous ja fantastisuus.” Morreall nimittää näitä inkongruenteiksi esteettisiksi kategorioiksi. (Morreall, 2009a, 73)

Morreallin (2009a, 74) mukaan ero muihin yhteensopimattomuuteen nojaaviin esteettisiin kategorioihin on huumorin leikillisyydessä ja naurussa. Hänen määritelmänsä mukaan huumori on ainoa näistä seitsemästä, jonka kognitiivisen lii kahduksen absurdus itsessään tuottaa ihmisissä naurua ja leikillisyyttä (Morreall 2008, 254). Tämän vuoksi ilmiöt kuten musta huumori, karnevaalit, insult-komiikka ja kauhukomedia ovat kovin kiinnostavia, sillä ne sekoittavat useita erilaisia kognitiivisia lii kahduksia sisällään. Huumori näyttää Morreallin näkökulmasta hyvin monipuoliselta prosessilta, joka voi pitää sisällään paljon syvempiäkin kokemuksia kuin helposti voisi kuvitella.

Yhteensopimattomuus on ollut perustana useille kielitieteellisille huumorinteorioille, joista merkittävimpinä pidetään Semantic Script Theory of Humoria ja siitä jatkettua General Theory of Verbal Humoria. Näiden teorioiden tarkastelu antaa mahdollisuuden syventyä vitsin rakenteeseen hyvin yksityiskohtaisella ja analyttisellä tavalla. Vaikka GTVH on pidemmälle kehitetty muoto SSTH:sta, on molemmilla teorioilla nähdäkseni vielä vakaa paikka toistensa rinnalla. GTVH:n

avulla voimme tarkastella vitsiä yksityiskohtaisemmin, mutta SSTH painottaa enemmän vitsin semanttista sisältöä ja antaa seuraajaansa suuremman painoarvon ns. *skriptien* yhteensopimattomuudelle. GTVH kuitenkin sisällyttää laajan osan SSTH:ta itseensä, joten SSTH:n esittelemisen itsessään on jo siitäkin syystä arvokasta musteen ja paperin käyttöä.

2.1.1 Semantic Script Theory of Humor (SSTH)

Pohjaten kielen semanttisiin ominaisuuksiin Victor Raskin tuo skripti-käsitteen esille sanoen sen olevan vastine psykologiassa varsin yleiselle skeema-termille. Skripti on jokin jaettu oletus tietystä toimintamallista ja sosiaalisesti hyväksytystä tavasta, joka on kognitiivisena rakenteena pitkälti yhteydessä kielen semanttiseen puoleen. Raskinin mukaan on tärkeää tehdä skripti kielellisesti näkyväksi, eikä jättää sitä abstraktiksi psykologiseksi ideaksi. Tästä syystä Raskinin mallissa yksittäinen skripti esitetään aina yhtenä sanana, jonka semanttinen sisältö on mahdollista avata analyysin kautta. SSTH perustuukin hyvin pitkälti siihen lähtöoletukseen, että tietyt sanat, mikäli niistä omataan riittävä semanttinen ymmärrys, nostavat mieleen tiettyjä skriptejä, joiden älyäminen on välttämätöntä vitsin tavoittamiseksi. (Raskin 1979, 229-230)

Raskin esitteli ensimmäisen kattavan kielitieteellisen teorian huumorista vaikututtuaan 70-luvun semantiikan ja puheaktiteorian tutkimuksen kehityksestä. Hän halusi viedä kielitieteellistä tutkimusta perinteisesti filosofian, sosiologian ja psykologian valtaamalle huumorintutkimuksen alueelle keskittyen verbaalisen huumorin semantiikkaan ja yhteensopimattomuuden kielitieteelliseen tulkintaan ymmärtämällä koomisuuden inkongruenssin kahtena keskenään vastakkaisena skriptinä. (Raskin 1979, 325)

Raskinin (1979, 329) mukaan vitsiä ei voida eikä tulisikaan palauttaa täysin kielen syntaksiin, vaan humoristinen viestintä nojaa jaettuihin semanttisiin käsityksiin maailmasta. Tämä sitoo huumorin kieleen syvällä kulttuurillisella tavalla, joka perustuu jaettuun käsitykseen syy-seuraussuhteista ja yleisesti hyväksytyistä normeista. Tästä syystä huumoria on pahamaineisen vaikea kääntää toiselle kielelle, ilman että vitsin sisältö jollain tavalla muuttuisi. Koska huumori on myös sidottu esittämisaikaan ja paikkaan, on humoristin oltava tarkka siitä, millaisissa olosuhteissa huumorin esittäminen voisi kenties olla sopimatonta.

Edellä esitetty Morreallin käsitys kognitiivisesta liikahduksesta on toinen muotoilu Raskinin

skriptille. Skripti on tiukasti semanttiseen ymmärrykseen nojaava ja tiukempaan analyysiin rajattu väline. Kun taas kognitiivinen liiakahdus kuvaa enemmän asenteellista tai kokemuksellista aspektia samasta inkongruenssin herättämästä tunteesta. Käsitteet ovat samankaltaisia mutta eivät kuitenkaan vaihdettavissa. Lienee oikeutettua käyttää semanttisen teorian puitteissa semanttisesti perusteltuja käsitteitä, jotta teksti varmasti säilyisi uskollisena lähteilleen.

Raskinin klassinen esimerkki vastakkaisista skripteistä:

”Onko lääkäri kotona?” kuiskasi nuori mies rahisevalla ja vinkuvalla äänellään.

”Ei ole” lääkärin nuori ja kaunis vaimo kuiskasi oven raosta. ”Tulehan sisälle.”

Raskinin (1985, 99) määrittelmän mukaan vitsin täytyy sisältää vähintään kaksi siinä täysin tai osittain päällekkäistä skriptiä, ja vähintään kahden niistä tulee olla selkeästi toisilleen vastakkaiset. Edellisessä esimerkkitvitsissä viimeinen, punchlineksi usein kutsuttu käänteeseen tekevä repliikki, ”tulehan sisälle” herättää kuulijan mielessä toisen vaihtoehdoisen skriptin: RAKASTAJA. Tämä skripti korvaa edellisen miestä kuvanneen POTILAS-skriptin, jolloin koko teksti näyttäytyykin erilaisena.

Raskinin antaman analyttisen metodin mukaan vitsi voidaan riisua hyvinkin paljaaksi tekemällä semanttisia kartoituksia jokaisesta sanasta ja niiden sisältämistä ala-skripteistä. Esimerkiksi POTILAS-skripti herättää oitis ala-skriptit kuten LÄÄKÄRI, SAIRAALA, SAIRAUS, KUOLEMA ilmoille. Raskinin mukaan tekemällä kartoitusta näistä ala-skripteista ja niiden semanttisista ominaisuuksista mahdollisimman tarkasti, voimme nähdä mitkä skriptien ominaisuudet ovat keskenään päällekkäin ja missä kohdin tekstiä ne alkavat olemaan toisille vastakkaisia. (Raskin 1985, 117-125)

SSTH on poikkeuksetta vahva väline vitsien analyysissä. Mutta sen suurin heikkous on, että sen käyttö rajoittuu melko yksinkertaisiin vitseihin, joissa ei ole kovin montaa eri skript-vastakkaisuutta. Lisäksi se ei juuri sovellu muunlaiseen huumorin analyysiin kuin setup/punchline-rakenteella varustettuihin lyhkäisiin vitsikkyyksiin. Se kuitenkin aikaansai suuren kielitieteellisen käänteeseen huumorintutkimuksessa ja on metodina sekä historiallisena saavutuksena varsin merkityksellinen tämänkin tutkielman lopussa tehtävää analyysiä ajatellen.

2.1.2 General Theory of Verbal Humor (GTVH)

SSTH:n kielitieteellinen huumorintutkimus teki vaikutuksen Salvatore Attardoon, ja herätti laajan mielenkiinnon aihetta kohtaan. Yhdessä Raskinin kanssa he muotoilivat SSTH:sta laajemman muodon, joka pystyisi selittämään monia erilaisia huumorin ilmenemistapoja joustavammin. Heidän muotoilemansa General Theory of Verbal Humor onkin SSTH:n ohella tämän hetken merkittävimpiä ja vaikutusvaltaisimpia huumorin teorioita. GTVH jatkaa SSTH:n skriptien vastakkaisuuden periaatetta, mutta laajentaa teoriaa määrittelemällä sen lisäksi viisi sille rinnakkaista perspektiiviä, tietoresurssia (*engl. alkup. knowledge resource*), jotka antavat teorian mukaan vaaditut näkökulmat vitsin rakenteen ymmärtämiseksi, ja jotka tulee ottaa huomioon vitsin analyysissä. Tämän laajennuksen ansiosta GTVH mahdollistaa yllättävänkin laajan vitsin kielellisen ja intertekstuaalisen tarkastelun (Attardo 1994, 222).

Attardon (1994, 223-225) esittämät tietoresurssit ja niiden kuvaukset tiiviisti:

1 Kieli (*Language*)

Kieli-TR on vastuussa tarkastelun alla olevan tekstin sanallisesta muodosta. Vitsiin valikoidut sanat ovat jossain määrin vaihdettavissa ilman, että sen sisältö tai merkitys muuttuu, mutta tiettyjen avainsanojen muuttaminen esimerkiksi synonyymejä käyttäen voi mahdollisesti tuhota vitsin sisältämän huumoriarvon. Mikäli käytetyt sanat eivät ilmaise haluttua ilmaisun ympärilyöreyttä, on mahdollista että punchline ei yksinkertaisesti toimi. Tämän vuoksi vitsin sanallinen muoto on äärimmäisen tärkeä osa vitsin analyysiä.

2 Narratiivinen strategia (*Narrative Strategy*)

Jokainen vitsi on olemassa vain jonkintyyppisessä narratiivissa. Narratiivilla tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä, että jokainen vitsi esitetään jollain tavalla. Oli kyseessä sitten visuaalinen narratiivi kuten sarjakuva, audiovisuaalinen kuten näytelmä, tai yksinkertaisimmillaan vaikkapa dialogi (kysymys-vastaus) tai limerikki. Minkään vitsin esittämistapa ei ole siis suinkaan vahinko, vaan ainakin toivottavasti tarkoin harkittu osa koomista kokonaisuutta.

3 Kohde (*Target*)

Kohde kertoo hyvin yksiselitteisesti kenen/minkä kustannuksella kulloinkin vitsaillaan. Kohteeksi käy kuka tahansa fiktiivinen tai todellinen henkilö, järjestö, etninen ryhmä tai johonkin näistä tahoista yleisesti liitetty stereotypia. Kohde on toisissa vitseissä paljon vaikeampi paikannettava kuin toisissa. Esimerkiksi aiemmin esitetyssä vitsissä varkaasta ja vartiokoirasta kohteeksi voitaisiin tulkita varas. Aivan yhtä hyvin kohteeksi voitaisiin ottaa jopa vitsin lukija, joka olettaa ympäröivään kielen vuoksi vartiokoiran olevan hurja vaahtoa valuva verikoira.

4 Tilanne (*Situation*)

Mistä tilanteesta/tapahtumasarjasta vitsi kertoo? Potentiaalisia tilanteita voivat olla esim. hehkulampun vaihtaminen, koulunkäynti tai juoksukilpa. Tilanteita tietysti on käytännössä loputon määrä vaikka pieni osa onkin vakiinnuttanut asemansa yleisimpinä tilanteina. Tilanne tarjoaa vitsin välineet: millaisia ihmisiä, esineitä, aktiviteetteja yms. sellaiseen paikkaan yleensä ajatellaan kuuluvan. Tilanne vaikuttaisi nähdäkseni olevan hyvin vahvasti kytköksissä narratiiviseen strategiaan etenkin vitsin kirjoitushetkellä, sillä Narratiivinen strategia määrittyy helposti kerrottavan tilanteen kautta ja toisin päin.

5 Looginen mekanismi (*Logical Mechanism*)

Looginen mekanismi kertoo sen tavan, jolla kaksi mieltä tai skriptiä tuodaan yhteen. Se on siis vitsin edustaman maailman sisäisen logiikan muunnos, jolloin se on ymmärrettävissä ulkopuoliselle, mutta looginen mekanismi vaikuttaa leikittelevältä tai muuten kummalliselta – yllättävältä. Tämän vuoksi voidaan ajatella, että looginen mekanismi on kaiken yhteensopimattomuuden perusta.

Esimerkiksi tästä Tietoresurssista Attardo antaa t-paitaan sopivan humoristisen sloganin: ”Gobi Desert canoe club.” Tämä rikkoo monia loogisia oletuksia koskien niin Gobin aavikkoa kuin kanoottikerhojen toiminnalle tyypillisiä harrasteympäristöjä. Monimutkaisempi esimerkki voisi olla vaikkapa keksitty sananlasku: Ei ole lääkäriä suuhun katsominen, joka pakottaa absurdiutensa vuoksi lukijan venyttämään käsitystään vitsin sisäisen todellisuuden säännöistä äärimmäisyyksiin saakka.

6 Skriptien vastakkaisuus (*Script Opposition*)

SSTH:n perustanakin toiminut skriptien vastakkaisuus. Loogisen mekanismin kanssa herkästi sekaisin menevä perspektiivi, joka paljastaa tarkasteltavan komiikan sisältämät kulttuurilliset oletukset tekstin takana. Vitseissä taustaoletukset esiintyvät scripteinä, ja vitsi pyrkii yleensä yllättämään kuulijansa vaihtamaan äkisti tulkinnasta toiseen.

Näitä kuutta tietoresurssia hyödyntämällä voimme Attardon mukaan analysoida suurella menestyksellä mitä tahansa vitsiä. Attardo esittää myös näille tietoresursseille seuraavanlaisen hierarkisen järjestyksen alkaen vitsin formaatille oleellisimmasta tietoresurssista: Skriptien vastakkaisuus → Looginen mekanismi → Tilanne → Kohde → Narratiivinen strategia → Kieli (Attardo 1994, 227).

Tietoresurssin oleellisuus tarkoittaa tässä tapauksessa, että mitä oleellisempi resurssi on, sitä vaikeampi se on muokata erilaiseksi muuttamatta vitsiä toiseksi. Kielellinen asu on helpoiten muokattavissa erilaisiin versioihin käyttämällä synonyymejä ilman, että vitsi juurikaan siitä kärsii. Toisin on vaikkapa Loogisen mekanismin kanssa, jossa muutokset muuttavat vitsin mekaniikkaa tavallaan perustavammalla tasolla. Skripti-vastakkaisuus sen sijaan on tekstin koomisuuden kannalta äärimmäisen oleellinen, ja mikäli se vaihdetaan toiseen, voidaan käytännössä puhua eri vitsistä. Tarkempi hierarkia ja rajanveto ei ole kuitenkaan tämän tutkielman kannalta oleellisimpia kysymyksiä, ja niitä on tutkittu mittavasti toisaalla (Attardo & Raskin, 1991; Attardo 1994).

GTVH:n kyky pilkkoa vitsi pieniin analysoitaviin osasiin on valtava etu mitä tahansa vitsiä tutkiessa. Näitä tietoresursseja tarvitaan tämän tutkielman analyysiluvussa, joten lienee hyödyllistä vielä avata tietoresursseja ja GTVH:n metodia esimerkin kautta.

Marge Simpson: "It's Patty who chose a life of celibacy. Selma had celibacy thrust upon her."

(Simpsonit 1989)

Patty ja Selma ovat Marge Simpsonin siskoja, jotka ovat kaksoset. Heidän hahmonsia perustuvat sarjassa pitkälti heidän epäsovinnaiseen käsitykseen naisellisuudesta, ja sarjan kirjoittajat pyrkivätkin aktiivisesti tekemään heistä kaikissa suhteissa vallitsevan naisihanteen vastaisia hahmoja.

Mikäli ylläolevaa vitsiä lähtee pilkkomaan osasiin vähiten tärkeästä tietoresurssista lähtien, on ensimmäisenä tartuttava vitsin kielelliseen ilmaisuun ja rakenteeseen, sekä narratiiviseen Strategiaan. Kieli-tietoresurssi paljastaa suoraan ainakin vitsin selkeän setup → punchline -rakenteen. Vitsi on myöskin todella tiivis ilmaisultaan, ja mikäli sen sanallista ilmaisua tahdottaisiin muuttaa, täytyisi olla huolellinen, että sanojen *celibacy* ja *thrust* -suhde tulee ilmaistua toisella tavalla. Tässä mielessä *thrust*-sanon kaksoismerkitys nojaa vahvasti Kieli-tietoresurssiin. Narratiivinen Strategia on piirroshahmojen dialogi, jonka narratiivi nojaa pysyviin hahmoihin Pattyyn ja etenkin Selman osalta. Vitsin kannalta hahmojen tuntemuksesta on hyötyä, mutta se ei ole pakollista, mikäli tärkeämmän tietoresurssit sisältävät itsessään tarpeeksi huumoriainesta.

Seuraavaksi mikroskoopin alle nostetaan tietoresurssit Kohde ja Tilanne. Vitsin kohteena on selvästi Selma – tuo Margen haaskalinnuksikin kuvailtu McGuyverista uneksiva siskonrötyjäke. Vitsi on hänen kustannuksellaan, sillä hänet saatetaan naurunalaiseksi. Tilanne ei käy näin suppeassa vitsissä kovin hyvin selväksi, mutta kyseessä on keskustelu, jossa Marge puhuu kolmannelle osapuolelle siskostaan. Selibaatista puhuminen tai selibaatti olisi myös mahdollinen tulkinta Tilanteeksi.

Viimeisenä ja tärkeimpänä GTVH tarjoaa tietoresurssit Looginen Mekanismi ja Skriptien Vastakkaisuus. Looginen Mekanismi avaa vitsin sisäisen jännitteen löytyvän käsitteen *celibacy* ympäriltä. Selibaatti mielletään määritelmänsä mukaan tietoiseksi valinnaksi, mutta se tehdään tässä vitsissä kohtalon oikuksi Selman kohdalla. Selman ”pakkoselibaatti” on siis varsin häijy ilmaisu Selman kurjan ulkomuodon ja karvaisen persoonallisuuden vaikutuksista tämän rakkauselämään. Looginen mekanismi luo vitsin kuulijassa yhteensopimattomuutta käsitteen logiikan suhteen. Selibaatti-viittaus Pattyyn kohdistettuna setup-vaiheessa tekee vitsin sisäisen loogisen jännitteen helpommin havaittavaksi ja siten huvittavaksi.

Looginen Mekanismi selittää osittain Skriptien Vastakkaisuus-tietoresurssia, sillä ne ovat irrottamattomia osia vitsistä sekä toisistaan. Skripti SELIBAATTI, joka herättää semanttisia yhteyksiä kuten VALINTA, EI PARTNERIA, PIDÄTTÄYTYMINEN, korvaantuu skriptillä PAKKOSELIBAATTI, joka taas herättää hyvin aiemmasta poikkeavia semanttisia yhteyksiä kuten HALU, TYYTYMÄTTÖMYYS. Lopulta skriptit PATTY ja SELMA tulee tämän havaitun skriptien vastakkaisuuden myötä tulkittua uudelleen, ja nekin paljastuvat osittain toisilleen vastakkaisiksi.

Tämä lyhyt analyysi on kertonut tiiviistä kahden lauseen Simpsonit-vitsistä paljonkin. Vitsi

vaikuttaa nojaavan vahvasti Kieleen, Skriptien Vastakkaisuuteen ja Loogiseen Mekanismiin. Vähemmän tärkeiksi paljastui Kohde, Tilanne sekä Narratiivinen Strategia, eli vitsi ei nojaa sen esitysformaattiin, vitsin kertomaan tilanteeseen tai kohteeseen järin vahvasti. Nämä osat vitsistä olisi helposti siis vaihdettavissa toisiin. Olisi esimerkiksi hyväksyttävää muuttaa vitsin Patty Yhteiskuntatieteiden kandidaatiksi, ja Selma Yhteiskuntatieteiden maisteriksi. Vitsi siis toimii ilman lukijan tietoa siitä, että Patty ja Selma ovat kaksoset, mutta tämä lisätieto Kohteesta paljastaa kuitenkin uudenlaisen näkökulman vitsiin. Tieto kohteesta siis vaikuttaa vitsin tulkintaan, mutta ei ainakaan tässä tapauksessa vaikuta välttämättömältä.

2.2 Antagonistiset teoriat

Antagonistiset teoriat kattavat laajan kirjon erilaisia selityksiä huumorin ja naurun ilmenemistavoille. Tälle teoreettiselle suuntaukselle keskeinen huumoria ja naurua selittävä voima piilee yhteisön tai yhteiskunnan sisäisissä anti-sosiaalisissa valtasuhteissa. Antagonististen teorioiden eri suuntauksia yhdistävät ominaispiirteet on tässä työssä pilkottu seuraavaan käsitteelliseen kolmijakoon, jotta näkökulman teoreettinen tarkasteleminen olisi helpompaa:

- (1) Eriarvoisuus
- (2) Nauru
- (3) Hauskuus

Eriarvoisuus tulee tämän tutkielman puitteissa ymmärtää koomisena sosiaalisena asymmetriana, joka saattaa ilmetä yhteiskunnallisena, henkilöiden välisenä, tai henkilön ja kulttuurituotteen välisenä suhteena. Eriarvoisuus on antagonismin juuri, eikä tietenkään itsessään ole tippaakaan hauskaa.

Tämän tutkielman tai luvun tarkoituksena ei ole suinkaan esittää antagonistisia selitystapoja yhteensopimattomuusteorioiden kilpailijoiksi, vaan pikemmin täydennykseksi etenkin yhteiskunnallisen tason ilmiöiden tutkimusta varten. Antagonistisia teorioita käsitellään siis heikossa muodossa, eli antagonismia ei pyritä muotoilemaan huumoria parhaiten kuvaavaksi teoriaksi, vaan laajan kysymyksen osaselitykseksi. Tässä työssä tehtyä kolmijakoa ei myöskään esitetä teorioiden systemaattiseksi tulkinnaksi, vaan jako on tehty puhtaasti tämän työn esitystavan selkeyden vuoksi. On tärkeää muistaa, että yhteensopimattomuusteoriasta poiketen antagonismi ei

sovellu vitsien mekaniikkaa selittäväksi voimaksi (Kuipers 2008, 362). Sen sijaan se istuu vitsiä ympäröivän sosiaalisen todellisuuden ja vitsin impaktin tarkasteluun kuin hansikas suolakurkun ylle.

Antagonistisiin teorioihin luetaan tässä yhteydessä nimenomaan ylemmyysteoria ja halventamisteoria, mutta myös esimerkiksi tässä luvussa esiteltävä Henri Bergsonin klassikkoteoria – vaikkakin osittain inkongruenssiin nojaava – luetaan monin osin tähän perinteeseen. Lienee korostettavan arvoinen seikka, ettei ole olemassakaan varsinaista antagonistista huumorin teoriaa, vaan se on pikemminkin kattokäsite monille teorioille ja muotoiluille huumorista, jotka pohjautuvat filosofiseen, sosiologiseen ja psykologiseen tutkimustietoon. Yhteistä kaikille tässä luvussa käsiteltäville teorioille ja suuntauksille on perustavanlaatuinen vihamielisyys ja/tai antagonismi.

2.2.1 Eriarvoisuus

Jotta huumori antagonistisessa mielessä mahdollistuisi, tarvitaan eriarvoisuutta sekä koomiseksi tiedostettu kokemus siitä. Eriarvoisuus voidaan nähdä yksinkertaisimmillaan esimerkiksi välitunnilla koulun pihalla, jossa yksi oppilas kompastuu tovereittensa edessä. Hän joutuu tahtomattaan naurunalaiseksi kenties kömpelyytensä tai hölmön kaatumistapansa vuoksi.

Hienovaraisempi esimerkki voisi olla samaisen koulun opettajainhuone, jossa uusi sijainen ottaa vahingossa fysiikan opettajan kahvimukin, jonka vakihenkilökunta tunnistaa kupposen kyljessä seisovasta tekstistä ”*E=mcKahvi*”. Aikuiset ihmiset eivät välttämättä purskahda nauruun lasten tavoin, mutta voivat tällaisessa tapauksessa hyvinkin huvittua ja vaihtaa koomista ymmärrystä merkitseviä katseita keskenään kunnes joku rohkea hymähdellen korjaa sijaisen sopimatonta käytöstä. Eriarvoisuus voi tietysti olla olemassa ilman nauruakin, ja täten myös pelkästään alistajien tiedostaessa vallitsevan eriarvoisuuden. Antagonismin tunteen ei näytä olevan välttämätöntä olla jaettu kokemus eri osapuolten välillä. Vastaavasti monet huumoriin liittyvät sosiaaliset ongelmat kuten rasistiset, seksistiset tai muulla tavalla vihamieliset ja syrjivät vitsit ovat nimenomaan alistettujen tiedostama ongelma, jonka alistajat herkästi kieltävät (ks. Goldstein 2013). Nämä ongelmat ovat esimerkkejä millaisiin yhteiskunnallisiin asioihin tarttumalla huumorintutkimus voi olla aktiivinen osa sortavien rakenteiden tutkimista ja jopa niiden purkamista.

Toisaalta huumorilla on myös selvä rooli samaistumisen ja sympatian osoittamisessa, sillä se avaa

ovet herkkien mutta tärkeiden yhteiskunnallisten aiheiden kuten stereotyyppien ja vähemmistöjen kulttuurin tarkastelun aivan uudella tavalla. Yhteyden luominen itsensä alistetuksi kokeviin ryhmiin vaikuttaa olevan helpompaa mikäli humoristi pilkkaa jotakin ryhmää, johon identifioituvat henkilöt näkevät vitsailijan myös kuuluvan (Ellithorpe, Esralew & Holbert 2014, 403). Ryhmän ulkopuolelta tuleva pilkka koetaan herkemmin hyökkääväksi antagonismiksi kuin samat vitsit ryhmään kuuluvan henkilön suusta kuulutuna. Mielenkiitoinen Esimerkki on Comedy centralin tv-sarja *Key and Peele (2012)*, jonka keulakoomikot Keegan-Michael Key ja Jordan Peele pohjaavat sketsinsä pääasiassa stereotyyppisen afroamerikkalaisen alakulttuurin ja geneerisen valkoisen lähiökeskiluokan kulttuurin eroihin. He ovat erityisessä asemassa pilkkaamaan molempia kulttuureja niin, että sitä pidetään yleisesti hyväksyttynä ja oikeutettuna, koska molempien miesten perheissä toinen vanhempi on afroamerikkalainen ja toinen valkoinen. Heillä on tavallaan lupa naljailla afroamerikkalaiselle väestölle yhtäaikaaisesti ryhmän sisältä, ja ulkopuolelta.

Vanhin ja historiallisesti vaikutusvaltaisin antagonistinen näkemys huumorista – ylemmyysteoria – voidaan tiivistää seuraavaan lauseeseen: ”Nauramme kokiessamme ylivertaisuutta” (Morreall 2009a, 7). Kun katsomme surkeaa näytelmää tai elokuvaa, koemme ylemmyyttä suhteessa kehnoihin näyttelijöihin, kirjoittajiin ja ohjaajiin. Vahvistamme, että olemme suhteen ylempi osapuoli ja nauramme tuoden kokemuksemme tästä suhteesta julki.

Tämä vaikuttaisi olevan yksi syy siihen miksi surullisen kuuluisat elokuvat kuten *The Room (2003)* tai *Battlefield Earth (2000)* ovat jymymenestyksiä: Katsojat pitävät niitä hauskoina, koska kokevat olevansa niiden yläpuolella. Tuntiessaan olevansa elokuvaa ja sen tekijöitä älykkäämpi tai nokkelampi, ylemmyysteorian edellyttämä epätasa-arvoisuuden tunne on saavutettu. Nauru on se tapa, jolla havaitun epätasa-arvon hauskuus tuodaan julki. Molemmista elokuvista välittyy selkeästi tekijöiden vilpityn tahto tehdä kunnollinen filmi, mutta jostain syystä lopputulos on ollut hämmästyttävän huonoa - naurettavaa jälkeä.

Ylemmyysteorian eriarvoisuus piilee siis osapuolten – vaikkapa kahden henkilön – välisissä statuksissa. Selkeää syy-seuraussuhdetta eriarvoisuuden ja naurun välillä on perinteisessä ylemmyysteoriassa vaikeaa havaita, sillä esimerkiksi Bergsonin (1911/2012, 22) mukaan nauru on se syy, joka asettaa jonkun eriarvoiseen asemaan. Nauru voi siis toimia yhtä paljon eriarvoisuuden syynä kuin toisinkin päin.

Leikillisen kehüksensä vuoksi huumori voi olla yllättävän terävä väline. Antagonistisessa

viitekehyksessä se mahdollistaa anti-sosiaalisten ideoiden ja toimintatapojen juureutumisen kulttuuriin tai yhteisöön esimerkiksi rassistisen ja seksistisen huumorin muodossa. Empiirisen tutkimusaineiston mukaan (Zillmann & Stocking, 1976) ihmiset pitävät keskimäärin huumoria, joka halventaa sellaista ihmisryhmää, johon he eivät identifioitu, hauskempana kuin sellaisten ryhmien kustannuksella vitsailua, johon he omasta mielestään kuuluvat tai samaistuvat. Morreallin (2009b, 107) mukaan nimenomaan huumorin leikillinen diskurssi tekee mahdolliseksi näiden potentiaalisesti väkivaltaisten mallien leviämisen kohtaamatta suurempaa kritiikkiä.

Vaikuttaa tärkeältä antaa antagonististen teorioiden sisältämälle eriarvoisuudelle suhteellisen laaja merkitys. Eriarvoisuuden perustan ei tarvitse olla sidoksissa yhteiskunnalliseen statukseen siten, että ylempi nauraa yhteiskuntaluokan mukaisesti hierarkisesti alemmilleen. Sen sijasta eriarvoisuus voi olla esimerkiksi myös kokemus moraalista tai poliittisen kauaskatseisuuden ylivertaisuudesta. Täten kenen tahansa, joka piirtää esimerkiksi pilapiirroksen pääministeristä tekemässä selvästi kyseenalaisia ja lyhytkatseisia päätöksiä esimerkiksi koulutuspolitiikan suhteen, toimintaa voidaan tarkastella antagonistisen näkökulman kautta hedelmällisesti.

2.2.2 Nauru

Erään viime vuosikymmenten vaikutusvaltaisimman huumorinfilosofin, John Morreallin (2009a, 4), mukaan ylemmyysteorian edellyttämä epätasa-arvoisuuden komiikka sisältyy hyvin voimakkaasti länsimaiseen kulttuuriperintöön. Hän esittää, että ylemmyys on ensisijainen naurun lähde länsimaisen kulttuurin juuritason tuotoksissa kuten raamatussa sekä klassisten kreikkalaisten filosofien kuten Platonin, Aristoteleen ja Epiktetosin opeissa. Nämä merkittävät länsimaisen kulttuurin kulmakivet pitivät naurua lähtökohtaisesti väkivaltaisena ja naurunalaiseksi joutuneen henkilön arvoa vähentävänä voimana.

Tämä ajattelutapa on nähtävissä selvästi Platonin *Valtio*-dialogissa, jossa hän valtiomalliaan muotoillessa toteaa selkeästi mielipiteensä koskien vartija-luokan naurusta:

”... Vartijoidemme ei pidä olla myöskään liian herkkiä nauramaan, sillä kova naurunpuuska aiheuttaa helposti sieluntilassakin rajun muutoksen.”

(Platon 1999, 89)

On selvää, että Platonin näkemys naurusta pohjautuu ylemmyyteen ja on melkoisen pessimistinen paitsi naurua myös hupia kohtaan. Tämä syvästi pessimistinen naurun filosofia periytyy mitä selvimmin myös Thomas Hobbesin individualistiseen ihmiskäsitykseen ja alituiseen naurunalaisuuden pelkoon.

“Laughter is nothing else but sudden glory arising from some sudden conception of some eminency in ourselves, by comparison with the infirmity of others, or with our own formerly.”

(Hobbes 1650/1987, 20)

Hobbesia pidetään ensimmäisenä, joka on muotoillut selkeästi ylemmysteoreettisen näkemyksen huumorista, ja hänen antisosiaalinen näkemyksensä naurusta vaikutti merkittävästi lähes kolmesataa vuotta myöhemmin *Nauru*-teoksen julkaiseseeseen Henri Bergsoniin. Bergsonin näkemys naurusta sosiaalista käytöstä oikaisevana toimintana on kenties historiallisesti merkittävin yksittäinen naurua selittävä teoria (Billig 2005, 111).

Bergson pohjaa teoriansa muutamaankin yksinkertaiseen premissiin (Bergson 1911/2012, 3-4):

- 1 Nauramme eritoten ihmisille, inhimillisille ominaisuuksille, sekä ihmisen muokkaamille objekteille
- 2 Nauru mahdollistuu, kun sääli ja tunteet tukahdutetaan hetkellisesti
- 3 Nauru on sosiaalisesti jaettu kokemus.

Näiden periaatteiden kautta Bergson esittää naurun vallankäytön tapana, joka aiheuttaa eriarvoisuuden kokemuksia naurunalaisissa, sekä tietysti myös naurajassa. Bergsonin teoriassa voidaan nähdä myös vahvasti yhteensopimattomuuteen nojaavia periaatteita. Hänen käsityksensä nauramisesta on eräänlaista antagonistista yhteensopimattomuutta, joka perustuu siihen, että nauraja näkee naurettavassa sekoittuvan mekaanisen ja orgaanisen elementin (Bergson 1911/2012, 10). Ihminen, joka käyttäytyy tavalla tai toisella mekaanisesti tai epäorgaanisesti nähdään huvittavana, ja nauru keinona oikaista tämä epäinhimillinen käyttäytyminen linjaan muiden kanssaihmissen kanssa. Martin Shuster (2013, 624) tekee tärkeän tulkinnan Bergsonin mekaanisuudesta sanoessaan, että mitä vahvempi emotionaalinen yhteys naurettavaan on, sitä vaikeampi on nähdä mekaanisia toimintoja muulta kokonaisuudelta. Itse mekaanisuuden ja orgaanisuuden suhde on Shusterin mukaan liioiteltu osa Bergsonin vahvasti yhteiskunnallista teoriaa. Hän korostaa kyseen olevan

enemmän henkilöiden välisistä suhteista ja emootioiden tukahduttamisen aspektista kuin mekaanisuuden ja orgaanisuuden varsinaisessa yhteensopimattomuudessa.

Bergson ja hänen teoriastaan vaikuttuneet nykyteoreetikot kuten Michael Billig tuovat varsin hyödyllisen näkökulman nauruun ja eriarvoisuuteen. Bergsonin tekemä huumorintutkimuksellinen käänne naurajasta naurettavaan – subjektista objektiin – auttaa näkemään huumorin syytä syvemmälle, ja helpottaa vaikeiden eettisten kysymysten kuten: onko jotain mistä ei saa vitsailla, tarkastelua.

”Nauraessamme vapaudumme tavanomaisista sosiaalisen kanssakäymisen säännöistä, kun ivaamamme henkilö muuttuu silmissämme esineeksi.” (Billig 2005, 120)

Billig on Bergsonin jalanjäljissä kulkeva teoreetikko, joka sijoittaa huumorin ja naurun hyvin lähelle pilkkaa, nolostumista sekä naurunalaisuutta (Billig 2005, 190). Hän edustaa nykyaikana valtaväestölle vierasta käsitystä huumorista ja naurusta väkivaltaisena mutta välttämättömänä ja lopulta positiivisena sosiaalisena voimana. Nolostuminen on Billigin mukaan olennaisinta arkisessa elämässä ja naurun suhteessa siihen. Vältämme nolostumista toimimalla yleisten toimintamallien mukaisesti, ja poikkeamat näistä malleista johtavat naurunalaisuuteen sekä mitä kiusallisimpaan poskien punehtumiseen. Nalous on Billigin mukaan sitä todistaville ehdottomasti koominen näky ja kirvoittaa monesti nauramaan (Billig 2005, 202). Käytännön esimerkkinä Billigin puolesta voisi esittää sosiologisen tutkimuksen (kts. Marcus & Miller, 1999; Parrott and Harré, 1996) tulosten lisäksi Youtubessa kymmeniä ja satoja miljoonia katsontakertoja keränneet fail-videot. Fail-genren huumorissa on kyse ennen muuta siitä, että kuka tahansa tavallinen tallaja yleensä vahingossa saattaa itsensä noloon tilanteeseen. Ainakin suuret massat saavat tästä naurua ja nautintoa – Billigin mallin mukaan epäilemättä antagonistista ja ylemmydellä kyllästettyä sellaista.

Nauruun voidaan liittää vahva kapinallisuuden perintö etenkin käsillä olevan tutkielman päämielenkiinnon, satiirin, kohdalla. Samaa voidaan sanoa myös ehdottomasti parodiasta. Huumoria on tehty yhteiskuntakriittisesti nauramalla valtaa pitävälle elimille jo vuosisatoja pilapiirrosten, näytelmien, radio-ohjelmien ja televisio-sarjojen avulla. Billigin oleellisin sanoma onkin, että yhteiskunnalliselle tai kulttuuriselle aatelistolle naureskelu ei välttämättä ole radikaalia saati kapinallista, vaan se voi olla hyvinkin myös sosiaalista järjestystä ylläpitävää ja luonteeltaan perin jännitteitä neutraalisovaa toimintaa (Billig 2005, 213).

Nauru nivoutuu tiukasti yhteen eriarvoisuuden kanssa ja ne muodostavat yhdessä antagonistisen huumoriteorian keskeisimmän sisällön. Niiden välistä suhdetta vaikuttaa kannattavalta lähestyä kaksisuuntaisena kausaliiteettina. Kausaalisuuden suunta on vaihdettavissa hyvinkin uskottavasti joko naurusta eriarvoisuuteen tai eriarvoisuudesta nauruun. Molemmat ilmiöt ovat eittämättä tosia yhteiskunnallisia toimintamalleja, joiden kriittinen tarkastelu on paitsi hyödyllistä, myös ehdottomasti tarpeellista.

2.2.3. Hauskuus

”There’s no worse life available to a human than being a caught child molester, and yet they still do it. Which from you can only surmise, that it must be REALLY good.” -Louis C.K.

(Saturday night live, 16.5.2015)

Antagonistisissa teorioissa ei historiallisesti ole varsinaisesti kyse hauskuudesta, vaan naurusta ja naurunalaisuudesta (Morreall 2009a, 28). Tämä ei kuitenkaan tarkoita etteikö ylemmysteoriasta kummunnut tutkimus halventamiseen ja vihamielisyyteen pohjautuvasta huumorista voisi hyötyä kysymyksistä, jotka koskevat nimenomaisesti hauskuutta. Se ei myöskään tarkoita, etteikö tällä hauskuudella voisi olla hyvinkin suuri merkitys mm. yhteiskunnallisten valta-asetelmien syntymisessä, heikentymisessä, tai vahvistumisessa.

Hauskuus esitetään tavanomaisesti subjektiivisena arviona, ja siten rinnastettavana esteettiseen arvioon: Miten hauska vitsi oli, tai kuka on maailman hauskin koomikko. Ilmiön arvioinnin subjektiivisuus ei kuitenkaan estä tutkimasta ilmiön itsensä periaatteita ja impaktia hauskuus-arvion tekvän yksilön elämään ja lähiympäristöön. Hauskuudesta voidaan myös puhua yliyksilöllisellä tasolla. Tutkimuksia on tehty kattavasti esimerkiksi japanilaisesta (Maemura 2013), tietyn kehitysvaiheen (Dowling 2013), ja autististen henkilöiden huumorista (Weiss, Gschaidbauer, Samson, Steinbäcker, Fink & Papousek 2013). Näissä tapauksissa on kiistatta kyse hauskuudesta ja sen kokemisesta. Ilmiön subjektiivisuus ei myöskään tee ilmiötä sosiaalisesti mitättömäksi, vaan mutkikkaan tutkittavan. Hauskuutta käsitellään tässä alaluvussa antagonistisen huumorin osana eriarvoisuuden ja naurun yhteensitovana liimana – voimana, joka tekee antagonisista teorioista nimenomaan teorioita huumorista. Hauskuus lienee yksi laajimpia mahdollisia ilmiöitä, joten kovin kattavaa analyysiä ei edes koeteta tavoitella.

Shuster on yksi esimerkki huumorin loukkaavaavuutta tutkineista teoreetikoista. Hänen mukaansa loukkaavuus lisää huumorin hauskuutta merkittävästi hyvinkin spesifien kohderyhmien mielestä. Hän pohjaa väitteensä Bergsonin teoriaan naurusta sosiaalisena korrektiivina, joka edellyttää tunteiden tukahduttamisen. Shusterin keskeinen väite on, että tukahduttamalla esimerkiksi yhtä sukupuolta kohtaan tehdyt moraaliset arviot, voidaan seksistiset vitsit kokea hauskeempina. Tämä johtaa siihen, että vaikka seksistiset vitsit eivät olisi yhtä hauskoja kaikkien kuulijoiden mielestä, riippuu hauskuuden näkeminen katsontakannasta: sovinnisti nauraa naisten kustannuksella vitsailulle, rasisti etnisille loukkauksille jne. Shuster ei ota kantaa siihen, millaisia eettisiä ongelmia tämä tuo tullessaan, vaan tyytyy toteamaan, että hauskuuden kokemus riippuu vahvasti omien moraaliarvostelmien tukahdutetuista alueista. (Shuster 2013, 627-628)

Shusterin huomiot johtavat vahvasti ylemmyysteoreettiseen tai halventamisteoreettiseen tulkintaan huumorin hauskuudesta. Hänen teoriaansa voisi myös lähestyä yleisemmällä tasolla McGrawin tavoin (kts. McGraw & Warren 2010) ja ajatella moraalisten arvioiden kumoamisen synnyttämän dissonanssin olevan hauskaa. Antagonistisissa teorioissa yleisesti on kiinnostavaa nimenomaan se, että hauskuuden tutkimus sijoitetaan naurajan ulkopuolelle. Antagonismi ei siis keskity pelkästään naurajaan tai vitsiin, vaan kaikkeen todellisuuteen, joka myötävaikuttaa niiden kanssa. Hauskuus tulkitaan yhteiskunnan vallitsevien normien kautta saadun kasvatuksen myötä hauskoiksi tai ei-hauskoiksi, ja tämä johtaa suoraan eriarvoisiin lähtökohtiin sosiaalisissa kanssakäymisissä.

Jarno Hietalahden argumentointi vahvistaa tätä käsitystä. Frommilaisen huumoritulkinnan kautta hän väittää, että huumorin ja sosiaalisen luonteen (*engl. social character*) välinen suhde on molemminpuolinen. Toisin sanoin: Kun sosiaalinen luonne, eli eräänlainen kollektiivinen kulttuuri-ilmapiiri vahvistaa tietynlaisen suhteen hauskuuteen, hauskuus samaan aikaan vahvistaa vallalla olevaa sosiaalista luonnetta. Huumoria tutkiessa on siis vitsien sisällön ja niiden vaikutusten lisäksi tutkittava myös sitä, mitä pidetään hauskana ja millaisia vaikutuksia ihmisten tekemä vitsien tulkinta aiheuttaa. (Hietalahti, Julkaisematon, 4-5)

Tämän alaluvun alussa esitellyn pedofiili-vitsin lisäksi monet muutkin tällä hetkellä suurta kansainvälistä suosiota nauttivat koomikot järkyttävät suuria massoja aiheillaan. Louis C.K tunnetaan hänen pessimistis-realistisesta avioelämän realiteettien kuvauksesta, jossa hän ilmaisee avoimen inhonsa pientä vauvaansa ja vaimoaan kohtaan. Toinen suosittu yhdysvaltalainen humoristi Bill Burr on komediakiertueellaan nostanut monestikin esille sosiaalisen paheksunnan naisen lyömistä kohtaan – ja naurattanut letkautuksillaan miljoonia. Nämä esimerkit hyväksytään

ehdottomasti hauskoina ihan vain siitä syystä, että niitä niin laajasti pidetään sellaisina. Ei ole tarpeen kyseenalaistaa niiden hauskuutta, vaan suunnata kysymys siihen mikä niistä tekee hauskoja ja mitä niiden hauskuus implikoi yhteiskunnasta ja ihmisyydestä. Näihin kysymyksiin hauskuudesta palataan tämän tutkielman loppupuolella liittyen nimenomaan poliittiseen satiiriin.

2.3 Yhteenveto

Tässä luvussa on esitelty yhteensopimattomuusteorian peruseriaatteen, sekä kielitieteelliset sovellutukset SSTH:n sekä GTVH:n muodoissa. GTVH esiteltiin yksityiskohtaisemmin kuin edeltäjänsä, sillä sen muotoilemia tietoresursseja tullaan hyödyntämään tämän tutkielman analyysivaiheessa, tarkoituksena selvittää ja eritellä valikoitujen poliittisten satiirien vitsien olennaiset sisällöt. Muutoinkin merkittävä osa SSTH:sta on sisällytetty GTVH:n käsitykseen skripteistä ja niiden vastakkaisuuksista. Vitsi on kuitenkin niin kirjava ilmaus huumoriyksiköille, että todellisuudessa GTVH ei varmasti kykene jäsentämään kaikkea verbaalista huumoria, mutta tämän tutkielman puitteissa nähtäviin vitseihin GTVH riittää mitä ketterimmin.

Attardo (1994, 224) nostaa esille mielenkiintoisen kysymyksen, voidaanko narratiivinen strategia rinnastaa genre-käsitteeseen. Mikäli näin on, vaikuttaisi hedelmälliseltä tutkimukselta koettaa yhteensovittaa GTVH:n malliin aiemmin esitettyjä Morreallin inkongruenssiin nojaavia tyylilajeja. Voisiko esimerkiksi makaaberius tai outous olla narratiivinen strategia?

Antagonistista lähestymistä huumoriin avattiin klassisen ylemmyysteorian ja modernimman halventamisteorian avulla. Tämän tutkielman hyödyntämä jako eriarvoisuuteen, nauruun ja hauskuuteen osoittautui hyödylliseksi tavaksi jäsentää antagonististen tutkimussuuntausten erilaisia painotuksia. Antagonistisessa selityksessä korostuu hyvin vahvasti sosiaalinen todellisuus ja suhteellisuus. Siinä missä yhteensopimattomuusteoria sopii vitsin ja huumorin mekaniikkaa selittäväksi kannaksi, antagonistiset teoriat tarvitsevat koomiseksi koettua epätasa-arvoa.

Kirjakauppojen ja kirjastojen hyllyiltä löytyy paljon kirjallisuutta nauramisen terapeuttisista ja positiivisista vaikutuksista yksilöille ja ryhmille. Johtajiksi halutaan hauskoja henkilöitä, ja nauraminen nähdään monesti läpeensä positiivisena – auttamatta lapsellisena – elämänilona. Kukaan teoreetikko tuskin kieltää tällaisen naureskelun tai viattomankin nauramisen olemassaoloa, onhan aiheen puolesta runsaasti psykologista näyttöäkin (ks. esim. Ruch 2008; Martin 2010).

Yksikseen hekottelu ei ole tämän tutkielman puitteissa kovinkaan kiinnostava osa huumorintutkimusta, joten siihen ei tässä työssä puututa. Platonilta ja Hobbesilta lähtenyt pessimistinen näkemys naurusta ei yritäkään kieltää naurun positiivisia vaikutuksia, vaan keskittyy nimenomaan sosiaalisen ulottuvuuden vaikutuksiin. Maailmassa, jossa status on valuuttaa, on naurunalaiseksi joutuminen mitä ankarin tuomio.

Tässä luvussa jätettiin huomiotta kolmas klassisista suurista huumorin teoreettisista perinteistä: huojentumis- tai vapautumisteoria. Esiteltyjen suuntauksien tapaan se on suuri perinne, jolla on nykyisin runsaasti kannatusta psykologian alalla, sekä joissakin yhteyksissä rinnastettuna tässä luvussa esiintyneisiin teorioihin. Vapautumisteoreettiset selitykset kuitenkin keskittyvät liiaksi henkilön sisäisiin prosesseihin huumorin tulkinnassa, jotta niiden hyöty sosiaalisen mittasuhteen huumorintutkimuksessa olisi tässä työssä keskeistä.

Tämän luvun teoreettinen tausta toimii alustana, jonka osoittaman huumorintutkimuksen viitekehyksen sisällä tulevat luvut liikehtivät. Satiiri-luvussa esiteltävät käsitteet kuten ironia, parodia ja satiiri pohjautuvat antagonismin ja yhteensopimattomuuden asettamiin jäsennostapoihin. Koska poliittista satiiria määritellään ja tarkastellaan laajana sosiaalisena ilmiönä, mutta myöskin huumorituotteena, ovat tässä luvussa esiteltyt teoriaperinteet oivallinen alku tyydyttävän poliittisen satiirin määritelmän löytymiseen. GTVH:ta hyödynnetään luvun 4 analyyseissä, ja päätännössä analyysien tuloksia pohditaan myös antagonististen teorioiden avulla.

3 SATIIRI

"Satiirin tehtävä on olla hauska ja sanoa jotain tästä maailmasta." - Jukka Lindström

(Helsingin Sanomien haastattelu, 12.3.2015)

Aivan ensimmäisenä herää kysymys: Onko satiiri lähtökohtaisesti poliittista? Tämä nostattaa myös kasapäin jatkokysymyksiä satiirille läheisistä käsitteistä kuten ironia, sarkasmi ja parodia. Jotta politiikkaa käsittelevästä satiirista saataisiin mahdollisimman kattava ja tarkka kuva, on tässä luvussa keskityttävä analysoimaan näitä käsitteitä ja niiden suhdetta toisiinsa. Aluksi tarkastellaan mekaniikkaa johon satiirin voidaan katsoa perustuvan – ironiaa. Tämän jälkeen siirrytään konepellin alta hieman yleisemmälle tasolle parodian pariin, ja siitä edelleen kohti satiiria. Yleinen satiiri erotetaan tässä työssä selvästi poliittisesta satiirista. Niiden katsotaan olevan mekaniikaltaan pitkälti samankaltaisia ja yhteneväisiä, mutta poliittisen satiirin ominaispiirteiksi määritellään tiukempi raja-alue satirisoitavan suhteen sekä hieman eksaktimpi suhde totuuteen.

Satiiri sanana kalskahtaa korvaan. Siitä tulee epämukava ja kiemurteleva olo. Se tuntuu kylmältä ja laskelmoivalta, tunnistettavalta mutta näkymättömältä, sihisevältä käärmeeltä kaislikon siimeksessä. Satiiria pidetään yleensä häijynä ja pisteliäänä – muttei tappavan myrkyllisenä – irvailuna. Sitä se tavallaan onkin: antagonistista vitsailua intentiolla muuttaa asioita. Monesti se ottaa irvailun muodon, mutta vielä useammin se loukkaa kohdettaan pahoin ja raatelee uhrinsa kappaleiksi.

Satiiri-käsitettä on viljelty hyvin vapaalla kädellä jo vuosikymmeniä kuvailtaessa erilaisia kulttuuri-ilmiöitä, joten tarkka ja tyydyttävä termin määrittäminen on melkoisen vaikeaa. Sillä viitataan yleiskielessä monesti automaattisesti politiikan sfäärin pelaajien tai ongelmien kustannuksella vitsailuun, mutta tuntuisi hätköidyltä olettaa, että kaikki satiiri on kohdistettu politiikkaan. On tosin varsin oikeutettu väite, että satiirin tekeminen on itsessään poliittista toimintaa. Tämä ei suinkaan pidä paikkaansa kaikissa huumorin lajeissa, ja se on yksi syy miksi satiiri on niin kiinnostavaa: sillä vaikuttaa olevan aivan erityinen suhde tietoon ja ympäröivään todellisuuteen muihin huumorin muotoihin verrattuna. Ja se sytyttää liekin tämän koko tutkielman ydinkysymykseen: Millä tavalla satiirin huumori ja kriittisyys ovat yhteydessä toisiinsa?

Kirjallisuudentutkimuksessa on melko laaja konsensus siitä, että satiiri määritellään kirjallisuuden genreksi. Otan tässä luvussa kuitenkin paljon laajemman kannan määritellesäni pitkälti Simpsonia

(2003) ja Condrenia (2012) mukaillen satiirin itsenäiseksi kriittiseksi diskurssiksi, joka ei rajoitu mihinkään tiettyyn tyyliin tai ilmaisuväylään, ja sisältää tietynlaisen tiukan suhteen tietoon. Hyväksyn suurimmaksi osaksi nämä määritelmät, mutta koetan sovittaa heidän muotoilemia määritelmiä toisiinsa pyrkimyksenäni siirtää satiirin määritelmän fokusta poliittisen satiirin suuntaan. Tässä luvussa keskitytään esittelemään Simpsonin satiiri-määritelmä, jonka jälkeen niistä hyvin laajoista linjoista otetaan politiikan kentän satirisoinnille ominaiset piirteet, ja muotoillaan poliittinen satiiri omaksi diskurssikseen.

Edellisessä luvussa tarkastellut komiikan kielitieteelliset teoriat, SSTH ja GTVH ovat hyvin hyödyllinen väline satiirin ja huumorin suhteen selvittämisessä. Samaten antagonistiset teoriat tuntuvat analyysissä välttämättömiltä. Tämän huomaa jo, kun ottaa huomioon satiirin sanakirjamääritelmän:

”Satire is a way of using humor to show that someone or something is foolish, weak, bad, etc: humor that shows the weaknesses or bad qualities of a person, government, society”
(Merriam-webster internet dictionary)

Tietenkään sanakirjan sanelema määritelmä ei riitä sinällään, sillä se ottaa liian suoraviivaisen kulman moniin satiiriin liittyviin filosofisiin kysymyksiin. Mutta mikäli ei muuta, antaa tämä määritelmä ainakin yhden käsitteellisen lähtökohdan, josta edetä. Edellä annetun määritelmän lisäksi Simpson (2003, 3) toteaa oman muotoilunsa perustaksi satiirilla olevan selkeästi aggressiivinen funktio. Ollakseen satiiria koomisella teoksella on oltava kohde, jonka kimppuun hyökätään.

Satiiri voi olla formaatiltaan mm. elokuva, yksittäinen vitsi, näytelmä, videopeli, televisio-ohjelma, romaani, novelli, essee, radio-ohjelma, musiikkiesitys, runo, artikkeli jne. Se voi myös ottaa osakseen monia tyyliä ja genrejä. Vanhan koulukunnan kirjallisuuden satiiri, johon tässä tutkielmassa ei juurikaan paneuduta, oli monesti genreltään sci-fiä tai fantasiaa, sillä sitä pidettiin helposti välittyvänä tapana luoda – SSTH:n terminologiaa hyväksi käyttäen – kaksi rinnakkaista skriptiä. Tämä mahdollisten maailmojen jukstapositio auttaa lukijaa hahmottamaan yhteiskunnallisia vikoja tai vääristymiä omassa arkikokemuksessaan. Perinteisiä spekulatiivisen fiktion satiirisina pidettyjä esimerkkejä ovat mm. Huxleyn *Uusi uljas maailma* (1932), Orwellin *Vuonna 1984* (1949) ja alan klassikko Moren *Utopia* (1516). Nämä teokset eivät täytä tässä tutkielmassa käytettyä poliittisen satiirin kriteerejä, sillä satirisoitava näissä teoksissa ei ole

tarkkaan ottaen mikään poliittisen kentän elin tai selkeä poliittinen ideologia. Nämä teokset voidaan silti mieltää poliittiseksi satiiriksi laajassa mielessä, sillä ne kritisoivat yhteiskuntaa ja sen toimintaperiaatteita suuressa mittakaavassa. SSTH:n antama rinnakkaisten skriptien näkökulma on myös oleellinen osa tässä luvussa muotoiltavaa määritelmää satiirista.

3.1 Satiirin työkalut

Jotta satiirin toimintaperiaatteista saataisiin mahdollisimman tarkka kuva, on lähdettävä välineistä. Ironia on näistä merkittävin ja etenkin Simpsonin teoria nojaa siihen hyvin vahvasti. Ironian yhteydessä esitellään Sperberin ja Wilsonin käsitys ironiasta kaikkina, ja Gricen klassinen käsitys ironiasta vastakkaisuusien kommunikaationa. Tämän jälkeen katse suunnataan kohti parodiaa. Nämä välineet eivät ole toisiaan poissulkevia, ja tietenkin tässä esitellyt teoriat ovat vain pieni osa aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta. Pelkästään ironiaa on tutkittu kielitieteiden, filosofian ja kirjallisuuden aloilla varsin mittavasti, joten tässä luvussa esitellään vain satiirin – etenkin poliittisen sellaisen – määrittelyn kannalta merkittävimmät näkemykset.

3.1.1 Ironia

”Yksinkertaisimmillaan ironia voitaisiin määritellä siksi tyhjäksi tilaksi mikä jää sen, mitä sanotaan, ja sen, mitä väitetään, väliin.”

(Simpson 2003, 90)

Ironia, kvanttimekaniikan ja kiitoksen ohella, saattaa olla yksi maailmankaikkeuden väärinkäytetyimmistä sanoista. Suurella osalla meistä on melko vahva intuitiivinen käsitys siitä, mitä ironia on mutta – ironista kyllä – se tavataan määritellä joko puhtaasti väärin tai puutteellisesti. Lisäksi ironiasta on hyvin paljon erilaisia määritelmiä ja tutkimuksellisia painotuseroja, jotka tekevät määrittelemisestä vaikeaa jopa asiaan perehtyneelle. Käsite on siis rajattava tiukasti, jotta sen käytöstä saataisiin suurin hyöty. On mainittava siis heti alkuun, että ns. situationaalinen ironia ei tule esiintymään tässä tutkielmassa. Eli viittauksilla ironiaan ei missään vaiheessa tätä tutkielmaa tarkoiteta ambulanssin alle jäämistä tai muita humoristisia kohtalon oikkuja. Situationaalisen ironian tutkimuksella on paikkansa, mutta se ei ole tämän työn kannalta järin kiinnostava kirjallisuuden metodi.

Tässä tutkielmassa tarjottu määritelmä pohjautuu pitkälti Dan Sperberin ja Deirdre Wilsonin (kts. Sperber & Wilson 1981; 1992;) mittavaan työhön kielitieteellisessä tutkimuksessa. Vanhoille filosofisille käsityksille kuten klassikkona pidetylle Søren Kierkegaardelle ei anneta tilaa, vaan huomio on suunnattu täysin uudempaan keskusteluun. Tämä on nähdäkseni oikeutettua sillä tarkastelun alla olevat ilmiöt ovat nykyaikaisia, eikä satiirin tarkastelussakaan oteta huomioon antiikin Kreikan ja Rooman aikaan tehtyä hieman vastaavanlaista satiiriksi kutsuttua diskurssimuotoa. Uus-Griceläiset ironiakäsitykset (ks. Dynel 2013) jäävät tämän työn ulkopuolelle, ja painotus on selvästi Sperberin ja Wilsonin edistämässä kaiku-ironia -suuntauksessa ja sen suhteessa Gricen vuonna 1975 julkaistussa artikkelissa määrittelemään ironiaan keskustelumaksiimin rikkomisena.

3.1.1.1 Griceläinen ironia

Paul Grice teki merkittävän työn kielifilosofiassa muotoillessaan laajaa huomiota herättäneet keskustelumaksiimit, joiden kautta Grice onnistui avaamaan mielekkään verbaalisen kommunikaation peruseriaatteita ja ohjenuoria (Grice 1975). Monet huumorintutkijat (ks. Morreall 2009a) ovat käyttäneet Gricen muotoilemien keskustelumaksiimien rikkomista lähtökohtana humoristisen kanssakäymisen tutkimukselle. Näkökulma on melko tuore ja tarjoaa monia kiinnostavia lähestymistapoja erilaisten huumorityylien analysoinnille. Ironiaan liittyen Gricen maksimit esiintyvät hyvin rajatussa muodossa, sillä Grice selittää ironiaa vain yhdellä rikkeellä. Lienee kuitenkin hyödyllistä antaa maksimeista hieman laajempi kuva, jotta Gricen näkemys ironiasta tulee esitettyä sille oikeutusta antavassa muodossa, sillä se on oleellinen osa Simpsonin yleisen satiirin diskurssia.

Grice raivasi tietä pragmaattiselle kielifilosofiselle ymmärrykselle implikaatiosta ja semantiikasta, ja erityisesti epäsuorien viittausten informatiivisuudesta ja normaaliudesta tavallisessa kielenkäytössä. Hän päätyi Kantilaista perinnettä heijastellen jakamaan keskustelumaksiimit neljään osaan: Määrä, laatu, suhde ja tapa (Grice 1975, 45).

Morreall (2009a, 2-3) antaa tiivistetyn listan varsinkin huumorin kannalta oleellisista maksimeista:

1 Älä sano sellaista, jonka uskot olevan epätotta.

2 Älä sano sellaista, mihin sinulla ei ole riittäviä todisteita.

3 Vältä ilmaisun epäselvyyttä.

4 Vältä monitulkintaisuutta.

5 Puhu tiiviisti.

Vain ensimmäinen näistä säännöistä liittyy Gricen mukaan ironiaan. Niin kauan kuin puhujan oletetaan sanovan jotakin informatiivista tai järkevää, ensimmäisen maksimin rikkominen on hyvin usein ironinen lause. Suoralta kädeltä sitä ei voi kuitenkaan väittää ironiseksi, sillä se voi olla myös yliampuvaa liioittelua tai metafora. (Grice 1975, 53)

Jotta totuudellisuuden maksimin rike olisi ironiaa, on sanotun asian oltava Gricen mukaan tosiasian vastakohta. Esimerkiksi massiivista suosiota nauttivat videopelit *Portal* (2007), ja *Portal 2* (2011) ovat griceläisen ironian malliesimerkkejä. Niiden dialogi on vieläpä kyllästetty mustaakin mustemmalla sarkasmilla, joka sopii dystopiseen tarinaan mainion vieraannuttavasti. Tarinan antagonisti, superrobotti GlaDOS päästää äänipiiristään mm. seuraavan keskustelumaksimin rikkomisen riemuesimerkin:

*”Unbelievable. You, *subject name here, * must be the pride of *subject hometown here.*”*

On hyödyllistä tehdä pieni sivupolku ironian ohitse ja vilkaista, mitä Morreall on todennut muiden maksimien rikkomisen suhteesta huumoriin. Toinen maksimi voidaan rikkoa humoristisesti esittämällä esimerkiksi jonkin fantastisen toiveunen vakavasti otettavana teoriana (Morreall, 2009a 3). Iso-Britannialainen sketsisarjojen klassikko *A Bit of Fry and Laurie* (1987) hyödyntää tätä sketsissä, jossa isä kertoo pojalleen tämän olevan legendojen kertoma valittu sankari, jonka on otettava pyhä linkkuveitsi pöytälaatikosta, ja muutettava äkisti pois kotoa etsimään pahuuden ydintä, jota vain sankari kykenee haavoittamaan. Katsoja joutuu jännittämään koko sketsin ajan, että onko tämä hölmö selitys totta vai ei, koska Stephen Fry esittää isän kertoman tarinan niin suostuttelevaan tapaan.

Kolmas maksimi rikkoontuu alituisesti monissa nolouteen ja myötähäpeään nojaavissa komedioissa, kuten *Konttorissa* (2005), jossa konttorin pomo, Michael Scott käyttäytyy lapsen tavoin välitellessään suoraa vastuuta hölmöistä teoistaan. Huumoriksi se vääntyy vastaamalla kysymykseen tai jopa syytökseen sekavalla tai epäselvällä tavalla. Nolestuminen tai kysyjän katseen välttely on tälle maksiminrikkeelle yleistä. Hieman kolmannen tapaan neljäs maksimi

nojaa hämäämään kommunikaatioon, mutta on selkeämmin rinnastettavissa SSTH:n skriptien vastakkaisuuteen. (Morreall 2009a, 3)

Käytännössä vitsit, joissa on selkeät set-up ja punch line -vaiheet kuuluvat tähän kategoriaan (Morreall 2009a:, 3). Esimerkkinä monitulkintaisuudesta voidaan kuvitella tarina, jossa huonomaksainen mies kertoo jonottaneensa elinsiirtoon jo vuosikausia. Kun hän vihdoinkin pääsee operaatioon, ja myöhemmin palaa takaisin töihin, kysyvät hänen työtoverinsa oitis, että miten maksa nyt voi. Mies vastaa kummastellen: ”Maksa voi edelleen huonosti, mutta vaimo voi kyllä selvästi paremmin!”.

Viidettä – lyhyiden maksimien – rikotaan alituisesti piirrossarjoissa kuten Simpsonit ja Family Guy, joissa yksittäistä sketsiä tai vuorosanan pätkää venytetään absurdiuteen saakka, kunnes se alkaa naurattamaan pelkällä epätavanomaisuudellaan. (Morreall 2009a:, 3)

Grice ei itse puuttunut maksimiensa huumorintutkimuksellisiin kysymyksiin, mutta monet alan tutkijat ovat pitäneet näitä keskustelumaksimeja eräänä lähtökohtana humorististen tekstien toimintaperiaatteille. Sperber ja Wilson ovat tehneet merkittävän työn rakentaessaan Gricen työn jatkeeksi ja osittain korvikkeeksi omaa relevanssi-teoriaansa, jonka osa esitellään ironia-analyysin kautta.

3.1.1.2 Kaiku-ironia

Ironia liittyy lähtemättömästi propositionaalisiin väitteisiin, mutta ironisilla ilmaisuilla voi olla pelkän kylmän väitteen lisäksi myös vaikeammin määriteltäviä vaikutuksia kuten tunteiden tai mielikuvien herättäminen (Sperber & Wilson 1981, 296). Sperber ja Wilson antavat voiman väitteilleen usean esimerkin välityksellä. Näistä ensimmäinen kyseenalaistaa Gricen klassisen määritelmän väitteen, että ironia olisi aina sitä, että sanottu väite on vastakkainen tarkoitettuun viestiin nähden. Minkä tahansa seuraavista kolmesta tokaisusta voisi helposti kuvitella sanottavaksi keskellä rankkasadetta:

- (1) Onpas kaunis ilma.
- (2) Näyttäisi satavan vettä.
- (3) Onpas kamala ilma

Sperber ja Wilson (1981, 297) toteavat lauseiden 1 ja 2 olevan luonteeltaan ironisia, vaikka vain ensimmäinen lause on varsinaisesti vastakkainen tarkoitettuun viestiin nähden. Itseasiassa olisi äärimmäisen hätiköityä olettaa, että vain tarkoitettusta vastakkaiset viestit olisivat ironisia. Ironiset väitteet ovat ennen muuta informaatiopitoisia väitteitä, joten olisi väärin olettaa, että viestin tulkitsijalta odotettaisiin paljoakaan tietämystä ironisen puhujan uskomuksista, jotta viesti olisi ymmärrettävissä ironiseksi (Sperber & Wilson 1981, 301).

Ero lauseiden 1 ja 3 välillä on siinä, mihin lauseiden sisältämä informaatio liittyy. Molemmat lauseet ovat toteamuksia, mutta vain ensimmäinen niistä on ironinen. Ironinen lause 1 kertoo jotakin puhujan asenteesta väitettä itseään kohtaan siinä missä vakavamielinen lause 3 kertoo jotakin puhujan asenteesta säätä kohtaan.

Konteksti ja tapahtumaympäristö ovat siis ironian välittymiselle elintärkeää. Puhujan ja kuulijan on jaettava kontekstuaalinen ymmärrys siitä tilanteesta, jota ironinen ilmaisu koskee. Mikäli näin ei olisi, jos esimerkiksi henkilöiden välinen keskustelu käytäisiin sähköpostiviestein, olisi hyvin todennäköistä, että kuulija ymmärtäisi lauseen 1 sen kirjaimellisessa merkityksessä ellei hänellä olisi mittavaa tuntemusta puhujalle tyypillisistä mielenliikkeistä. (Sperber & Wilson 1981, 301)

Vastakkaisuuksien ironiasta irtaantuminen on tässä määritelmässä oleellista, ja tekee selvän eron Griceen teoriaan ironiasta keskustelun hyveiden kuten totuudellisuuden rikkomisena. Totuudellisuudesta etääntyminen tekee mahdolliseksi tuoda esille ironian eräänlaisena kaikuna, ja tämä ironian muoto on tärkeä osa sekä Simpsonin antamaa satiirin määritelmää, että tässä tutkielmassa suoritettavaa poliittisen satiirin analyysia.

Katsotaanpa seuraavanlaisia esimerkkejä:

(1) A: ”Minua väsyttää.”

B: ”Ai *sinua* väsyttää. Entäs minua sitten.”

(Sperber & Wilson 1981)

(2) A: ”I can't see a subtle plan.”

B: ”Baldrick, you wouldn't see a subtle plan if it painted itself purple and danced naked on top of a harpsicord singing *”subtle plans are here again.”*”

(Musta Kyy 1982)

(3) A: ” The pain is usually the worst in the morning, especially if I've slept on my arm.”

B: ” So... Your arm only hurts after you've slept on top of it all night.”

(House 2004)

Näissä esimerkeissä ironia esiintyy kaikuna. B vastaa A:lle toistamalla hänen sanomansa ytimen, mutta hänen tarkoituksenaan ei ole lauseen kirjaimellisen väitteen jakaminen, vaan B ilmaisee asenteensa A:n lauseen sisältöä kohtaan. Ironia tällä tavoin määriteltynä vaikuttaa siis olevan väitteeseen viittaamista ottamatta kantaa väitteen viittauskohteeseen, vaan väitteeseen itseensä. (Sperber & Wilson 1981, 306)

Sarkastiseksi tällaista ironiaa voisi väittää silloin, kun ilmaistava asenne on selkeän hyökkäävä ja tämä hyökkäävyys ilmenee naljailevina tai piikikkäinä äänenpainoina ja puheen korostuksena. Ironian ja sarkasmin ero voitaisiin siis asettaa antagonismin laatuun tai tasoon. Mekaniikaltaan ne vaikuttavat toimivan samalla tavalla, mutta ironia voi olla luonteeltaan paljon sarkasmia viattomampaa.

Sperber ja Wilson hyväksyvät sen, että tämä ironian määritelmä ei varmastikaan kata ironian kaikkia puolia, sillä kyseessä on todellakin valtava ilmiö, joka tuntuu huumorin tavoin välttelevän tarkkoja määrittelyjä yhtä tehokkaasti kuin uzbekistanilaiset Närpiötä. On tämän tutkielman teemalle hyvin tärkeää todeta, että kaiku-ironian ei tarvitse heijastella väitteitä reaaliajassa. Eli kaiun viittauskohde voisi olla vaikkapa jossakin taannoisessa haastattelussa tai teoksessa ilmenevä väite. Tietenkin tällöin ollakseen ironiaa, tulee kuulijan olla tietoinen viittauskohteesta, jotta viesti on tulkittavissa ironiseksi.

Ironiaa voi siis – ja etenkin käsillä olevan aiheen puitteissa ehkä tuleekin – tutkia monelta kannalta, ja Gricen klassinen määritelmä jäisi yksinään selitysvoimaltaan satiirin suhteen valitettavan köyhäksi. Tämän alaluvun päätteeksi esitellään Wilsonia ja Sperberia (1992, 54-56) mukailleen vielä pari spesifiä ei-griceläistä ironiatyyppiä.

1 Ironinen vähättely

Ironisen vähättelyn katsotaan yleensä vastakkaisen väittämisen sijaan vähättelevän tarkoitettua viestiä. Ironista vähättelyä olisi esimerkiksi todeta, että Albert näyttää olevan känkkäränkkä-

tuulella, samalla kun Albert raatelee toverinsa silpuksi ja pakenee nelijalkaa juosten läheiseen metsään

2 Ironinen lainaus

Johonkin tekstiin viittaaminen tuomalla samaan aikaan ironisesti oma mielipide asiantilasta ilmi. Esimerkiksi voisi kuvitella keskikesän juhlan vieton lähes pakkassäässä. Joku voisi letkauttaa ilmoille ironisesti lainaten: ”*Vielä on kesää jäljellä...*”

3.1.2 Parodia

Kanssaihminen käytöksen kopioiminen ja jäljittely on ihmiskunnan syvimpään juurtuneita ominaispiirteitä. Opettelemme uuden kielen ääntämistavan toistamalla natiivin sanomia sanoja uudelleen ja uudelleen. Voimme ottaa haltuun jazz-pianon salat kuuntelemalla Duke Ellingtonin tummansinisiä sointuja, ja siirtyä paukuttamaan norsunluuta yrityksessä kuulostaa samalta. Ihmiset ovat hyvin herkkiä havaitsemaan tuttuja kuvioita, ja juuri siihen syvällä piilevään kykyyn parodia iskee hampaansa. Se ei ole mekaniikkansa puolesta yhtä yksityiskohtainen aihealue kuin ironia monimutkaisine kielitieteellisine vinsseineen ja vipuineen, mutta sen voidaan katsoa kumpuavan samankaltaisesta kaiusta, mutta kulttuurisella tasolla. Parodia auttaa myös tuomaan antagonistiset huumorin teorit käsittelyyn, siinä missä Sperberin ja Wilsonin ironia-määritelmä pyöri pitkälti SSTH:lle ja GTVH:lle sopivissa kehyksissä.

Parodia on kiistatta yksi suosituimmista huumorin muodoista, ja laajalle yleisölle se on varmasti helpompi aihe käsitteellistä kuin ironia. Parodiaa tavataan selvästi kaikissa medioissa. Maailman tunnetuimpiin parodiaelokuvien tekijöihin lukeutuva Mel Brooks parodisoi elokuvissaan tunnettujen elokuvagenrejen teemoja ja kerrontatapoja suurella koomisella menestyksellä. *Villiäkin hurjempi länsi* (1974) heijastelee tietysti westerniä genrenä, *Frankenstein junior* (1974) puolestaan Frankenstein-mytologian koko kirjoa, *Avaruusboltsit* (1987) selvästi Tähtien sota-elokuvaa. Pelkästään Brooksien parodiat liikkuvat siis monella eri tasolla hyvin yleisestä genrestä Frankenstein-mythokseen ja vielä yksittäiseen elokuvaan. Parodiaa siis ei tule hätköidysti määritellä genreksi, sillä tavallaan se ylittää tavanomaisen genre-ajattelun, sillä se voi ottaa kameleonttina monen eri genren vaatteet ja irvailla tyyllilajille sen omien trooppien kautta.

Merkittävän ironian, parodian ja poliittisen huumorin tutkijan Linda Hutcheonin asettaman esimerkin mukaisesti ei ole viisasta tarjota trans-ajallista käsitystä parodiasta, kun pyrkimyksenä on puhua parodian olemuksesta tänään (Dentith 2000, 16). Parodia merkitsi antiikissa ja keskiajalla hyvin eri asiaa kuin nyt, joten tässä luvussa pyritään olemaan sekoittamatta päärynöitä partaveitsiin. Yhtäläisyyksiä ilmiön historiallisten muotojen välillä voisi tietysti vetää, mutta tutkimuskysymyksen kannalta kehitystä ei ole järin oleellista selventää. Satiirin historiaa on tutkittu kattavasti muissa yhteyksissä (ks. Gilhus 1997; Highet 1962).

Yksi tapa hahmottaa parodiaa teoreettisesti, on verrata sitä juuri tarkasteltuun Sperberin ja Wilsonin kaiku-ironiaan. Siinä missä ironia on väitteiden kaikua, on parodiassa kyse ”kielellisten ilmaisutapojen kaiusta” (Simpson 2003, 118). Tämä on kuitenkin nähdäkseni liian suppea käsitys parodiasta, vaikka Simpson onkin selkeästi oikeilla jäljillä. Kyseessä ei ole vain kielellisen maailman ilmiö. Taiteessa parodia näkyy eräänlaisena kulttuurisena kaikuna, jonka intertekstuaalisuus ei välttämättä ole redusoitavissa kielelliseen ilmaisuun. Esimerkiksi musiikki voi olla parodiaa vailla verbaalisuutta. Suomalaisen power metallin uranuurtajayhtye *Heavy Metal Perse*, voidaan helposti nähdä parodisoivan edustamaansa metalli-musiikin alagenreä verbaalisuuden ylittävällä tasolla.

Simon Dentith antaa seuraavan määritelmän parodialle kerrassaan mielikuvitukseksikaasti nimetyssä monografiassaan *Parody*:

”Parodia pitää sisällään kaikki sellaiset kulttuurilliset teokset, jotka tarjoavat suhteellisen poleemisen imitaation toisesta kulttuurillisesta teoksesta tai kulttuurillisesta toimintatavasta.”

(Dentith 2000, 9)

Tärkeä osa tätä määritelmää on todeta, että poleemisuus kohdistuu Dentithin mukaan eritoten toiseen kulttuurilliseen teokseen. Parodia alkaa hiljalleen muistuttaa satiiria, mutta jää suppeudessaan silti selvästi vieläkin suuremman satiirin jalkoihin. Siinä missä ironia saattaa olla ylemmyyteen pohjautuvaa, on parodia ilmiönä selkeästi Dentithin määritelmää mukailleen ivallista imitaatiota. Parodialla on ironiaa selkeämpi antagonistinen sävy. Dentith mainitsee määritelmässään myös, että parodinen imitaatio voi kohdistua kulttuurilliseen toimintatapaan, mutta on tärkeää tarkentaa Dentithin tarkoittaman merkityksen olevan, että parodia voi tarjota piikittelevän imitaation muttei varsinaista kritiikkiä toimintatapoja kohtaan. Parodia voi siis olla esteettisen

ulottuvuuden kritiikkiä, mutta laajaan sosiaaliseen ja poliittiseen impaktiin sen voimavarat eivät aivan tunnu riittävän (Dentith, 2000, 35). Tämä tehtävä on varattu parodiaa korkeammalle diskurssille – satiirille.

Lutz Röhrich tarjoaa oman vaikutusvaltaisen ja Dentithiä tukevan näkökulmansa väittäessään, että parodialla voi olla myöskin uudelleenrakentava ja positiivinen tarkoitus:

”Parodisten väännösten ei tarvitse näyttäytyä negatiivisessa valossa aiemman formaatin destruktiona, vaan ne voidaan ottaa kielellisenä ja muodollisena uudistumisena ja kehityksenä.”

(Röhrich 1967, 215, teoksessa Rose 1993, 46)

Jotta parodiaa voidaan pitää onnistuneena, vaikuttaa siltä, että sen on oltava uskottava teos itsessäänkin, eikä se voi täysin olettaa kuulijalta ymmärrystä sen kulttuurisesta kaiusta. Näyttääkin siltä, että yleisesti parhaimpina pidetyt parodiat ovat parodisoimansa genren tai tyylin mestarillisia esimerkkejä. Esimerkkinä tästä 80-luvulla suureen suosioon räjähtänyt kauhukomedia elokuvagenrenä sellaisten korkeasti arvostettujen elokuvien kuin *Evil Dead II (1987)* ja *Ihmissusi Lontoossa (1981)* ansiosta. Nämä elokuvat parodisoivat kauhuelokuvista tuttuja trooppeja, ja ovat elokuvauksellisesti myös kauhu-genren huippua. Ne samaan aikaan tuhoavat kauhun genrenä, sillä ne herättävät katsojissaan hilpeyttä ja huvittuneisuutta koomisen sisältönsä ansiosta, mutta samalla ne ovat uskottavia itsenäisinä taidonnäytteinä ja monilla tavoin rikastuttavat ja uudistavat kauhua tekstimuotona.

Vahvojen luokkayhteiskuntien kuten Iso-Britannian tarkastelu on tehokas tapa nähdä miten yhteiskunnallinen asema ja järjestys voi vaikuttaa parodian syntyyn. Parodia on selvästi sosiaalisesta kokemuksesta kumpuava huumorin muoto, sillä toisistaan eriytyneet yhteiskuntaluokat vaikuttavat kehittävän omaa parodiaansa muiden luokkien edustajien kulttuurisista toimintamalleista kuten puheen korostuksesta ja yleisistä käytöstavoista. Tämä vaikuttaisi pitävän paikkansa riippumatta siitä vitsaillaanko ns. omaa luokkaa alempaan vai ylempään asemaan kuuluvan ryhmän kustannuksella. (Dentith 2000, 30-31)

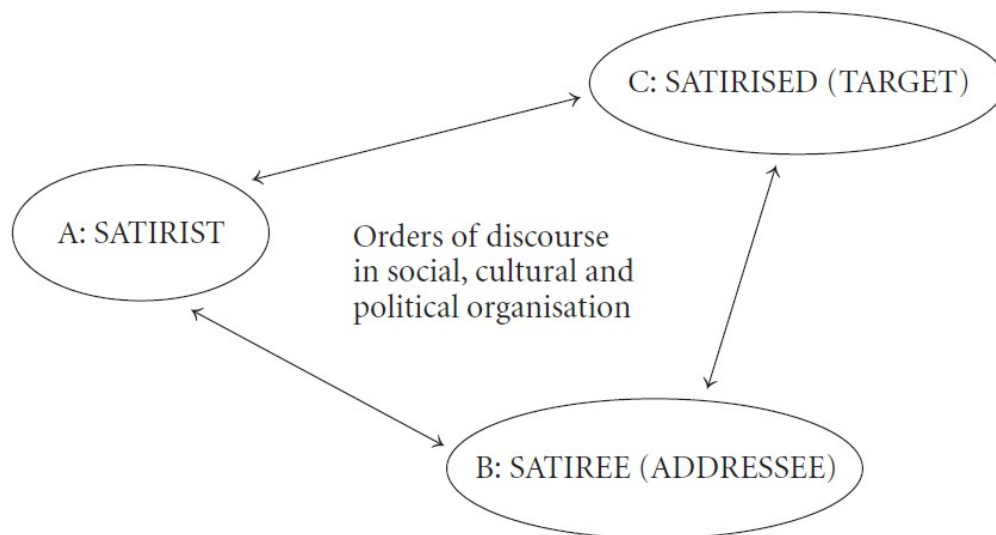
3.2 Yleisen satiirin diskurssi

”The chief distinction between irony and satire is that satire is militant irony . . .”

(Frye 1971, 223)

Simpson määrittelee satiiria yleisesti ilman tiukkaa rajausta poliittiseen ulottuvuuteen artikkelissaan *Satirical humour and cultural context* (2000) sekä myöhemmin teoksessaan *The discourse of satire* (2003). Simpsonin antaman satiirin määritelmän mukaan kyse on valtavan laajasta huumoriperinteestä, jota ei voi rajata tekstityypin mukaan. Satiiri välttää viimeiseen saakka yhteen tiettyyn huumorityyliin tai kielelliseen ilmaisuun sitoutumista, mikä tekee siitä melko abstraktin ja korkeatasoisen diskurssin (Simpson 2003, 8). Tämä satiirille ominainen tapa absorboida erilaisia tyylejä ja genrejä omaksi ilmaisuvälineekseen – aseekseen – piilee satiirin ytimessä (Simpson 2003, 52).

Simpsonin (2003, 10) mukaan satiiri on kolmen eri osatekijän yhteisesti muodostettu humoristinen ja kriittinen diskurssi. Nämä osatekijät ovat satiristi, satiirin kuluttaja ja satirisoitava (*engl. Satirist, satiree, satirized. Kts. Kaavio 2*). Näistä satiristin voidaan ajatella olevan toimija, joka käyttää erilaisia huumorivälineitä kuten parodiaa, sarkasmia, tai punia, ja ilmaisualustoja kuten elokuvaa, televisiota tai teatteria, sanoakseen jotakin satirisoitavasta satiirin kuluttajalle.

Kaavio 1: Satiirin diskurssin osien jako ja suhde toisiinsa. (Simpson 2003, 86)

Satiristi kuitenkin vaikuttaa aniharvoin sanovan satirisoitavasta mitään suoraan, vaan se näyttää pitkälti tapahtuvan ironisesti ja monesti parodian välinettä hyväksikäyttäen. Olennainen osa Simpsonin teoriaa on, että satiiri tehdään kaksivaiheisen ironian turvin. Ensimmäinen vaihe vastaa

ironia-luvussa annettua kaiku-ironian mallia, ja tarjoaa satiirille kytköksen johonkin tosimaailman ilmiöön. Ensimmäinen vaihe voi siis käyttää hyödykseen parodiaa mikäli satiirin kohteena on esimerkiksi jokin teksti tai stereotypia, mutta parodia ei ole välttämätön edellytys satiirin ensivaiheelle. Kaiku-ironia eli väitteen mainitseminen asenteen ilmaisemiseksi on Simpsonin teoriassa satiirin alku. (Simpson 2003, 93)

Käytännössä tämä kaiku tarkoittaa, että satiristi tuo ironisesti käsiteltäväksi jonkin seikan maailmasta. Jotta satiirin kriteerit täyttyvät on satiristin häivyttävä itsensä tilanteesta. Hän ilmaisee jonkin asenteen käsiteltävää seikkaa kohtaan, mutta aniharvoin se tapahtuu suoraviivaisesti. Koska satiirilla vaikuttaa olevan lähes rajaton määrä ilmaisutapoja ja genrejä käytettävissään, voi satiristi valita millä välineellä hän tämän ironian tuo julki. (Simpson 2003, 95)

Ironian toinen vaihe, jota Simpson nimittää dialektiseksi vaiheeksi, voidaan ajatella käänteentekeväenä ja monin tavoin satiirille ominaisena ilmiönä. Dialektisen vaiheen voidaan katsoa edustavan ns. perinteistä Griceläistä ironiaa vastakkaisuuksien ja hyvän kommunikaation maksimien rikkomisena, mutta tässä tutkielmassa saattaa olla vähintään yhtä hyödyllistä teoretisoida tätä vaihetta SSTH:n kautta tasona, jolla satiirissa paljastuu skriptien vastakkaisuus. (Simpson 2003, 96)

Saattaa olla hieman väärin perusteltua sanoa satiirin dialektista vaihetta punch-lineksi ainakaan perinteiseen vitsailuun viittaavassa mielessä. Satiirille ei ole välttämätöntä esittää vitsiä selkeällä loppuiskulla, vaan dialektinen vaihe voi paljastaa itsensä muuallakin kuin satiirisen tekstin lopussa. Dialektinen vaihe on Griceläistä ironiaa, joka paljastaa koko tekstillä olevan rinnakkaisen skriptin, ja täten pakottaa satiirin kuluttajan tulkitsemaan koko tekstin uudelleen. Mikään ei tietenkään sanele, etteikö se voisi olla punchlinemainen käänne lopussa, mutta välttämätöntä se ei ole.

Dialektisen ironian taso erottaa satiiriin selvästi parodiasta. Siinä missä parodia hyödyntää kaiku-ironiaa ja tavallaan sulautuu parodisoimansa genren edustajaksi, satiiri pysyy irrallaan käyttämistään välineistä ja tiedostaa dialektisen vaiheen kautta oman ironisuutensa, ja onnistuu pysymään korkeamman tason keskusteluna.

Satiiria on tärkeää määritellä sen kohteen kautta, sillä kaikenlainen satiiri – poliittista tai ei – näyttäytyy kriittisenä komiikkana ennen muuta kohteensa kautta. Simpson esittelee neljä kohdetta, joihin satiiri voi kohdentaa koomiseksi tekevät kyntensä. esimerkit ovat kirjoittajan ja edustavat

vain mahdollisia kohteita (Simpson 2003, 71):

1 Episodinen kohde

Jokin tietty julkinen tapahtuma tai tunnettu tapaus toimii komiikan kohteena. Episodiseksi kohteeksi saattaa usein päätyä historiallisesti tai kulttuurillisesti merkittävät tapahtumat kuten satiirinen huumori Abraham Lincolnin murhasta, Ranskan vallankumouksesta tai vaikkapa Woodstockin festivaalista.

2 Henkilökohde

Kohteeksi on asetettu yleisesti tunnettu yksilö, tai julkisuudessa muodostettu kuva tästä yksilöstä. Myös stereotypia jostakin ihmistyyplistä voisi sopia tähän kategoriaan. Esimerkkejä henkilökohteesta on Alexander Stubb, ruotsalainen ja Bodom-järven murhaaja.

3 Kokemuksellinen kohde

Tämä kohde viittaa johonkin enemmän tai vähemmän keskeiseen olemisen kokemukseen. Kyseessä on siis jokin kulttuurillisesti tai sosiaalisesti jaettu inhimillinen kokemus kuten deittailu, vanhuus tai viha.

4 Tekstuaalinen kohde

Tekstuaalinen kohde on toiseen tekstiin viittaamista tekstin sisällä siten, että viitatuun tekstin arvoa kyseenalaistetaan tai suoranaisesti vähennetään. Kyseessä voi olla esimerkiksi verbaalinen teksti kuten Raamattu, tai kuva kuten kuuluisa maalaus *American Gothic*.

Simpsonin tekemä kohteiden nelijako näyttää yksinkertaiselta ja suoraviivaiselta, mutta silti hyödylliseltä näkökulmalta satiiriin. Tekstuaalista kohdetta tarkastellessa tulee olla erityisen huolellinen, jottei se sekoitu lukijan mielessä parodian kanssa. Parodiassa on kyse myös tekstuaalisesta kohteesta, mutta siinä humoristinen piiskansivallus täytyy tarjota tekstuaalisen kohteen sisältä käsin. Esimerkiksi raamatun kohdalla esitys täytyisi tehdä raamatun tyyliin, eikä vain raamatusta puhuminen ja siihen viittaaminen riittäisi. Kun kyse on satiirista, parodinen esitystapa on vaihtoehto, muttei millään tavoin vaatimus.

On tietysti mahdollista ja monin paikoin myös todennäköistäkin, että satiirissa käytetään useampaa kohdetta yhtäaikaaisesti. Kohteiden päällekkäisyys ja häilyvyys ei ole kuitenkaan tämän jaottelun kannalta mikään ongelma, sillä nämä kohteet eivät sulje toisiaan täysin pois. Tässä tutkielmassa

hyödynnetään näitä Simpsonin määrittelemiä satiirin kohteita GTVH:n kohde-kategoriaan yhdistettynä, eikä kohteiden väliset paikoittaiset päällekkäisyydet näyttäyty lainkaan ongelmallisina.

Mikä satiirissa on hauskaa, eli mihin huumorisisältö kiteytyy satiirissa, on erittäin kiinnostava kysymys. Yksi kestävä selitys on skriptien vastakkaisuus, mutta se ei yksistään tunnu kykenevän kuvaamaan satiirin kriittisen huumorin arvoa. Sen vuoksi on hyvä idea ottaa hauskuutta ja huumoriarvoa puntaroidessa huomioon myös satiirin tekemien huomioiden todenperäisyys ja osuvuus sekä tapa, jolla skriptien vastakkaisuus tuodaan ilmi ilman, että suhde uskomuksiin ja tietoon kärsii. Vaikuttaa siltä, että satiirilla on enemmän tekemistä totuuden implikoimisen kanssa kuin millään muulla huumorimuodolla.

3.3 Poliittisen satiirin diskurssi

Simpsonin (2003, 96) määritelmän ydin on, että ollakseen satiiria huumorista tulee löytyä edellä esiteltyt kaksi ironian muotoa, joita satiristi käyttää lähettääkseen satiirin kuluttajalle jonkinlaisen viestin satirisoitavasta. Yhdyn pitkälti tähän määritelmään, mutta miltä osin satiirin diskurssi eroaa poliittisesta satiirista? Tähän Simpson ei anna suoraa vastausta, mutta tarkennus poliittiseen satiiriin näyttää melko vaivattomalta, mikäli tarkennus pohjataan Simpsonin tekemään työhön.

Lienee selvää, että tässä tutkielmassa hyväksytään esiteltyt Simpsonin muotoilut yleisestä satiirista. Kun hyväksytään Simpsonin näkemys satiirin kaksois-ironiasta, ei ole mitään syytä ajatella, että satiirin alalajissa, poliittisessa satiirissa, taustalla piilevä mekaniikka olisi kovinkaan erilainen. Jos palaamme Simpsonin tekemään kolmijakoon satiristin, satiirin vastaanottajan ja satirisoitavan välillä, näyttää poliittinen satiiri vaativan spesifimmän määritelmän näihin kategorioihin. Tässä alaluvussa muotoiltava karkea kuva poliittisesta satiirista on siis yritys tarkentaa Simpsonin kolmijakoa poliittiseen sfääriin sopivaksi.

Poliittisuutta tarkastellaan hyvin rajatussa mielessä aktiivisina politiikan kentän toimijoina. Julkisen päättäjän tai edustajan asemassa olevat henkilöt ja julkiset valtaelimet liittyen lakien säätämiseen ja niiden toimeenpanemiseen ovat poliittisessa keskiössä. Tarpeen tullen määritelmää voisi laajentaa kattamaan myös epäsuorasti valtaa käyttäviä tahoja kuten valtavirtamediaa ja suuryrityksiä, mutta

tässä tutkielmassa nämä suuntaukset jätetään tutkimatta.

Mikä siis tekee satiristista eritoten poliittisen sellaisen? Yksi kiinnostava vastaus piilee satiristin intentiossa. Siinä missä yleisessä satiirissa satiristin intentio on lähettää kriittinen viesti satiirin vastaanottajalle, näyttää poliittisen satiristin intention olevan luonteeltaan suostuttelevaa. Poliittinen satiristi ei ainoastaan kerro kaiku-ironian avulla mitä hän on mieltä käsiteltävistä väitteistä, vaan samaan aikaan hän tulee kommunikoinneeksi, mitä mieltä satiirin vastaanottajan tulisi olla väitteistä (Holbert, Tchernev, Walther, Esralew & Benski 2013, 172). Ironiaakin tutkinut kielitieteilijä Frye on sanonut osuvasti:

”Kun lukijalle jää epäselväksi, mikä hänen kantansa asiaan pitäisi olla, on kyseessä ironia, jossa on hyvin vähän satiiria.”

(Frye 1971, 223)

Siitä, millä tavalla poliittisen satiirin suostuttelevuus todella vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin on lukuisia tutkimuksia, ja tulokset ovat vähintäänkin monimutkaisesti tulkittavia (Nabi et al. 2007). Suoranaisesti suostuttelun ei ole havaittu vaikuttavan ihmisten mielipiteisiin vitsailtavasta aiheesta kovinkaan merkittävästi, mutta tutkimuksista selviää, että poliittisen satiirin vastaanottajat tunnistavat satiristin tarkoittaman viestin olevan poliittisesti latautunut (Holbert ym. 2013, 171). Holbert kumppaneineen ovatkin voimakkaasti kehoittaneet satiirin tutkijoita keskittymään absoluuttisen mielipiteisiin vaikuttamisen sijasta ”havaittuun vaikuttavuuteen” (*eng. Perceived effectiveness*), joka heidän mukaansa on satiirissa oleellista. On siis tärkeää kysyä ja tiedostaa, milloin huumorilla on suostutteleva sanoma, havaitseeko vastaanottaja tarkoitetun viestin, ja tiedostaako vastaanottaja suostuttelun.

Mikäli siis satiristi on poliittisessa satiirissa ennen muuta humoristinen suostuttelija, on satiirin vastaanottajan roolissa keskeistä tiedostaa satiirin suostuttelevuus. Tuskin on kovinkaan monen poliittisen koomikon tarkoituksena johdattaa paimenen tavoin kuluttajakuntaansa kohti hänen omaa käsitystään ajankohtaisista poliittisista teemoista, vaan ironian ja parodian kautta ennen kaikkea ravistella vastaanottajaa. Satiristi ei kuitenkaan aja omaa poliittista agendaansa huumorissaan, vaan ilmaisee mielipiteensä jostakin tietystä poliittisen maailman ilmiöstä, ja samalla ikään kuin vinkkaa silmää vastaanottajalle sanoen: ”Tämä on minusta naurettavaa. Eikö sinustakin?”

Vastaanottajan rooli ei ole Simpsonin alkuperäisessä kolmijaossakaan missään nimessä passiivinen,

mutta tarkennuksessa poliittiseen vastaanottajan aktiivisuus saa uudenlaisen muodon. Vastaanottajan vastuulle luotetaan paitsi uudenlaisten arvioiden tekeminen satiirin kohteesta, myöskin potentiaali nousta toimiin näiden uudelleenarvioitujen uskomusten pohjalta. Lienee kuitenkin sanottava, ettei poliittinen satiiri yleensä sisällä ns. kutsua aseisiin, mutta jättää sen vaihtoehdon kuitenkin vastaanottajan käytettäväksi.

Poikkeuksia sääntöön ettei vastaanottajaa kehoiteta poliittiseen toimintaan kuitenkin löytyy. Näistä yksi suurin lienee kansainvälistä menestystä nauttiva viikottainen satiiri-ohjelma *Last week tonight with John Oliver* (2014). Ohjelmassaan Oliver käsittelee kattavasti jotakin poliittista teemaa kuten Yhdysvaltojen epätasa-arvoiset vankilarangaistukset tai vaalirahoitus, ja nostaa esiin siihen liittyviä epäkohtia. Mutta sen sijaan, että Oliverin satiiri jäisi vain suostutteluksi, ne sisältävät myös monesti kutsuja twitter-kampanjoihin ja muihin käytännön tekoihin, joilla kuka tahansa katsoja voi vaikuttaa sen viikkoisessa ohjelmassa kriittisen suurennuslasin alle päätyneeseen ongelmaan. Simpsonin (2003, 108) huomioi, että poliittista satiiria merkitsee tietty tasa-arvoisuus, joka mahdollistaa sen, että kuka tahansa voi kritisoida satiristin tai vastaanottajan roolissa ympärillä vallitsevaa poliittista keskustelua.

Kolmas ja viimeinen poliittisen satiirin osapuoli on tietystikin satiirin kohde – satirisoitava. Kyseessä on siis se taho tai ilmiö, jota satiristin mielipiteet koskee, ja josta satiristi tahtoisi vastaanottajan ajattelevan tietyllä tavalla. Satirisoitava näyttää joutuvan melkoisen väkivallan kohteeksi päätyessään huumorin kohteeksi, ja antagonistinen sekä ylemmyyteen pohjautuva suhde satirisoitavaan onkin yleinen. Tästä syystä poliittinen satiiri suuntautuu valtaa ylläpitävien rakenteiden naurettavuuteen, sillä antagonistista teoriaperinnettä mukaillen vallalle nauraminen kyseenalaistaa sen auktoriteetin perinpohjaisesti.

On hyödyllistä myös lähestyä satirisoitavaa Simpsonin määrittelemien yleisen satiirin kohteiden kautta, ja kenties jopa koettaa arvottaa niitä. Henkilöt ovat eräitä poliittisen satiirin tavanomaisimmista kohteista. Huomattava osa poliittiseksi satiiriksi nimetystä huumorista vitsailee nimenomaan tiettyjen poliittisen kentän hahmojen kömmähdyksille ja vähemmän ihailtaville luonteenpiirteille. Tämä vitsailu ei välttämättä täytä poliittisen satiirin tunnuspiirteitä ironiassa tai vastaanottajan mielipiteisiin vaikuttamisessa, vaan alentuu käytännössä vain julkisen henkilön kustannuksella naureskeluksi. Myös hyviä henkilökohteita tietysti nähdään silloin, kun humoristinen huomio on myös mahdollisimman kuvaava eikä vain parhaava. Henkilökohteen tehokkuuteen vaikuttaa myös henkilökohteen asema ja auktoriteetti. Diktaattoreihin ja

diktatuureihin kohdistuvasta satiirista on tehty paljon ajankohtaisia ja merkittäviä tutkimuksia (ks. Astapova 2015; Görkem 2015; Helmy & Frerichs 2013), ja on selvää, että poliittinen satiiri on yleisestikin käytetty ase vallan uudelleenmäärittelemisessä ja kansan voimaantumisessa alistetuissa asemissa ympäri maailman. Henkilöön kohdistuvaa satiiria tarkastellessa on tärkeää muistaa, että parodinen esitystapa jostakin henkilöstä ei vielä itsessään täytä satiirin tunnusmerkkejä (Simpson 2003, 122).

Episodinen kohde voitaisiin yhdistää esimerkiksi vaaleihin. Episodisen kohteen ottaminen mahdollistaa myös nykyisen politiikan teon kritisoinnin käyttämällä jotakin historiallista tapahtumaa, jonka skripti on päällekkäin nykyisen poliittisen epäkohdan kanssa. Johonkin tapahtumaan tarkentaminen on selvästi henkilöä yleisemmän tason kohde, ja siten soveltuvampi isompaan vaikkapa jopa globaaliin mittakaavaan.

Kokemuksellisuus kohteena tulee esiin kritisoitaessa sitä millaista on olla kansalainen yleisesti tai joillakin tietyillä määreillä. Tätä kohdetta on käytetty paljon esimerkiksi tasa-arvoisen avioliittolain yhteydessä Yhdysvalloissa esimerkiksi monissa *Key & Peele (2012)* -sketseissä, tai luokkayhteiskuntaa kritisoivissa klassisissa teksteissä kuten Bertolt Brechtin klassisessa näytelmässä *Baal (1923)*.

Tekstuaalinen kohde on Simpsonin jaottelussa hyvin epämääräinen ja vaikeasti tarkennettavissa poliittiseen sfääriin. Tässä tapauksessa teksti kohteena on mahdollista tulkita mm. lakipykälänä tai tietyin rajoituksin uskonnollisina teksteinä. Teksti kohteena on nähdäkseni hieman epäselvä ja vaatisi itsessään enemmän kehittämistä, jotta siitä saisi hedelmällisen muotoilun aikaan. Sellaisenaan Simpsonin antamassa muodossa se tuntuu johtavan herkästi meta-tason satiiri-analyysiin tai parodiaan enemmän kuin varsinaiseen satiiriseen diskurssiin.

Poliittisesta satiirista puhutaan monesti radikaalina ja lähes poikkeuksetta vasemmistolais-liberaalina toimintana, mutta kyseessä ei ole niin yksinkertainen ilmiö. Ensinnäkin konservatiivista satiiria tehdään kyllä ainakin hieman maailmalla (esim. *This hour has 22 minutes*), ja se olikin satiirin alalla normaali muoto 1600-1700 -luvulla (Day 2011, 11). Radikaaliuskin on hyvin suhteellista riippuen pitkälti siitä, miten vahvasti satiristi olettaa vastaanottajan ryhtyvän käytännön toimiin. Suurimmat ja menestyneimmät poliittiset satiirit kuten jo edellä mainitut *Colbert Report (2005)*, *The Daily Show (1996)*, *South Park (1997)*, tai ohjelmat kuten *This hour has 22 minutes (1992)*, *The Boondocks (2005)* ja *Saturday night live (1975)*, eivät odota vastaanottajan ohjelman

nähtyään nousevan aktiivisesti barrikadeille, vaan tyytyvät viihdyttämisen ohella herättelemään katsojan kriittistä arviointikykyä satirisoitavaa kohtaan. On vahvaa näyttöä (Holbert ym. 2013) sen puolesta, että katsojien kriittinen arviointi kohdistuu vahvasti myös satiristiin, joten ollakseen onnistunutta satiiria, tulee sen tekijän tietää mitä on tekemässä, ja valita tiedonlähteensä huolellisesti.

3.4 Poliittinen satiiri ja totuus

Huumorin ja vitsien katsotaan monesti olevan sitoutumattomia binäärisiin totuusarvoihin, ja niiden suhde totuuteen vaikuttaa siksi välinpitämättömältä (Morreall 2008, 106). Huumori voidaan nähdä yhtä totuudellisena kuin leikki. Se ei yleensä ole totta tai epätotta, vaan eksistoi totuusarvojen ulkopuolella, mutta silti sidoksissa maailmaan ja tietoon jollain tavalla. Tämä tekee satiirista kiinnostavan ilmiön: Sen on otettava jokin selkeä kanta totuuteen, sillä satiiri pyrkii saamaan aikaan muutoksia todellisuudessa. Tai pikemminkin suhde totuuteen on sisäänrakentuneena satiirin diskurssiin, sillä satiristi lähettää jonkin arvoisen viestin satiirin vastaanottajalle. Tämä viesti ei voi olla arvoton suhteessaan maailmaan ja sen toimijoihin. Eli satiiri ei voi olla vain arkipäiväisiä sananmuunnoksia tai sketsejä, joissa munan muotoinen pikkumies naurattaa koko kansaa pienuudellaan ja munaisuudellaan.

Huumori yleisenä ilmiönä ottaa monesti välinpitämättömän suhteen tietoon ja kommunikoimansa todellisuuden mallin totuusarvoon. Ei ole oleellista miettiä, mitä Pikku-Kalle teki, keitä ne kuuluisat suomalaiset, ruotsalaiset tai norjalaiset ovat, saati sitten olettaa, että mitkään edellämainittuja kaavoja toistelevat vitsit pyrkivät varsinaisesti sanomaan malleillaan mitään. Ne ovat olemassa vain naurattamisen vuoksi – eräänlaisena keitaana lapsellisuudelle, jossa on lupa nauraa omaksi huvikseen. Ei ole siis missään nimessä niinkään, että vitsit eivät kertoisi jotakin todellisuudesta. Harry G. Frankfurtin (2005, 62) käsitteistöä hyödyntäen vitsit ottavat tavanomaisesti paskapuheen asenteen totuuteen. Ne eivät pyri väitämään tai olemaan väittämättä – ne vain höpisevät. Vaikka vitsit ovat olemassa naurattamisen vuoksi, voi niillä silti olla vaikutuksia todellisuuteen. Tämän työn ja luvun kannalta oleelliseksi nouseekin huumorin intentio, joka satiirissa on jo alun alkaenkin maailman muuttamisessa.

Satiiri on tekstinä sidoksissa sen tekoaikaan, kulttuurilliseen kontekstiin, diskurssin kaikkiin osapuoliin ja tietoon, koska vastaanottajan on kyettävä tajuamaan viestin suostutteleva luonne ja

ironinen komiikka (Simpson 2003, 1). Vastaanottajan on siis tiedettävä mistä tosiasiallisesta kohteesta satiristi vitsailee. Satiiri ei onnistu ilman tätä yhteyttä. Tiukasti poliittinen satiiri vielä enemmän, sillä poliittisen kentän keskustelut ovat aina hyvin ajankohtaisia ja olettavat viestin vastaanottajalta ymmärrystä häntä ympäröivästä julkisesta keskustelusta ja valtasuhteista.

Edellisissä luvuissa annettu määritelmä satiirista ja tarkennus poliittiseen sellaiseen vaikuttaa puutteelliselta, jos jätetään huomiotta sen suhde totuuteen. Huumorin yleisesti tai spesifisti satiirin epistemologia on oma valtava kenttensä, jolla on juuret vahvasti pragmatistisessa perinteessä. Pragmatismien perinteestä kiinnipitäen tässä osiossa tartutaan Condrenin (2012) näkemyksiin, sekä post-moderniin kyynisyyteen (huom. engl. *kynicism* ei *cynicism*), ja ne nähdään oleellisina lähtökohtina etenkin nykypäivän satiiria ajatellen. Nämä kuvaukset satiirin suhteesta totuuteen ovat myös käytännöllisiä seuraavassa luvussa tehtäviä analyysejä ennakoiden.

Condren nostaa satiirista puhuessaan esille moraalisen vakavuuden. Condrenin mukaan satiiriin yleisesti liittyy pohjimmiltaan vakavuus, joka puetaan humoristiseen muotoon. Satiristilla on siis oltava perustellut uskomukset väitteidensä takana, vaikka esitystapa naamioisikin tämän vakavuuden leikilliseksi, on oleellista satiirin määritelmän kannalta, että satiristin väitteet paljastavat hänen uskomuksensa vakavasti otettaviksi. Se miten hauskaksi satiiri mielletään, on Condrenin mukaan toissijaista. (Condren 2012, 391)

Vaikka viesti on naamioitu moneen kerrokseen ironiaa, tärkeintä on nähdä satiristi vakavastiotettavana uskomustensa puolestapuhujana. Tästä syystä moraalirelativistinen näkökulma on Condrenille välttämätön. Satiristilla on valtaa muovata moraalikäsitteitä, murentaa vallalla olevaa käsitystä moraalista, tai vahvistaa sitä (Condren 2012, 391).

Tähän liittyen Raskin (teoksessa Ruch 2008, 102) on tehnyt tärkeän huomion, että arvioitaessa tekstin totuusarvoja, ei pidä tarkastella yksittäisiä väitteitä, vaan tekstin koherenssia. Tällöin epäsuoran kielenkäytön ja implikaation kautta voidaan viitata kätevästi vallalla oleviin rakenteisiin hyvinkin epäsuorasti. Tätä kautta syntyy tapoja tehdä underground-huumoria, jonka voi ymmärtää vain tiettyjä kulttuurillisia alaryhmiä tunteva henkilö. Satiiri voi siis olla hyvinkin monimutkainen viitatessaan maailman asiantiloihin. Tekstin koherenssi on sen tulkinnassa avainasemassa.

Higgie (2014, 189) tarjoaa kyynisyyttä asenteena poliittiseen keskusteluun erääksi avaimeksi satiirin saloihin. Post-modernin kyynisyyden mielletään seisovan ensisijaisesti jotakin vastaan eikä

jonkin puolesta (Cutler 2005, 93 artikkelissa Higgie 2014, 192). Totuus on poliittisessa ja satiirisessa keskustelussa hyvin näkyvällä jalustalla. Kyynikko katsoo Higgien (2014) mukaan totuuden olevan poliittisten tahojen muodostama monimutkainen konstruktio, eikä naturalistinen ja objektiivinen – muuttumaton tosiasia. Tämän vuoksi satiristilla on valtaa olla totuutta vastaan hylkäämättä ajatusta uudesta, paremmasta totuudesta, vaikkei satiristi olisikaan itse se taho, joka puhuu uuden totuuden puolesta (Higgie 2014, 199). Tämän johdosta satiristilla on väylä puhkoa reikiä poliittisten elinten asettamiin totuuskupliin käyttäen aseenaan huumoria. Kaikesta tästä huolimatta kyynikolla on vakavamielinen asenne totuuteen ja moraaliin (Sloterdijk 1988, 296).

3.5. Yhteenveto

Satiiri on selvästikin todella laaja ilmiö. Simpsonin näkökulma satiirista kaksivaiheisena ironiana vaikuttaa joustavalta ja selitysvoimaiselta teorialta satiirin toimintaperiaatteisiin. Sperberin ja Wilsonin artikkelin kautta esitelly kaikuironia yhdessä klassisen Griceläisen ironian kanssa kykenevät selittämään satiiria hyvinkin monipuolisesti. Simpsonin esittelee teoriansa satiirista hyvin yleisenä ilman rajausta poliittiseen satiiriin, ja tässä luvussa pyrittiin muotoilemaan Simpsonin ja aiheeseen liittyvän epistemologian pohjalta tarkennus, joka olisi yleistä satiiria selitysvoimaisempi poliittisen kentän satirisointia tarkastellessa. Sperberin ja Wilsonin tarkennukset erilaisiin ironian alatyyppeihin osoittautui mielekkääksi tavaksi jäsentää ironian laajaa kenttää pieniksi, helpommin hyödynnettäviksi, suupalloiksi.

Parodia kuuluu selvästi yhteen satiirin kanssa, mutta parodia ei siltikään välttämättä ole satiirinen. Parodia on aina huumoria genren tai tyylin sisältä, sen edustaman tyylin keinoja hyväksi käyttäen. Parodia on ensisijaisesti genrensä edustaja, toissijaisesti humoristinen ja irvaileva tulkinta siitä. Tämän vuoksi parodia voi kuulua myös poliittiseen satiiriin, mikäli se esitetään poliittisen diskurssin sisältä käsin.

Poliittinen satiiri määriteltiin lopulta Simpsonin mukaisesti kaksivaiheiseksi ironiseksi huumoriksi, joka pyrkii suostuttelemaan – usein avoimesti ja peittelemättä – katsojan olemaan tiettyä mieltä jostakin poliittisella kentällä vaikuttavasta henkilöstä, tapahtumasta, kokemuksesta, tai tekstistä. Merkittäväksi osaksi poliittista satiiria määriteltiin myös valta-asetelmien vastustushaluisuus. Satiristin on oltava vakavasti otettava humoristi, jonka ironisen huumorin takaa on nähtävissä hänen mielipiteensä koskien käsiteltävää politiikan aluetta.

Condrenin käsitys siitä, että hauskuus on satiirissa toissijaista vaikuttaa uskottavalta väitteeltä tässä valossa esitettynä. Kuitenkin tässä tutkielmassa korostetaan näkemystä siitä, että hauskuudella on kuitenkin tärkeä osuus tutkittaessa poliittisen satiirin dialogia muun sosiaalisen todellisuuden kanssa. Tämä hauskuuden ulottuvuus on tosin aiheena paljon laajempi kuin mihin tässä tutkielmassa on mielekästä tarttua pieniä viittauksia lukuunottamatta.

4 ANALYYSI: POLIITTISTEN SATIIRIEN SISÄLTÄMÄN KRITIIKIN JA HUUMORIN SUHDE

Poliittinen huumori yleisesti ja poliittinen satiiri erityisesti on mahdotonta irrottaa vallitsevasta poliittisesta ilmapiiristä. Poliittinen satiiri valottaa yhteiskunnallisia ongelmakohtia avoimesti ja ymmärrettävästi. Satiirien onnistuminen voitaisiin jopa mitata siinä, miten ymmärrettäviä ne ovat. Ja vaikuttaa siltä, että kun yhteiskunnassa tällaista satiiria ilmenee, satiiri saattaa helposti ”valua” vakavamieliseen uutisointiin ja poliittiseen keskusteluun (Kuipers 2008, 371).

Tässä analyysiluvussa käydään läpi muutamia viime vuosien vaikutusvaltaisimpia poliittisia satiireja aiemmissa luvuissa esitellyn käsitteistön kautta, ja koetetaan antaa jonkinlainen suunta antava vastaus kysymykseen: Millainen suhde poliittisen satiirin sisältämällä yhteiskunnallisella kritiikillä on sen sisältämään huumoriin, ja lopulta hauskuuteen?

Tämä analyysi ei pohjaudu mihinkään yleiseen analyysimalliin, mutta jokainen käsiteltävä satiiri asetetaan samojen kysymysten koeteltaviksi, jotta niiden vertailtavuus olisi filosofisen analyysin kannalta kyllin kestävä. Lisäksi sosiologista tutkimustietoa käytetään apuna niissä tapauksissa, joissa sitä on tarjolla. Tämä auttaa myös vertailemaan määrällistä tutkimustietoa ja sen tuloksia tässä tutkielmassa tehtävään laadulliseen määrittelyyn ja tarkasteluun. Suomalaisten satiirien kohdalla tätä sosiologista tutkimusta on tehty valitettavan vähän, joten siksi suomalaisen Noin viikon uutiset -ohjelman analyysistä tehtävät johtopäätökset jäävät käytännössä täysin filosofisen pohdiskelun varaan. Koska analyysien ainoa suomalainen satiiri muistuttaa formaatiltaan läheisesti luvussa analysoitavia Yhdysvaltalaisia satiireja, tehdään lähtökohtainen oletus niiden rinnastettavuudesta samankaltaiselle analyysimallille.

Koska monet tämän luvun satiireista koskevat valtavia kulttuuri-ilmiöitä tai tekstikokonaisuuksia – esimerkiksi tuhansia jaksoja sisältäviä televisiosarjoja – on niistä selkeyden nimissä annettava tiivis yleisselvitys kokonaisuuksina, sekä poimittava yksittäisiä vitsejä, jotta pystytään hyödyntämään GTVH:n ja SSTH:n antamia valmiuksia vitsien ruumiinavauksiin.

Satiireista koetetaan poimia kyseiselle teokselle tyypillistä huumoria edustavat vitsit, ja ne pilkkotaan GTVH:n osoittamiin kategorioihin, jotta niiden humoristisuus saadaan käsitteellistettyä mahdollisimman tarkasti. Selvä yhteyspiste Simpsonin satiiri-teoriassa ja GTVH:ssa sijaitsee

kohde-kategoriassa, ja tämä on yksi oleellinen linkki, jolla poliittisen satiirin tarkastelu kokonaisuutena mahdollistuu osittain myös GTVH:n avulla. Tähän yhteyteen perustuen nähdään hedelmällisenä yhdistää GTVH:n ja Simpsonin (2003, 7) satiirin arviointia varten antamat seitsemän kysymystä.

Tämä malli osoittaa analyysin tekotavan, jotta analyyseissä itsessään ei tarvitse kuluttaa aikaa käytettävän metodin selvittämiseen. Kun kaikki satiirit ovat läpikäyneet analyysin, tarkastellaan yhteenvedossa niille yhteisiä piirteitä, ja esitetään muutamia potentiaalisia tulkintoja näille korrelaatioille. Tutkielman päätännössä palataan antagonistiseen teoriaan ja pohditaan lyhyesti satiiria sosiaalisessa ulottuvuudessa toimivana väkivaltaisena huumorina.

1. Yleisluonnehdinta kyseisestä poliittisesta satiirista

2. GTVH-kategorisointi

3. Simpsonin kysymykset (Simpson 2003, 7)

3.1. Mitkä tyylliseikat kuvaavat satiiria parhaiten?

3.2. Millä tavalla satiiri heijastaa, toisintaa tai häivyttää toisia genrejä tai diskursseja?

3.3. Mikä on satiirin kriittinen osa? Mitä vaaditaan vastaanottajalta, että satiiri vastaanotetaan kriittisenä?

3.4 Mitä kulttuurillisia ajan ja paikan rajoitteita satiirilla on? Mikä on sen ns. hyllyikä?

3.5 Mitä seurauksia on satiirin onnistumisella tai epäonnistumisella?

Analyysit etenevät suuresta mittakaavasta pienempää kohti. Analyysit etenevät tyyliään parodisimmasta Onionista lähes parodiattomaan Noin Viikon Uutisiin. Kaikissa neljässä analyyseissä keskitytään poliittisiin satiireihin teksteinä, jotta Simpsonin ja GTVH:n metodit säilyvät mahdollisimman hyödyllisinä. Analyyseihin kuuluu yhteenvetovaiheessa myös niitä ympäröivä yhteiskunta ja tekstien vuorovaikutus maailman kanssa. Tästä syystä sosiologista tutkimusta käytetään hyväksi, mikäli sitä on aiheesta saatavilla tukemaan tehtävää analyysiä.

Valeuutisten analyytit keskittyvät tarkastelemaan *The Onion* -nettijulkaisua, Stephen Colbertin hiljattain päättynyttä tv-ohjelmaa *Colbert Reportia*, aiemmin Jon Stewartin ja nykyisin Trevor Noahin isännöimää *The Daily Showta*, sekä lopulta Jukka Lindströmin juontamaa Noin Viikon Uutiset-ohjelmaa. Kaikki neljä satiiria on kategorisoitavissa valeuutisiksi, jotka ovat enemmän tai vähemmän parodisia luonteeltaan. Nämä neljä on valittu monien muiden viikottaisten satiiri-ohjelmien joukosta, koska monista niistä on tarjolla tuoretta tutkimustietoa, ja ne ovat yleisesti

hyvin tunnettuja lajityyppinsä edustajia maailmanlaajuisesti – tai yhdessä tapauksessa vähintään esitysmaassaan.

Poliittisen satiirin suosio on ollut kasvussa 1990-luvulta lähtien, jolloin Yhdysvalloissa valeutisten formaatti ampaisi räjähdysmäiseen nousuun. Valeutiset saattaa kuulostaa nimenä hieman harhaanjohtavalta, sillä genressä on yleensä kyse oikeista uutisista valheellisen uutistoimituksen kulisseissa. Suosittuna poikkeuksena tähän kaavaan on The Onion, valeutislehti, joka julkaisee valheellisia uutisia.

Olivat uutisjutut valeutisten formaatissa sitten totta tai valhetta, ottavat ne kaikki kantaa yhteiskunnallisiin ja ajankohtaisiin ongelmiin, joista merkittävä osa liittyy tiukasti poliittiseen diskurssiin. Valeutisia syytetään usein kyynisyyteen (cynisism) johtavasta pessimistisestä – jopa anarkistisesta – viestinnästä, mutta monet tutkijat ottavat tälle mielipiteelle selvästi käänteisen position. Esimerkiksi Day (2011, 43) esittää, että valeutiset toimivat niin vahvasti poliittiseen diskurssiin sekoittuneena viihdemuotona, että ne alkavat olla irrottamattomia osia vakavamielisestä politiikan teosta.

Analyysit koetetaan pitää mahdollisimman ytimekkäinä, sillä tilaa spekuloinnille olisi käytännössä loputtomasti. Analyysit tekevät tehtävänsä, kunhan kaikkiin tässä metodin esittelyssä listattuihin kysymyksiin saadaan vastaus. Tämä mahdollistaa tiiviin laadullisen datapaketin kyseisen poliittisen satiirin ominaisuuksista satiirina ja kritiikkinä, sekä siinä esiintyvän komiikan luonteesta. Yhteenvedossa nämä kaksi elementtiä sovitetaan yhteen, jonka jälkeen tiiviisti tarkastellaan mahdollisia implikaatioita ja vuorovaikutussuhteita näiden elementtien välillä.

4.1 The Onion

1 Yleisluonnehdinta

The Onion on alkujaan ollut parodinen satiirilehti, joka on aina sisältänyt pop-kulttuurin kustannuksella vitsailua kuin myös poliittisen kentän mukautisiakin. Onion on kenties tunnetuin lajissaan – eikä syyttä. Teksti on ollut vuosien varrella tasaisesti tyyllilleen uskollista: Onionin nimissä julkaistut uutiset ovat täysiverisiä mukautisia, joissa niiden tulkitseminen parodiaksi lepää täysin satiirin vastaanottajan harteilla. Lehden parodia on niin täysivaltaista, että ei ole edes kovin

harvinaista, että uskottavat uutislähteet nostavat Onionin juttuja esille todellisina uutisina.

Onion on kuitenkin tämän tutkielman määritelmän mukaan nähtävä hyvin selvästi poliittisena satiirina, sillä se pyrkii jutuillaan osoittamaan mihin suuntaan lukijoiden tulisi katseensa ja mielensä kääntää. Puhtaana parodiana, jonka ilmaisutapa kumpuaa uutisgenren sisältä käsin, Onionissa on selvästi satiristi, satiirin vastaanottaja ja satirisoitava. Satirisoitavaksi nousee implisiittisesti uutiset ja media, mutta poliittisempi satiirin kohdekin löytyy monista nimenomaan politiikkaa uutisoivista pätkistä. Satirisoitavan hahmottamisessa tulee olla tarkkana, sillä Onionin ollessa vahvasti parodinen, satirisoitavia tahoja on monesti vähintään kaksi, satunnaisesti useampiakin. Tämä parodisen asetelman luoma sisäsyntyinen intertekstuaalisuuden oletus pitää satiirin vastaanottajan pakostakin varpaillaan valmiina etsimään satirisoitavia tekstistä.

2 GTVH

NEW YORK—Emphasizing that the practice was just more evidence of journalists’ bias against him, Republican presidential nominee Donald Trump stated Thursday that he was sick and tired of the mainstream media always attempting to place his words into some kind of context. “The corrupt news media is constantly taking the things I say and putting them within the larger context of politics and global events—it’s absolutely sickening what they do,” said Trump, adding that many of the comments he has made—including his call yesterday for Russia to hack into the emails of his presidential opponent Hillary Clinton and publish the contents—had been repeatedly and unfairly contextualized with relevant facts about the world and pertinent information about the situation in which they were stated. “It’s completely shameful to take words I’ve spoken or written and try to connect them to some kind of objective reality. I say something, and the next thing I know, a crooked reporter is telling everyone what I said along with a fact-based explanation of what its implications are and why it matters. It’s ridiculous, and it has to stop.” Trump added that he would not hesitate to ban any news organization from his campaign that continued to twist his statements by implying they held any specific meaning about or relation to the world we inhabit.

(Artikkeli julkaistu 28.7.2016, The Onion)

2.1 Kieli

Kieli on objektiivista, ja haastattelussa olevat mukalainaukset ovat uskollisia Donald Trumpin käyttämille ilmaisuille populistien suosimien sanavalintojen kuten *mainstream median ja Crooked reporterin* suhteen. Tekstissä ei ole varsinaista punchlinea, joten kieli on syvemmillä tasolla vähemmän merkityksellinen kategoria Onionin vitsissä. Yksittäiset ilmaisut ja niiden järjestys on vapaasti vaihdettavissa toisiin, ja vitsi säilyisi silti käytännössä muuttumattomana. Kuitenkin kielellinen ilmaisu on aina tärkeää parodisen sisällön tuottamisessa, ja niin on tässäkin tapauksessa.

2.2 Narratiivinen strategia

Narratiivisesti vitsi noudattaa raporttimaista strategiaa. Tarkemmin se voitaisiin luokitella keskusteluksi, sillä vitsi nojaa vahvasti uutishaastattelun dialogiseen ilmaisuasuun. Narratiivinen strategia nojaa hyvin vahvasti vitsin parodisuuteen, sillä vitsissä ei ole selvää punchlinea. Tämän vuoksi narratiivinen eheys vaikuttaa vielä oleellisemmalla kuin vitseissä yleensä.

2.3 Kohde

Onionin vitsi suorastaan ylitsevuotaa kohteita. Ensinnäkin narratiivinen strategia parodisuudessaan ottaa kohteekseen uutisraportointikäytännöt ja median käymän diskurssin yleensä. Myös henkilökohte on havaittavissa Donald Trumpin hahmossa, jonka väitteet ovat hänen henkilölleen uskollisella tavalla kerrassaan absurdeja. Episodin kohde on myös paikannettavissa, kun vitsin Trump viittaa demokraattien puolueen presidenttiehdokkaan Hillary Clintonin sähköpostikohuun. Myös kokemuksellinen kohde on läsnä tiedon ja totuuden suhteellisina näkemisen kulttuurin kautta. Tämä kulttuuri voitaisiin myös käsitteellistää episodiseksi kohteeksi, sillä suhteellisuus on monin paikoin länsimaissa vallalla oleva näkemys tieteellisestä tiedosta.

2.4 Tilanne

Vitsin tilanne on äärimmäisen yksinkertainen. Se kertoo Donald Trumpista ja hänen suhteestaan valtakunnan mediaan. Laajemmalla mittakaavalla vitsin tilanteeksi voisi ajatella Yhdysvaltojen presidentinvaalit 2016.

2.5 Looginen Mekanismi

Sisäisen logiikan jännite on vahva Onionin vitsissä, ja jännite on luonteeltaan mitä perustavimman

laatuinen. Kyse on vitsin Trumpin ilmaiseman totuuskäsityksen ja vitsin sisäisen maailman yleisen totuuskäsityksen välisestä tilasta. Totuus on kenties perustavin mahdollinen mekanismi, joka voidaan tuoda dissonanssiin vitsin sisäisessä todellisuudessa. Vitsistä käy ilmi, että vitsin sisäisessä todellisuudessa totuuteen ja tietoon suhtaudutaan samalla tavoin kuin meidänkin maailmassamme tavataan tehdä. Mutta vitsin Trumpin väitteet ovat selvässä ja tuskallisessakin dissonanssissa näiden taustaoletusten kanssa. Se, että hämmästelee median pöyhkeyttä esittää esittämänsä väitteet jonkinlaisessa kontekstissa puhuu vitsin hahmon äärimmäisen relativistisesta käsityksestä totuudesta. Harry G. Frankfurtin käsitteistöä käyttäen vitsin Trump suhtautuu poliittiseen diskurssiin paskapuheena.

2.6 Skriptien Vastakkaisuus

Monien parodisten satiirien tapaan, on Onionin vitsi vailla punchlinea. Se ei ole ongelma, sillä tavallaan punchline voidaan sijoittaa vitsin alkuun, jossa vitsin Trump ilmoittaa olevansa kyllästynyt siihen, että hänen sanomisensa laitetaan aina johonkin kontekstiin. Satiirille ei ole tyypillistä tehdä vitsiä tällä tavoin kääntäen, vaan jopa monesti vitsit etenevät eniten informatiivisista vähiten informatiivisiin lauseisiin – eli yleisemmälle vitsin kaavalle käänteisesti.

Skriptien vastakkaisuus voitaisiin siis asettaa yleisemmälle tasolle sillä kyseessä on puhdas parodia. UUTINEN-skripti on tarkoitettu lukijan mieleen tekstin muodon vuoksi – ja se skripti vastaanottajalla on satiirin alussa. UUTINEN nostaa esiin semanttisia yhteyksiä kuten VAKAVA, FAKTA, OBJEKTIIVINEN, AJANKOHTAINEN, KONTEKSTI. Tämä lähtökohtainen skriptioletus rikotaan kuitenkin heti alussa, mutta se tehdään hyvin hienovaraisella tavalla, jonka vuoksi ei ole lainkaan järjetöntä olettaa, että on paljonkin ihmisiä, joilta tämä skriptinvaihdos jää tekemättä. Skriptin rikkoo vitsin Trump, jonka puheet kumoavat monet UUTINEN-skriptin nostattamista semanttisista yhteyksistä hyvin suoraan. Hän rikkoo UUTINEN-skriptiä siis epäsuorasti, mikä tekee esityksestä varsin nokkelan ja taitavasti rakennetun kokonaisuuden.

Onionin skriptit ovat selvästi monimutkaisia, sillä se olettaa lukijoidensa tietävän sen parodiseksi, mutta silti sen komiikka pohjautuu sille oletukselle, että lukija ”leikkii mukana” kuin ei ymmärtäisi lukea tekstiä kuin valeuutista.

3 Simpsonin kysymykset

3.1 Mitkä tyyliseikat kuvaavat saturia parhaiten?

Teksti on puhdasta parodiaa. Se on poliittinen satiiri, joka ottaa ilmaisutavakseen täydellisen parodian, eli parodian, joka ei riko toisen genren mukaista ilmaisua missään vaiheessa. Se on myös syvästi ironinen, joten tyyllillisesti se täyttää annetut poliittisen satiirin diskurssin tuntomerkit.

3.2 Millä tavalla satiiri heijastaa, toisintaa tai häivyttää toisia genrejä tai diskursseja?

Satiirina se toisintaa uutisraporttien tavanomaisia käytäntöjä hyvinkin tehokkaasti, eikä se tyyllillisesti eroa todellisesta uutisraportoinnista käytännössä lainkaan. Se heijastaa poliittista diskurssia hyvin naurettavalla tavalla, sillä vitsin Trump esittää suoraan väitteitä, joita tosimaailman Trump on esittänyt epäsuorasti. Genrejä ei juuri häivytetä, vaan vitsi on tyyllilleen hyvin uskollinen.

3.3 Mikä on satiirin kriittinen osa? Mitä vaaditaan vastaanottajalta, että satiiri vastaanotetaan kriittisenä?

Totuuden ja faktan relevanssin hävittäminen ilmiönä, ja Trumpin vaalikampanjan tapa edistää tämän kaltaista epätieteellistä mielipidepopulismia, on selvästi tekstin kriittinen sanoma. Se välittyy tekstistä kokonaisuutena selvästi, mutta kulminoituu loppukaneettiin, jossa se sanotaan hyvin suorasanaisesti. Vastaanottajalta vaaditaan tietoa kontemporaarista poliittisesta diskurssista, jotta tämä viesti havaitaan. Oikeammin viesti on havaittavissa muutoinkin, mutta sen asettaminen tarkoitettuun kontekstiin vaatii poliittisen kentän ja ajankohtaisen keskustelun tuntemusta. Pinnallisemmalla tasolla viesti havaitaan kriittiseksi mikäli lähteeksi havaitaan Onion. Huolestuttavinta ja kenties kriittisesti ansioituneinta vitsissä on, että mikäli lähde ei tuntisi, sanotun voisi oikeastaan uskoa hyvinkin todellisen Trumpin sanomaksi.

3.4 Mitä kulttuurillisia ajan ja paikan rajoitteita satiirilla on? Mikä on sen ns. hyllyikä?

Hyllyikä on melko lyhyt mikäli keskittyy henkilö- tai episodikohteeseen. Ne liittyvät vahvasti nimenomaan vuoden 2016 vaaleihin, eikä niitä ole tarkoitettukaan sen syvemmäksi satiiriksi. Kuitenkin kokemuskohde fiktion ja faktan sekoittumisen hiljaisen hyväksymisen kulttuurista on pidempiaikainen – tai ainakaan se ei ole sidottu implisiittisesti mihinkään hetkeen kuten vaalit tai presidenttiehdokkaat. Kokemuksellinen kohde on parodisen muodon ohella kestävimmit ja siten ehkä myös syvällisimmät sisällöt Onionin vitsissä.

3.5 Mitä seurauksia on satiirin onnistumisella tai epäonnistumisella?

Mikäli kriittinen sanoma onnistuu, on satiirin vastaanottaja ymmärtänyt sen kertovan parodian kautta jotakin todellisen maailman Trumpista, ja vaikutus voi olla sikäli jopa globaali mikäli se saa edes pienen ryhmän ihmisiä harkitsemaan äänestämiskäyttäytymistään. Epäonnistuessaan vitsin satiirinen sisältö jää havaitsematta, tai sitä ei suostuttelusta huolimatta hyväksytä. Epäonnistuminen on osoitus siitä, että kyseinen satiirin vastaanottaja ei jostain syystä ole ainakaan tämän satiirin voimin suostuteltavissa muuttamaan käsityksiään poliittisesta diskurssista.

4.2 The Colbert Report

1 Yleisluonnehdinta

Colbert Reportin katsojakunnan havaittiin olevan keskivertokansalaista tietäväisempää presidenttiehdokkaiden kampanjarahoituksista ja niiden alkuperästä. Aiheesta tehdyn tutkimuksen avulla on selvitetty, että Colbert Reportia katsovat ihmiset myös muistivat vaalikampanjoihin liittyviä yksityiskohtia tuntuvasti keskimääräistä paremmin. (Warner, Hawthorne & Hawthorne. 2015)

2 GTVH

”I mean, nothing satisfies you [the press]. Everybody asks for personnel changes. So, the White house has personnel changes. And then you write:

They're just rearranging the deck chairs on the Titanic.

First of all, that is a terrible metaphor. This administration is not sinking. This administration is soaring!

If anything, they are rearranging the deck chairs on the Hindenburg!”

(Stephen Colbert, White house correspondents' dinner 2006)

2.1 Kieli

Vitsi on kielellisesti melko tiivis, mutta Titanic- ja Hindenburg-viittausten ulkopuolella sanallinen ilmaisu voisi olla myös toisenlainen. Kieli on kuitenkin muodoltaan syyttävän sävyistä, ja tätä sävyä

ei ole varaa poistaa vitsistä, muuten sen sisältö voisi äkisti olla vaikeampi tulkita vitsiksi.

2.2 Narratiivinen strategia

Vitsin narratiivi on puhe. Puheena se on dialoginen keskustelu yleisön kanssa, vaikkakin lähtökohtaisesti hyvin paatoksellinen sellainen. Tämä intohimoinen esitystapa, joka esitetään oikeisto-konservatiivisen poliittisen puheen tyyliin on vitsin ytimessä.

2.3 Kohde

Vitsissä on monia viittauskohteita kuten katastrofaalisen tuhoutumisen kohdanneet Titanic-laiva ja Hindenburg-alus, mutta ne ovat vain välineitä kohteen tavoittamiseksi. Myöskään lehdistö, jota Colbert puhuttelee ja näennäisesti toruu käytöksestään, ei ole vitsin kohde. Kohde voidaan määrittää henkilökohteeksi presidentti George W. Bushiin, ja episodiseksi kohteeksi Bushin administraation tekemiin henkilöstömuutoksiin. Kokemuksellinen kohde tulee ilmi epäsuorasti esitystavan kautta. Parodinen tapa noudattaa konservatiivien suosimaa paatoksellista, lähes uskonnollista, esitystapaa. Vitsi käsittelee Bushin ja hänen hallintonsa tekemien päätösten ohella ehdottomasti hänen kannattajiensa tyypillistä poliittisen puheen tapaa.

2.4 Tilanne

Vitsin sisäinen tilanne kertoo katastrofaalisista ja traagisista onnettomuuksista. Hindenburg rinnastetaan järkyttävinä onnettomuuksina Bushin administraatioon nousukiitoisena ja korkeuksia kohti liitävänä instituutiona.

2.5 Looginen Mekanismi

Vitsin looginen mekanismi piilee sen käyttämissä vertauskuvissa, ja niiden suhteessa esityksen parodiseen esitystapaan. Vitsi sisältää viittauksen lehdistön käyttämään ilmaisuun, jossa Bushin administraation henkilöstöuudistukset rinnastetaan Titanicin kansituolien uudelleen järjestämiseen. Colbert luo valtavan sisäisen jännitteen tekemällä uuden, parodisessa esityksessään mielestään paljon paremman, vertauksen rinnastaessaan Bushin administraation henkilöstöuudistukset tuolien uudelleen järjestämiseen pikemminkin Hindenburgin kannella. Nämä vertaukset muuttuvat jännitteisiksi, sillä vitsissä vertausta ei esitetä ivallisesti, vaan muka ylpeänä ja kunnioittavana

meriittinä Bushille. Vertaus Hindenburgista tarjoaa parodisen puheen kontekstin kautta selkeän kriittisen ja satiirisen tulkinnan vitsin vastaanottajalle.

2.6 Skriptien Vastakkaisuus

Mikäli vitsiä tarkastellaan yksinään ilman vitsiä edeltävää osaa puheesta, jossa on paljolti saman kaltaisia ironisia huomautuksia, on vastaanottajalla alusta alkaen mielessään skripti KONSERVATIIVI. Samaten mikäli vastaanottaja ei tunne Colbertin hahmon parodista taustaa. Eihän Colbert anna selvää syytä epäillä viestin ironisuutta. KONSERVATIIVI-skripti oikeuttaa vitsin alun oikein hyvin, ja vasta punchlinessa KONSERVATIIVI-skripti täytyy uudelleenarvioida LIBERAALI-skriptiin verraten. Skriptien vastakkaisuus toimii vaikka katsoja tuntisikin ennalta Colbertin parodisen esitystavan, sillä skriptinä KONSERVATIIVI on niin tiukasti kiinni hänen esiintymisensä ja puheessaan. Tämän vuoksi vitsi toimii vaikka skriptien vaihdos ei tulisikaan vastaanottajalle yllätyksenä.

3 Simpsonin kysymykset

3.1 Mitkä tyyliseikat kuvaavat satiiria parhaiten?

Kielellisesti ja tyyllillisesti se on parodinen esitys, joka annetaan hyvin syyttävällä sävyllä. Colbertin valepersoonan paatoksellisen konservatiivinen tyyli on ominaista koko Colbert Reportille, mutta piilee myös tämän vitsin sydämessä. Tyyliseikaksi voidaan myös lukea se, että hän puhuu lehdistön edustajille, jotka ovat paikalla presidentti Bushista, joka on myöskin paikalla, mutta tarkoittaa viestinsä vastaanotettavaksi kotisohvalla ironisena parodiana. Esityksen tyyli on niin monikerroksisen ironian ja parodian kyllästävä, että vastaanottaja helposti jää miettimään: ”Mitä hän tuollakin lopulta tarkoitti?”

3.2 Millä tavalla satiiri heijastaa, toisintaa tai häivyttää toisia genrejä tai diskursseja?

Colbertin satiirinen puhe on täyttä ja puhdasta parodiaa. Sellaisena se heijastaa poliittisia, etenkin oikeisto-konservatiivisia, puheita ja tapoja, joilla presidentti Bushia puheen aikaan monet puolustelivat. Tämän parodisen puheen, jossa hän esittää Bushin vannoutunutta kannattajaa, Stephen Colbert-hahmoa, kautta hän häivyttää poliittista satiirin diskurssiin.

3.3 Mikä on satiirin kriittinen osa? Mitä vaaditaan vastaanottajalta, että satiiri vastaanotetaan kriittisenä?

Tärkein vaatimus vastaanottajalle on ymmärtää ja havaita esityksen parodisuus. Colbertin ulkomuoto, puhetapa ja viesti vaikuttaa presidentti Bushia ja hänen hallintoaan ylistävältä, mutta tämän vitsin lopulla se on tulkittavissa armottomaksi pilkaksi. Satiirin kriittisyys kohdistuu presidentti Bushin henkilöön, mutta myös parodian ollessa näin systemaattisesti ja aukottomasti suoritettua, esitystapa on itsessään kritiikki poliittisen diskurssin paatoksellisuudelle.

3.4 Mitä kulttuurillisia ajan ja paikan rajoitteita satiirilla on? Mikä on sen ns. hyllyikä?

Vitsin poliittinen satiiri on tämän tutkielman kirjoitushetkellä noin 10 vuotta vanhaa, ja se on selvästi tullut tiensä päähän. Satiirin kohteista oikeastaan vain kokemuksellinen kohde on enää vuosia myöhemmin relevanttia, sillä paatoksellinen konservatiiviretoriikka elää poliittisessa diskurssissa. Mikäli George W. Bush nousisi poliittisesti jälleen relevantiksi hahmoksi, voisi tämän satiirin muut kohteet kohottaa relevanssiaan. Kokemuksellisen kohteen suhteen tosin tämä satiiri tuskin vanhenee milloinkaan.

3.5 Mitä seurauksia on satiirin onnistumisella tai epäonnistumisella?

Mikäli satiiri tulkitaan satiiriksi, on sen onnistuminen yhtä kuin Bushin suosion lasku ja paatoksellisen konservatiivisen poliittisen diskurssin naurunalaiseksi tekeminen. Kaikki kohteet ovat sinänsä vaikutusvaltaisia hahmoja tai ilmiöitä, ja onnistuminen tarkoittaa niiden naurunalaiseksi saattamista.

Colbertin satiirin epäonnistumisesta onkin muodostettu kiinnostavia empiirisiä tilastoja. Mielenkiintoisessa tutkimuksessa Baumgartner ja Morris (2008) havaitsivat, että koskien presidentti George W. Bushia, Colbert Reportia katsoneilla oli keskimääräistä positiivisemmat arviot annettavana. Kiinnostavinta heidän tutkimuksessaan oli, että he spekuloidivat tämän mahdollisesti johtuvan siitä, että suuri osa Colbert Reportin satunnaiskatsojista eivät olleet onnistuneet tulkitsemaan sitä satiiriksi. (Warner ym. 2015, 549)

4.3 The Daily Show

1 Yleisluonnehdinta

The Daily Show on ollut monella tavalla urauurtava televisiosarja, ja muovannut käytännössä uudelleen koko televisiosatiirin genren. Sarja oli suosionsa ja poliittisuutensa huipulla Jon Stewartin sitä isännöidessä 1999-2015, ja näihin vuosiin tässä analyysissä keskitytään.

Neljästi viikossa ilmestyvä ohjelma saa ulkoisen ilmeensä yhdysvaltalaisilta konservatiivisilta uutiskeskusteluohjelmilta kuten *The O'Reilly Factor*. Sarjan parodinen luonne tulee äkisti selväksi, mikäli katsoja tuntee Yhdysvalloille tyypillisen spekulatiivisen uutisoinnin formaatin. Mutta erityisen kiinnostavaa *Daily Show*ssa on mm. Dayn mukaan (2011, 85) miten se sulauttaa ns. todellisen poliittisen sfäärin sarjan mimeettiseen, tavallaan valheelliseen, todellisuuteen. *Daily Show* sitoo poliittisen maailman vaikuttajat ja heidän todelliset poliittiset agendansa ja tekonsa sarjan esittämään parodiseen ja mimeettiseen uutismaailmaan. Tämän vuoksi ohjelma on tekemisissä todellisen maailman politiikan kanssa vaikka onkin 'vain' poliittista satiiria.

Daily Show ei edusta saman kaltaista puhtaasti parodista valeuutisointia kuin *The Onion*, sillä ohjelman isäntä Jon Stewart ja hänen seuraajansa Trevor Noah molemmat eivät valeutisten ankkureina varsinaisesti ole parodisia hahmoja. Etenkin Stewartin tapauksessa isäntä on kuitenkin hyvin karismaattinen, mutta omaa silti tavallisen kadun jätkän samaistuttavuuden.

2 GTVH

Fox: ”This mantra of the unarmed black teenager shot by a white cop. You know, that description in and of itself actually colors the way in which we look at this story.”

Stewart: ”Yes. Describing the actual facts of the case really does color the way we look at it. White cop shoots unarmed black teen *does* sound terrible. Where as say: *hero cop kills alien hunting humans for sport*, would put a completely different spin on things.”

(The Daily Show 28.8.2014)

2.1 Kieli

Kieli-TR on tämän vitsin tapauksessa selvästikin vastuussa siitä, millaiseen muotoon punchline väännetään. Ja koska poliittinen satiiri diskurssina pyrkii kommunikoimaan asenteita suostuttelevalla tavalla, lankeaa sille suuri retorinen vastuu. Käsillä olevan vitsin setup vaiheeksi voidaan luokitella Foxin asiantuntijan kommentti, joka on *Daily Shown* vitsissä lainaus. Vitsi nykyisessä muotoilussaan sisältää voimakasta kaiku-ironiaa, joten sen kielellinen ilmaisu ei ole täysin muutettavissa, tai muuten vitsi muuttuisi tai pahimmassa tapauksessa katoaisi tyystin.

2.2 Narratiivinen strategia

Narratiivisen kategorian selvin näkökulma vitsiin on tietysti, että kyseessä on poliittinen satiiri. Mutta vitsi voidaan jakaa vieläkin pienempään osaan dialogiseksi kommentoinniksi. Vitsi on tässä tapauksessa kuitenkin osa suurta *Daily Shown* valeutisten narratiivia, jossa narratiiviseen strategiaan ehdottomasti kuuluu vakavamielisten uutisohjelmien parodisointi seuraamalla tarkoin niiden materiaalista esimerkkiä studion ja isännän osalta, ja kopioimalla uutisaiheiden esitystapa hyvinkin tarkasti samankaltaiseksi.

2.3 Kohde

Paperilla vaikuttaa siltä, että vitsi kohdistuu ainoastaan asiantuntijaan, joka antaa huolimattoman lausunnon. Henkilökohde on epäilemättä läsnä, mutta niin on kokemuksellinenkin kohde. Koska ampumistapaus ei ollut yksittäinen tapaturma, ja vitsi yrittää selvästi kommunikoida afroamerikkalaisen väestöosan kokemuksen tästä tapahtumasta eroavan merkittävästi valkoisen väestön tulkinnasta. Tällöin kokemuksellinen kohde on Foxin edustaman konservatiivisen valkoisen väestön edustama kokemusmaailma lakeja valvovan elimen – poliisin – toiminnasta täysin oikeutettuna. Yksinkertainen ja lyhyt vitsi onnistuu tarttumaan moneen kohteeseen, eikä yhteenkään niistä suorasti. Vitsin tulkitsijan harteille jää asettaa jokin kategoria ensisijaiseksi, mutta molemmat esitetyistä kohteista ovat vahvasti läsnä, ja epäilemättä myös harkittuja.

2.4 Tilanne

Tilanne ei tämän vitsin tapauksessa kerro tietoresurssina paljoakaan. Tilanne on tositapahtuma Yhdysvalloissa, Fergusonissa, jossa afroamerikkalainen aseeton 18-vuotias nuori mies ammuttiin valkoihoisen poliisin toimesta ilman mitään perusteluita. Tilanteen voisi laajentaa kattamaan myös tavan, jolla julkinen valta sekä konservatiivinen media suojeli ampujaa, ja pyrki häivyttämään

rasismin tapahtumasta.

2.5 Looginen Mekanismi

Vitsin looginen mekanismi keskittyy väitteiden ”unarmed black teenager shot by a white cop” ja ”hero cop kills alien hunting humans for sport” -lauseiden väliseen loogiseen jännitteeseen. Stewartin ehdottama rikoksen esittämistapa on täysin absurdi. Mutta looginen uskottavuus vitsin sisäisessä maailmassa sille luodaan, kun Stewart teroittaa hänen versionsa tapahtumasta tekevän samoin kuin Foxin asiantuntijan kommentti siitä, mitä objektiivinen kuvaus tapahtumista muka tekee: värittää tapahtumia. Vitsin sisäisen logiikan mukaan nämä kaksi lausetta tehdään samanarvoisiksi, vaikka toinen on itsessään absurdi, ja toinen paljastuu absurdiksi vasta oikeaan kontekstiin päädyttyään.

2.6 Skriptien Vastakkaisuus

Vitsin ydin, suuri skriptien vastakkaisuus, liikkuu normaali-absurdi -akselilla ja paljastuu, kun Stewart sanoo punchlinen ”hero cop kills alien hunting humans for sport”. Tämä pakottaa tulkitsemaan uudelleen koko skriptin alusta alkaen. Ei siksi, että Stewart olisi varsinaisesti lisännyt tietämystämme aiheesta tai tarkentanut tekstin olennaisia semanttisia skriptejä KYTTÄ, TEINI, AMPUA, VALKOINEN tai MUSTA. Mikäli näiden skriptien semanttista merkitystä avataan tarkemmin, on helppo huomata että semanttiset yhteydet KYTTÄ ja TEINI eivät yleensä yhdisty skriptin AMPUA välityksellä, vaan molempiin liittyy lähtökohtaisesti positiivisia käsityksiä kuten KYTTÄ-OIKEUS-LAKI-SUOJELLA-PALVELLA ja TEINI-VIATON-NUORI-IDEALISTINEN-KOKEMATON.

Stewart paljastaa Foxin asiantuntijan normaalilta vaikuttavan lauseen skriptille vastakkaisen lukutavan kuvailemalla KYTTÄ-skriptiin liittyvää semanttista taustaa suojelijana, ja tämä paljastaa alkuperäisen asetelman itsessään absurdiksi. Semanttista yhteyttä voisi avata käytännössä loputtomiin, mutta olennaisin vastakkaisuus skriptien välillä syntyy normaali-absurdi -akselilla.

3 Simpsonin kysymykset

3.1 Mitkä kielelliset ja ilmaisulliset tyyliseikat kuvaavat kyseistä satiiria?

Teksti on hyvin ironista, ja ilmentää Simpsonilta perittyä määritelmää satiirista kaksivaiheisena ironiana esimerkillisesti. Stewartin vertauksen absurdius tuodaan poliittiselle diskurssille yleiselle muka-objektiiviselle puheelle rinnasteiseksi ilmaisutavaksi, joka mahdollistaa satiirisen ironian mitä erinomaisimmin.

3.2 Millä tavalla satiiri heijastaa, toisintaa tai häivyttää toisia genrejä tai diskursseja?

Oikeiden poliittisten uutisten esittäminen vale uutisten formaatin suodattamana on keskeistä *Daily Shown* tyylille. *Daily Shown* vitsi selvästi heijastaa ja toisintaa Yhdysvaltojen televisiolle tyypillistä uutisointikulttuuria. Diskurssien häivyttäminen on oleellista *Daily Showta* tarkastellessa, sillä se onnistuu jopa melko uniikilla tavalla häivyttämään varsinaisen poliittisen diskurssin ja poliittisen satiirin diskurssin välisen eron, ja saa kaiku-ironisella vitsillään Foxin asiantuntijan kommentin olemaan itsessään irvaileva omalle näkökannalleen.

3.3 Mikä on satiirin kriittinen osa? Mitä vaaditaan vastaanottajalta, että satiiri vastaanotetaan kriittisenä?

Punchline on tämän satiirin kriittinen osa, sillä se tekee ironisesti selväksi Foxin asiantuntijan esittämän väitteen absurdiuden. Se asettaa auktoriteetin sanoman naurunalaiseksi ja tekee niin suostuttelemalla katsojan itsensä puolelle. Vastaanottajalta vaaditaan ymmärrystä Stewartin ironisesta olemuksesta, jotta vitsi ymmärretään vitsinä. Toisin sanoen vaikuttaa siltä, että vastaanottajan on havaittava, että häntä koetetaan suostutella, jotta kritiikki tekee itsensä paljaaksi ja näkyväksi.

3.4 Mitä kulttuurillisia ajan ja paikan rajoitteita satiirilla on? Mikä on sen ns. hyllyikä?

Henkilökohteet ja kokemukselliset kohteet ovat helposti kestävämpiä kuin episodiset kohteet, sillä ne eivät ole niin tiiviisti kiinni tietyssä tapahtumassa ja siten tietyssä ajassa. Tämän vitsin tapauksessa kokemuksellinen kohde lienee merkittävin ja kestävin näkökulma sen tekemään kommentaariin. Rasismi on valtava ongelma Yhdysvalloissa, mutta myös muualla maailmassa, eikä se ilmiönä ole todennäköisesti häviämässä kovinkaan äkisti. Tämän vitsin hyllyikä on varmasti vuosia, sillä vastaavanlaisia episodeja tapahtuu yhä vain, ja samaa vitsiä voi hyödyntää muihinkin tapauksiin, sillä kokemuksellisesti kyseessä on sama ilmiö.

3.5 Mitä seurauksia on satiirin onnistumisella tai epäonnistumisella?

Morris on osoittanut, että *Daily Shown* säännöllinen katsominen on esimerkiksi konkreettisesti muuttanut katsojien mielipiteitä politiikan kentällä toimivista henkilöistä, ja koko poliittisesta prosessista. Yksittäisten vitsien yhteiskunnallisesta vaikutuksesta ei ole tehty tyhjentävää tutkimusta, eikä sellainen olisi *Daily Shown* kaltaisen neljästi viikossa ilmestyvän ohjelman puitteissa edes mahdollistakaan. (Morris 2009)

Tässä yksittäisessä vitsissäkin vaikuttaa kuitenkin siltä, että suostuttelun onnistumisella voi olla merkittävä vaikutus politiikan diskurssiin. Riippuneekin satirisoitavasta kohteesta, millä tavoin katsojien mielipiteet voivat muuttua. Analysoidusta vitsistä löydettiin kolme satiirille tyypillistä kohdetta, joten katsojien mielipiteisiin yritetään vaikuttaa koskien henkilöitä, tapahtumaa ja tapahtumaan liittyvää kokemusta.

4.4 Noin viikon uutiset

1 Yleisluonnehdinta

Noin viikon uutiset on Ylen esittämä viikottainen satiiri-ohjelma, joka käsittelee kaikenlaisia ajankohtaisia aiheita lähtökohtaisesti hyvin ironisesti. Aiheet ovat ohjelmassa vaihdelleet hyvin paljon yhteiskuntasopimuksesta sähköyhtiöihin, ja myös kulttuurillisempiin teemoihin kuten ruokaan. Ohjelmalla on kuitenkin näkyvä poliittisen satiirin painotus aiheidensa puolesta, jotka ovat poikkeuksetta hyvin ajankohtaisista uutisaiheista poimittuja poliittista diskurssia käsitteleviä teemoja.

Ulkoisesti ohjelma muistuttaa hieman *Daily Show*ta ja analyysien ulkopuolisista satiireista sen formaatti lähes identtinen *Last week tonight with John Oliver*in kanssa. Noin viikon uutiset voitaisiin kategorisoida valeuutisiksi siinä missä *Daily Show*kin. Molemmat ohjelmat kuvataan uutisstudion tyypisessä ympäristössä, ja ohjelman narratiivi muistuttaa uutislähetystä hyvin voimakkaasti. Kuitenkin Noin viikon uutiset jättää parodian mahdollisuuden hyödyntämättä, mikä tekee siitä itsenäisen ohjelman, jonka seuraaminen ei edellytä kummempaa formaattiin perehtymistä.

2 GTVH

”Stubb kuvaili, miten ristiriitaisiakin asioita voi politiikassa sovittaa yhteen. Stubb määritteli esimerkiksi, että:

”Kokoomus on tulevaisuuspuolue – mutta kunnioittaa perinteitä.

Voiko yhtäaikaa ajaa vapautta ja sosiaalista vastuuta? Kyllä.

Voiko yhtäaikaa ajaa vastuullista talouspolitiikkaa ja puolustaa hyvinvointiyhteiskuntaa? Kyllä.”

Siis tää on mahtavaa. Toi on mahtavaa, koska mulla olis pari lisää:

Voiko luvata ettei leikkaa koulutuksesta, ja leikkaa silti? Kyllä!

Voiko väittää, että sun pitää ottaa opintolainaa, että sulle ei jää velkaa maksettavaksi? Kyllä!

Voiko kirjoittaa lukion matikasta A:n ja silti olla valtiovarainministeri? Helposti!”

(Noin viikon uutiset, 10.3.2016)

2.1 Kieli

Vitsin setup-vaihe on lainaus Alexander Stubbilta, joka vitsin esittämishetkellä toimi Suomen valtiovarainministerinä. Tämän jälkeen punchline toimitetaan rakenteellisesti ja retorisesti samanlaisena ilmauksena mutta eri sisällöllä. Vitsin punchline ei tosin nojaa järin vahvasti kielelliseen tietoresurssiin, sillä sen sanavalinnat olisi helposti vaihdettavissa toisiin. Viimeistä, Stubbin matematiikan ylioppilaskirjoituksiin viittaavaa loppuiskua lukuunottamatta, aiemmat lauseet olisi ollut mahdollista muotoilla hyvinkin monella tavoin kunhan selvä viittaussuhde aiempaan Stubbin lainaukseen säilyisi.

2.2 Narratiivinen strategia

Vitsin narratiivi nojaa paljon toistoon ja kysymys-vastaus -periaatetta noudattavaan dialogiin. Tämä kansanlauluista ja -runoistakin tuttu muoto sovitetaan dialogiin satiristin vastaavanlaisen dialogin kanssa, ja täten pyritään sanomaan jotain Stubbilta lainatusta tekstistä.

2.3 Kohde

Vitsillä on kiistatta useampi kohde. Episodikohteena toimii viittaus vaalilupauksen pettämiseen Juha Sipilän hallituksen toimesta koskien koulutusleikkauksia ja opintotukea. Henkilökohteen voisi

asettaa myös kokoomuksen ylle instituutiona, jonka edistämää imagoa porvarillisena työväenpuolueena selvästi satirisoidaan käyttämällä lainauksia Alexander Stubbilta. Tämä kaikuironinen viittaus luo jo setup-vaiheessa vahvan mielikuvan suostuttelusta. Selkein kohde vitsissä lankeaa kuitenkin Stubbin henkilökohteen harteille, ja tämä paljastetaan perinteisen punchlinen tavoin vasta aivan vitsin lopussa. Vitsin suurin kohde on lopulta Stubb. Vitsi kertoo ohimenevästi muista kohteista, mutta viimeisenä vitsissä on viittaus ylioppilaskirjoitusten huonoimpaan arvosanaan, joka on selvä hyökkäys Stubbia kohtaan.

2.4 Tilanne

Tilanne voitaisiin kiteyttää Stubbin ja hallituksen yritykseksi suostutella Suomen kansalaisia näkemään asiat omalta kannaltaan. Kierolla tavalla tilannetta heijastaa poliittinen satiiri, joka esittää nämä suostuttelut oman päinvastaisen suostuttelunsa argumenttina.

2.5 Looginen Mekanismi

Looginen mekanismi näkyy hyvin konkreettisena väitteiden diskordiana läpi koko vitsin. Looginen mekanismi nojaa jännitteeseen kysymys-vastaus -leikissä, jota Stubb vaikuttaa pelaavan retoriseksi hyödykseen häneltä lainatuissa lauseissa. Vitsi nojaa siihen logiikkaan, että kaksi ristiriitaiselta vaikuttavaa väitettä sovitetaan yhteen. Tämä logiikka toistetaan vitsin punchline-vaiheessa, jossa Stubbin lainauksia pidetään vitsin sisäisen maailman sääntöinä, joiden perusteella voi selvästi sanoa lähes mitä tahansa.

2.6 Skriptien Vastakkaisuus

Vitsissä on selvä skriptien vastakkaisuus jo setup – punchline -rakenteensa vuoksi. Skriptit VALTIOVARAINMINISTERI ja LASKUTAIDOTON eivät tunnu yhteensopivilta, ja vitsin pointiksi paljastuukin Stubbin pätevyuden uudelleenarviointi, kun tämä rinnakkainen skripti paljastuu. Myös Stubbilta otetut lainaukset näyttäytyvät uudessa valossa, kun hänen kysymys-vastaus -metodinsa paljastetaan halvaksi retoriseksi keinoksi antaa haluamiaan vastauksia omiin kysymyksiinsä. Tämä näkyy mm. skripteissä SOSIAALINEN VASTUU ja VELKA.

3 Simpsonin kysymykset

3.1 Mitkä tyyliseikat kuvaavat saturia parhaiten?

Toisto, eli kansanperinteeseen nojaava lorumainen retoriikka, tekee tästä kyseisestä vitsistä juuri tämän vitsin. Vitsin tasainen eteneminen lähtökohdista lopputulokseen kertoo helposti seurattavan tarinan, joka vasta lopussa paljastaa vitsin todellisen kohteen.

3.2 Millä tavalla satiiri heijastaa, toisintaa tai häivyttää toisia genrejä tai diskursseja?

Noin viikon uutisten vitsi toisintaa Stubbin ilmaisutavan käytännössä täydellisesti. Se myös häivyttää lorumaista luettelointia poliittisen satiirin diskurssiin viemällä tahallisesti ilmaisutavan liian pitkälle. Vitsiä ei kuitenkaan välttämättä tule tulkita parodiseksi, vaikka toistaminen vaikuttaa parodialta. Se on kuitenkin vain retoriikan parodiaa, eikä tunnu parodisoivan Stubbia tai poliittisen diskurssin populistista mielekkäistä merkityksistä vapaata ilmaisua. Poliittisen diskurssin kommentointi onnistuu tässä vitsissä hyvinkin ilman parodista sisältöä.

3.3 Mikä on satiirin kriittinen osa? Mitä vaaditaan vastaanottajalta, että satiiri vastaanotetaan kriittisenä?

Satiirin vastaanottajalta edellytetään selkeästi tuntemusta vitsin aikaisesta suomalaisesta koulutuspolitiikasta. Myös tuntemus Alexander Stubbin julkisuudenkuvasta on hyödyllistä, jotta vitsin henkilökohde avautuu varmasti. Satiirin kriittinen osa näkyy setup ja punchline -vaiheiden välisenä dialogina, joka osoittaa populististen lorujen mielettömyyden vastaanottajalle. Vitsissä on taidokkaasti pieniä kysymys-vastaus -leikkejä, jotka ovat sinänsä itsessäänkin kriittisiä vallallaolevaa poliittista henkeä kohtaan, mutta kokonaisuutena kritiikki saa vielä toisen tason, joka keskittyy Stubbiin.

3.4 Mitä kulttuurillisia ajan ja paikan rajoitteita satiirilla on? Mikä on sen ns. hyllyikä?

Tämä vitsi vaikuttaa kovinkin rajoittuneelta ajan ja paikan suhteen ainakin mitä tulee sen poliittisen diskurssin kritiikkiin. Kyseessä ovat kuitenkin yhden hallituksen ajamat leikkaukset, joten se on hyvinkin sidottu omaan kontekstiinsa. Stubbiin kohdistuva satiiri on oleellista ja pätevää niin kauan kuin Stubb poliittisella kentällä on vaikuttamassa, eli ainakin osa vitsistä on hyvinkin pitkäikäistä.

3.5 Mitä seurauksia on satiirin onnistumisella tai epäonnistumisella?

Jo pelkästään levittämällä korrektia tietoa pääministerin, Stubbin sekä muiden ministeri-tasoisten poliitikkojen pettävän lupauksiaan koulutukseen liittyen hyvin järjestelmällisesti, saa satiiri aikaan jo pienen onnistumisen. Onnistuminen on siis minimissään tiedonvälitystä, mutta se voi myös tarkoittaa yleistä kriittisyyden kasvua poliittista diskurssia kohtaan. Epäonnistuminen voisi merkitä esimerkiksi kyynisyyden (cynisism) lisääntymistä poliittista toimintaa kohtaan, jolloin satiiri ei ole päässyt tavoitteeseensa rakentavana epäilyksen torvena.

4.5 Yhteenveto analyyseistä

Analyysien antamat vastaukset kertovat paljonkin analysoitujen poliittisten satiirien välisistä yhteyksistä. On selvää, että otanta poliittisista satiireista on suppea, eikä yksi vitsi jokaisesta riitä luomaan riittävää varmuutta toteamaan mitään lopputulosta kovin suuressa mittakaavassa. Kuitenkin nämä neljä analyysiä antavat vahvan suunnan poliittisen satiirin kriittisyyden tutkimiselle, ja analyysin tulokset implikoivat myös tämän tutkielman puitteissa annettun poliittisen satiirin määritelmän olevan ainakin kyllin kestävä selittämään poliittisen satiirin ilmiöitä tällä tasolla. Yhteenveto suoritetaan tarkastelemalla GTVH:n kategorioita ja Simpsonin kysymyksiin saatuja vastauksia. Näiden vastausten perusteella saatujen tietojen mukaan tehdään arvio poliittisen satiirin sisältämien vitsien huumorin ja niiden kriittisyyden suhteesta.

GTVH-kategorisointi kertoo paljon tietoresurssien hierarkiasta tarkasteltujen poliittisen satiirien huumorissa. Antoisimmiksi tietoresursseiksi vitsien huumorin selittämisessä nousi Skriptien Vastakkaisuus, Looginen Mekanismi, ja Kohde. Vaikuttaa mahdolliselta analysoitujen vitsien perusteella, että mitä parodisempi esitys oli (vrt. Onion ja Noin viikon uutiset), sitä oleellisemmalta Kieli-TR:n rooli. Tämä kuitenkin on vahvasti spekulatiivinen väite, joka vaatisi tuekseen lisätutkimuksia.

Skriptien Vastakkaisuus ja Looginen Mekanismi avasivat odotetusti vitsin mekaanisten toimintaperiaatteiden olennaisimmat piirteet. Kaikki analysoidut vitsit Onionia lukuunottamatta noudattivat tutkielmassa annettua satiirin määritelmää: Vitsin lopussa paljastettava Skriptien Vastakkaisuus pakottaa satiirin vastaanottajan tulkitsemaan tekstin kokonaisuutena uudessa – kriittisessä valossa. Kuitenkaan Onionin parodinen valeuutinen ei varsinaisesti tehnyt tällaista kaksivaiheista ironista loppukäännettä, vaan Griceläinen maksiminrikkominen vaikutti olevan sisäänrakennettuna parodiseen esitysmuotoon. Onion ei paljasta olevansa satiiria, vaan pitää

parodista kulissia yllä viimeiseen asti. Onion kuitenkin selvästi toimii poliittisen satiirin kentällä, mikäli tässä tutkielmassa esitetyt määritelmät hyväksytään. Onionissa on selvästi satiristi, satiirin vastaanottaja sekä satirisoitava, se on luonteeltaan koominen, ja se pyrkii huumorillaan suostuttelemaan vastaanottajaa ajattelemaan satirisoitavasta tietyllä tavalla.

Selvästi hyödylliseltä vaikuttaa kohde-TR:n yhdistäminen Simpsonin antamiin satiirin kohteisiin. Tämä antoi mahdollisuuden tarkastella syvällisesti kunkin vitsin kohteita, ja tämä mahdollisuus toi mukanaan kiinnostavia seikkoja. Jokaisessa vitsissä oli useita kohteita. Paitsi että kohteita oli useita, ne edustivat eri tyyppisiä. Missään vitsissä ei ollut vain esimerkiksi henkilökohdetta, vaan siinä oli myös episodinen tai kokemuksellinen kohde läsnä. Monesti löydettävissä olivat kaikki kolme kohdetta. Vaatisi paljon enemmän vitsejä analysoitavaksi, jotta olisi kenties mahdollista muodostaa hierarkista tärkeysjärjestystä satiirin kohteiden välillä.

Selvä ja perin kiinnostava yhteys on kuitenkin vedettävissä analyseissä saatujen Kohdetietoresurssien ja Simpsonin kysymyksen *Mikä on satiirin kriittinen osa?* -välille. Vastaus Simpsonin kysymykseen satiirin kriittisestä osasta oli jokaisessa vitsissä tiiviisti yhteydessä kohdetietoresurssiin. Vastausten perusteella satiirin vastaanottajalta edellytetään tietoa kohteesta, jotta satiiri ymmärretään kriittisenä. Mikäli oletuksemme on GTVH:n sekä SSTH:n mukaisesti, että vitsi tulkitaan hauskaksi, kun siinä piilevä skriptien vastakkaisuus havaitaan, voimme myös päätellä, että satiirin vastaanottajalta edellytetään tietoa kohteista myöskin, jotta vitsi voidaan tulkita hauskaksi. Skriptit ovat sidottu tietoon tosimaailmasta, josta vitsi suorasti tai epäsuorasti kertovat, ja vaikka vastaanottaja voisikin nauttia Loogisen Mekanismin ymmärtämisen turvin humoristisesta inkongruenssista, Skriptien Vastakkaisuus ei vaikuta paljastuvan, mikäli vastaanottajan tietämys on siltä osin puutteellinen.

Narratiivinen Strategia ja Tilanne vaikuttavat analysoitujen vitsien perusteella irrelevanteilta osailta. Narratiivinen Strategia vaikuttaa Onionin analyysin pohjalta toimivan Kieli-tietoresurssin kanssa yhteistyössä silloin, kun kyseessä on parodia. Narratiivinen Strategia ja Tilanne näyttävät olevan vähiten tärkeät kategoriat sinänsä niin kriittisyyden kuin koomisuudenkin osalta. Samaten kysymykset tyylistä ja genreen/diskurssien häivyttämisestä ja toisintamisesta vaikuttavat vähemmän tärkeiltä osilta. Ne vaikuttavat oleellisilta, kun suurennuslasin alla on parodia, mutta silloinkin ilmoille nousee ennemminkin kysymyksiä tyylistä ja genrestä kuin satiirin diskurssista.

Analyysit ovat antaneet ainakin jonkinlaisen vastaussuunnan tämän tutkielman keskeisimmälle

kysymykselle. Tässä luvussa suoritettut analyysit ja niistä tehty yhteenveto vihjaavat, että poliittisen satiirin kriittisyys ja huumori ovat vahvistikin yhteydessä toisiinsa – vieläpä tietyllä tavalla. Olennaisin niitä toisiinsa sitova voima vaikuttaisi olevan satiristin ja satiirin vastaanottajan suhde satirisoitavaan. Tämä suhde on luonteeltaan selvästi antagonistinen, sillä satiristi ja satiirin vastaanottaja yhdessä hyväksyvät kohteen koomisuuden tehden kohteena olevan tahon naurunalaiseksi. Oleellista vitsien kritiikin tavoittamiselle vaikuttaisi myös olevan tieto vitsin kohteista ja oleellisimmista skripteistä. Ilman aiempaa tietoa suostuttelevuus ei pääsisi oikeuksiinsa, koska kohdetta ei kyettäisi näkemään koomisena – vitsi jäisi tavoittamatta. Tärkeäksi osoittautui myös huomata poliittisen satiirin huumorin olevan suostuttelevaa luonteeltaan jo yksittäisten vitsien tasolla. Tämä puhuu vahvasti poliittisen satiirin huumorin ja kriittisyyden yhteyden puolesta.

5 PÄÄTÄNTÖ

Lopuksi katse käännetään toviksi taaksepäin. Jokaisen luvun osa kokonaisuudessa käydään lyhyesti läpi, jonka jälkeen pohditaan tutkimuskysymystä ja tarkastellaan tiiviisti, millaisia implikaatioita tämän työn antamalla vastauksilla voisi olla. Ennen loppua on syytä myös miettiä, miten tästä olisi hyvä jatkaa kysymisen ja tutkimisen ikuista sykliä.

Ensimmäisessä luvussa esiteltiin yhteensopimattomuusteorian ja antagonistisen teorian peruseräkkeet. Yhteensopimattomuusteorian alaisuuteen sijoitettiin kielitieteelliset teorit Semantic Theory of Humor, sekä General Theory of Verbal Humor. Nämä hyväksyttiin vitsin analyysin metodiksi analyysi-lukua silmällä pitäen. Antagonistisen teorian alla esiteltiin ylemmyyteen ja halventamiseen perustuvaa huumoria, ja ne osoittautuivat erinomaiseksi tueksi yhteensopimattomuusteorian kanssa selittämään huumoria sosiaalisena ilmiönä. Luvussa vältettiin tietoisesti historiallista kirjallisuuskatsausta ja vanhoihin teorioihin takertumista, sillä niistä on olemassa runsaasti selvityksiä, ja tutkielman hengen mukaisesti moderneja tekstejä tulkitsemaan valittiin moderneja teorioita.

Toisessa luvussa pyrittiin muotoilemaan ja tarkentamaan poliittisen satiirin käsitettä nojaten aiempaan filosofiseen, kielitieteelliseen ja sosiologiseen tutkimukseen. Esitelty satiirin diskurssin malli noudatti hyvin pitkälti Paul Simpsonin satiirin parissa tekemää tutkimusta. Tämän mallin määrittely aloitettiin tarkastelemalla satiirin työkaluja: ironiaa ja parodiaa. Tältä pohjalta Simpsonin satiirin diskurssi tuli esitettyä sille oikeutta antavassa muodossa. Tarkennus poliittiseen satiiriin oli tässä vaiheessa lähinnä kiinni fokuksesta, joten avuksi otettiin epistemologinen käsitteistö, sekä suostuttelevuuteen liittyvä tutkimus. Poliittinen satiiri määriteltiin lopulta kaksivaiheista ironiaa hyödyntäväksi poliittisen kentän diskurssia kritisoivaksi huumoriksi, joka pyrkii vitsailullaan suostuttelemaan satiirin vastaanottajaa muuttamaan mielipidettään valtarakenteista tai niiden edustajista. Määritelmän tekeminen onnistui varsin lupaavasti, mutta määritelmän kestävyyttä oli vielä koeteltava soveltamalla sitä käytännön poliittisiin satiireihin.

Toisen luvun tuottamat tarkennukset poliittiseen satiiriin, sen toimintaperiaatteisiin, ja taustaoletuksiin asetettiin kolmannessa luvussa koetukselle. Neljästä omalla tahollaan vaikutusvaltaisesta poliittisesta satiirista annettiin yleisluonnos, jonka jälkeen niistä jokaisesta

valittiin yksi vitsi ensimmäisessä ja toisessa luvussa esiteltyjen teorioiden mukaiseen tarkasteluun. Vitsien analyysin myötä vaikuttaisi siltä, että annettu määritelmä poliittisesta satiirista on ainakin oikeilla jäljillä. Simpsonin satiiri-käsitteestä johdettu määritelmä osoittautui hyödylliseksi välineeksi, jonka kautta poliittisen satiirin analyysistä oli mahdollista saada aiempaa enemmän irti. Poliittinen satiiri diskurssina, joka ”valuu” poliittiseen diskurssiin vaikuttaa hedelmälliseltä lähtökohdalta analysoida poliittisen satiirin vitsejä. Vitsien analyysin tärkein huomio oli, että yhteiskuntakriittisyys näkyi jo yksittäisten vitsien tasolla – osittain esittämisympäristöstään irrallisina huumorisirpaleina. Tämä on vahva viite siihen, että vitsit ovat itsessään kriittisiä ja positiiviseen kyynisyyteen kannustavia viestejä, jotka ovat käytännössä irrottamaton osa poliittista diskurssia itsessään. Poliittinen satiiri näyttää siis todella limittyvän vakavamielisen poliittisen diskurssin kanssa, eikä toista ole enää kovin mielekästä erottaa toisesta.

Noin viikon uutiset piti paikallisuudestaan huolimatta pintansa verrattuna analyysien muihin, suuren mittakaavan tuotantoihin. Satiriltaan se sopi annettuun määritelmään, ja edustaa kirjoittajan mielestä Suomen poliittisten satiirien laadukkainta antia. Sitä voisi olla hyödyllistä verrata muihin suomalaisiin saman genren edustajiin, kuten *Itsevaltiaat* (2001), *Presidentin kanslia* (2008), tai vaikka Jari Tervon romaani: *Koljatti* (2009). Valeuutisformaatti on suomalaiselle yleisöllä tilannekomiikkaa vieraampi, mutta se onnistuu kriittisissä vitseissä siinä missä Yhdysvaltojen virkaveljensäkin. Olisi perin kiintoisaa saada lisää tietoa valeuutisten satiirin suostuttelevuudesta Suomessa.

On syytä pohtia tovi antagonistisia näkemyksiä suhteessa analysoitujen poliittisten satiirien huumoriin. Selvimmät yhteispisteet lienevät satiirien kohteissa, sekä satiristin, satiirin vastaanottajan ja satirisoitavan jakamassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Vaikuttaa siltä, että satiiri on juurtunut syvästi antagonismin maaperään. Analyysit osoittivat kohteillaan sympatisoivan alempien yhteiskuntaluokkien ihmisten ongelmien kanssa. Tämä ilmeni positiivisen kyynisyyden nimissä kyseistä alaluokkaa alistavien henkilökohteiden halventamisena. Tutkielmassa esiintyneet ylemmyys- sekä halventamisteoria ovat selvästi analysoiduissa vitseissä läsnä.

Analyysit antavat myöskin viitteitä siitä, että poliittisten satiirien, tai ainakin valeuutisten on oltava antagonistisia toimiakseen kriittisenä huumorina. Vitsit perustuvat tosimaailman kohteisiin, joten vitsi on aina jonkun todellisen henkilön/kokemuksen/instituution kustannuksella. Lienee turvallista siis todeta, että poliittinen satiiri on nähtävissä antagonistisena kohteitaan kohtaan. Etenkin, kun intentio on selvästi vallan kyseenalaistaminen ja eriarvoisuutta naurajan ja naurettavan välillä

korostava. Kuitenkin tämä antagonismi valjastetaan positiivisen kyynisyyden muotoon, jossa vitsailulla koetetaan ainakin satiristin näkökulmasta tehdä maailmasta parempi paikka. Mikäli satiirin vastaanottaja hyväksyy satiristin näkökulman, antautuu hän samalla satiristin suostuttelun vieteltäväksi. Huumorina satiiri siis vaikuttaa onnistuvan jo siinä, että saa vastaanottajansa nauramaan kohteelle. On kiinnostavaa huomata näiden johtopäätösten yhteneväisyys ja keskustelumahdollisuus Hietalahden (2015) tekemän huumorin Frommilaisen näkökulman kanssa. Poliittinen satiiri nähdään tämän työn tuloksena positiivisena ja rakentavana koomisena tuhovoimana, joka on monin osin Hietalahden tulkinnan (2015, 30-31) mukainen. Kuitenkin satiiri säilyttää antagonistisen väkivaltaisuuden siemenen sisällään, ja vaatisi jatkokysymyksiä ja -tutkimuksia, jotta tämä suhde saataisiin todella selvitettyä.

Satiirin tutkimus pitää sisällään selvästi enemmän kuin tässä tutkielmassa on ollut mahdollista käsitellä. Kysymys hauskuudesta ja sosiaalisten yhteyksien monimutkaisesta verkostosta on yksi näistä vähemmälle huomiolle jääneistä suunnista. Kiinnostava sosiologis-psykologinen jatkotutkimus voisi ottaa selvää, millaisia poliittisen satiirin vitsejä yleensä pidetään hauskoina. Tällaisen tutkimuksen tekeminen etenkin Suomessa voisi olla hyvinkin arvokasta. Tämä työ on viitannut hieman hauskuuden kysymyksen suuntaan esittelemällä antagonististen huumoriteorioiden olevan intiimisti hauskuuden kanssa tekemisissä. Poliittinen satiiri on selvästi myös antagonistista huumoria. Tämä työ on siis myös onnistunut osoittamaan tutkimussuuntia viittaamalla esimerkiksi valtarakenteille nauramisen, ja poliittisen diskurssin eriarvoisuuden suuntaan.

Toinen hyödylliseltä vaikuttava tutkimussuunta olisi ottaa huojentumis- ja vapautumisteoreettinen katsaus poliittiseen satiiriin. Tämä voisi olla tiiviisti kytköksissä edellä mainittuun hauskuuden teemaan, mutta voisi myös olla painottunut nauravaan subjektiin. Tällä tavoin olisi mahdollista myös tutkia positiivista kyynisyyttä satiirin vastaanottajassa.

Kolmas, yhteiskuntafilosofinen jatkosuunta, voisi olla lähestyä poliittisen satiirin ja demokratian suhdetta antagonistisen teorian kautta. Olisi hyvin kiinnostavaa ottaa selvää poliittisen satiirin käyttämän halventamishuumorin funktiota suhteessa viimeaikaisiin edustuksellisen demokratian ongelmiin, kuten äänestämistahdin hiipumiseen ja poliittisen diskurssin viihteellistymiseen.

Neljäs ja ilmiselvin implikoitu jatkotutkimussuunta on tietysti jatkaa tämän työn aloittamalla polulla. Neljä vitsiä neljästä poliittisesta satiirista ei anna vielä kovin kestävästä kuvaa poliittisen satiirin käsitteestä tai analyysein saadusta tiedosta koskien vitsien ja kritiikin suhdetta. Mittakaavaa

kasvattamalla olisi mahdollista perehtyä tarkemmin kritiikin ja vitsien väliseen mekaniikkaan. Tämä työ on nähdäkseni onnistunut valottamaan tietä metsän synkkää kolkkaa kohti, jotta joku kirjoittajaa viisaampi saattaisi nähdä minne polku tulisi lopulta valaa.

LÄHTEET

Akateemiset lähteet:

Astapova, A. 2015. *Why All Dictators Have Moustaches: Political Jokes in Contemporary Belarus*. Julkaisussa *International journal of humor research*, 28(1), 71-91.

Attardo, S. & Raskin, V. 1991. *Script theory revis(it)ed: joke similarity and joke representation model*. Julkaisussa *International journal of humor research*. Vol 4, 3/4, 293-347.

Attardo, S. 1994. *Linguistic theories of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.

Attardo, S. 2008. *A primer for the linguistics of humor*. Teoksessa Raskin, V. (Toim.) *The Primer of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.

Baumgartner, J. C. & Morris, J. S. 2008. *One "nation" under Stephen? The effects of The Colbert Report on American youth*. Julkaisussa *Journal of Broadcasting and Electronic Media* 52(4). 622–643.

Bergson, H. 1911/2012. *Laughter*. Forgotten books.

Billig, M. 2005. *Laughter and ridicule: Towards a social critique of humor*. Lontoo: SAGE publications Ltd.

Carrell, A. 2008. *Historical views of humor*. Teoksessa Raskin V. (toim.) *The Primer of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.

Carroll, N. 1990. *The Philosophy of horror*. New York: Routledge.

Condren, C. 2012 *Satire and definition*. Julkaisussa *International journal of humor research*. 25(4), 375-399

Cutler, I.. 2005. *Cynicism from Diogenes to Dilbert*. Jefferson N.C.: McFarland & Company.

Day, A. 2011. *Satire and dissent*. Bloomington: Indiana University Press.

Dentith, S. 2000. *Parody*. Lontoo: Routledge.

Dowling, J. S. 2013. *School-age children talking about humor: Data from focus groups*. *Julkaisussa International journal of humor research*, 27(1), 121-139.

Dynel, M. 2013. *Developments in linguistic humor theory*. Amsterdam: John Benjamins.

Ellithorpe M., Esralew, S. & Holbert L. 2014. *Putting the "self" in self-deprecation: When deprecating humor about minorities is acceptable*. *Julkaisussa International journal of humor research*. 27(3), 401-422.

Ferguson, M. & Ford, T. 2008. *Disparagement humor: A theoretical and empirical review of psychoanalytic, superiority, and social identity theories*. *Julkaisussa International journal of humor research*, 21-3, 283-312.

Frankfurt, H. G. 2005 *On Bullshit*. Princeton: Princeton University Press.

Frye, N. 1971. *Anatomy of criticism: Four essays*. New Jersey: Princeton University Press.

Gilthus, I. 1997. *Laughing gods, weeping virgins*. Lontoo: Routledge.

Goldstein, D. 2013. *Laughter out of place: Race, class, violence and sexuality in a Rio shantytown*. Lontoo: University of California Press.

Grice, H. P. 1975. Logic and conversation. *Julkaisussa Syntax & Semantics 3: Speech arts*. Cole et. al. (toim.) 41-52.

Görkem, S. Y. 2015. *The only thing not known how to be dealt with: Political humor as a weapon during Gezi Park Protests*. *Julkaisussa International journal of humor research*, 28(4), 583-609.

Helmy, M. M. & Frerichs, S. 2013. *Stripping the Boss: The Powerful Role of Humor in the*

- Egyptian Revolution 2011*. Julkaisussa *Integrative Psychological and Behavioral science*. 47, 450-481
- Hietalahti, J. 2015. *Huumorin kahlittu vapaus*. Teoksessa Knuuttila, S., P. Hakamies & E. Lampela (toim.) *Huumorin skaalat: Esitys, tyyli, tarkoitus*. Porvoo: Bookwell OY. 19-36.
- Hietalahti, J. 2016. *The relevance of "social character" to humor studies*. Artikkeliväitöskirjassa (Hietalahti, J.) *The Dynamic Concept of Humor: Erich Fromm and the Possibility of Humane Humor*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. 1-19.
- Higgie, R. 2014. *Kynical dogs and cynical masters: Contemporary satire, politics and truth-telling*. Julkaisussa *International journal of humor research*, 27(2), 183-201.
- Highet, G. 1962. *The Anatomy of satire*. New Jersey: Princeton university press.
- Hobbes, T. *Leviathan*. 1650/1987. Lontoo/Melbourne: J. M. Dent.
- Holbert, L. R., Tchernev, J. M., Walther, W. O., Esralew, S. E. & Benski, K. 2013. *Young Voter Perceptions of Political Satire as Persuasion: A Focus on Perceived Influence, Persuasive Intent, and Message Strength*. Julkaisussa *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 57(2), 170-186.
- Kinnunen, A. 1994. *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys*. Juva: WSOY.
- Kuipers, G. 2008. *Sociology of humor*. Teoksessa Raskin V. (toim.) *The Primer of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.
- Maemura, Y. 2014. *Humor and laughter in Japanese groups: The kuuki of negotiations*. Julkaisussa *International journal of humor research*, 27(1), 103-119.
- Marcus D.K. & Miller, R. S. 1999. *The perception of 'live' embarrassment: a social relations analysis of class presentations*. Julkaisussa *Cognition and emotion*, 13, 105-117
- Martin, R. 2010. *The psychology of humor: An integrative approach*. Burlington: Elsevier Academic Press.

McGraw, A. P. & Warren, C. 2010. *Benign Violations: Making immoral behavior funny*. Internet-julkaisussa *Psychological science*. Luettavissa [www-lähteessä](http://www.lähteessä):

<<http://pss.sagepub.com/content/early/2010/06/29/0956797610376073>>

Morreall, J. 2008. *Philosophy and religion*. Teoksessa Raskin V. (toim.) *The Primer of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.

Morreall, J. 2009a. *Comic relief: A comprehensive philosophy of humor*. Chichester: John Wiley & Sons.

Morreall, J. 2009b. *Humor as cognitive play*. Julkaisussa *Journal of literary theory* 3/2, 241-260.

Morris, J. S. 2009. *The Daily Show with Jon Stewart and audience attitude change during the 2004 party conventions*. Julkaisussa *Political behavior*, Vol 31, No. 1, 79-102. Springer.

Parrott, W. G. & Harré, R. 1996. *Embarrassment and the threat to character*. Teoksessa G. & Harré & Parrott, W. (toim.) *The Emotions*. Lontoo: Sage.

Platon. *Valtio*. 1999. Julkaistu kirjassa *Teokset IV*. Suomentanut Marja Itkonen-Kaila. Keuruu: Otava.

Raskin, V. 1979. *Semantic mechanisms of humor*. Julkaisussa *Proceedings of the fifth annual meeting of Berkeley Linguistics Society*. 325-335.

Raskin, V. 1985. *Semantic mechanisms of humor*. Dordrecht/Boston/Lancaster: D. Reidel.

Rose, M. 1993. *Parody: Ancient, modern and post-modern*. Cambridge university press

Ruch, W. 2008. *Psychology of humor*. Teoksessa Raskin V. (toim.) *The Primer of humor research*. Berliini: Mouton de Gruyter.

Röhrich, L. 1967. *Gebärde-Metapher-Parodie*. Dusseldorf.

Shuster, M. 2013. *Humor as an optics: Bergson and the ethics of humor*. *Julkaisussa Hypatia*, Vol. 28 no. 3. 618-632.

Simpson, P. 2000. *Satirical humour and cultural context*. Teoksessa Bex, A. & Burke, M. & Stockwell, P. (toim.) *Contextualized stylistics*. Amsterdam/Atlanta, GA: Rodopi. 243-266

Simpson, P. 2003. *On the discourse of satire*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Sloterdijk, P. 1988. *Critique of cynical reason*. Lontoo: Verso.

Sperber, D. & Wilson, D. 1981. *Irony and the use-mention distinction*. Teoksessa P. Cole (toim.) *Radical Pragmatics*. New York: Academic Press. 295-318.

Warner, B. R., Hawthorne, H. J., Hawthorne, J. 2015. *A dual-processing approach to the effects of viewing political comedy*. *Julkaisussa International journal of humor research*. 28(4), 541-558.

Wilson, D. & Sperber, D. 1992. *On verbal irony*. *Julkaisussa Lingua* 87, 53-76.

Weiss, E. M., Gschaidbauer, B. C., Samson, A. C., Steinbäcker, K., Fink, A., Papousek, I. 2013. *From Ice age to Madagascar: Appreciation of slapstick humor in children with Asperger's syndrome*. *Julkaisussa International journal of humor research*, 26(3), 423-440.

Zillman, D. & Stocking, H. 1976. *Effects of humorous disparagement of self, friend and enemy*. *Julkaisussa Psychological reports*, 39, 455-461.

Soveltavat lähteet:

A Bit of Fry & Laurie [online]. 1987. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0101049/>>

Avaruusboltsit [online]. 1987. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0094012/>>

Baal [online]. 1923. Brecht, Bertolt. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<[https://en.wikipedia.org/wiki/Baal_\(play\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Baal_(play))>

Boondocks, the [online]. 2005. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0373732/>>

Colbert Report, the [online]. 2005. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0458254/>>

Daily Show, the [online]. 1996. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0115147/>>

Evil Dead II: Dead by dawn [online]. 1987. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0092991/>>

Frankenstein Junior [online]. 1974. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0072431/>>

House [online]. 2004. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0412142/>>

Ihmissusi Lontoossa [online]. 1981. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0082010/>>

Key and Peele [online]. 2012. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt1981558/>>

Konttori [online]. 2005. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0386676/>>

Last week tonight with John Oliver [online]. 2014. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt3530232/>> Jaksot katsottavissa osoitteessa:

<<https://www.youtube.com/user/LastWeekTonight>>

Lindström, J. *Poliittinen satiiri tekee paluuta televisioon – Vallanpitäjille irvailu on vaikeaa, tekijät tunnustavat*. Lehtiartikkeli julkaistu Helsingin Sanomissa 12.3.2015. Lähde saatavilla www-muodossa: <<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1426050632863>>

Merriam-Webster -internet-sanakirja. Lähde saatavilla www-muodossa: <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/satire>>

Musta Kyy [online]. 1982. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0084988/>>

Noin Viikon Uutiset [online]. 2014. Jakso esitetty Yle 2-kanavalla 10.3.2016. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt4183702/>>

Onion, the [online]. Artikkelin *Trump Sick And Tired Of Mainstream Media Always Trying To Put His Words Into Some Sort Of Context*. Luettavissa www-osoitteessa: <<http://www.theonion.com/article/trump-sick-and-tired-mainstream-media-always-tryin-53375>>

Portal [online]. 2007. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Portal>>

Portal 2 [online]. 2011. Tiedot saatavilla www-muodossa: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Portal_2>

Presidentin kanslia [online]. 2008. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt1175996/>>

Itse valtiat [online]. 2001. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0285375/>>

Koljatti [online]. 2009. Tervo, Jari. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Koljatti>>

Room, the [online]. 2003. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0368226/>>

Saturday Night Live [Online]. 1975. Jakso esitetty NBC-kanavalla 16.5.2015. Tiedot saatavilla www-muodossa: <<http://www.imdb.com/title/tt0072562/>>

Simpsonit [online]. 1989. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0096697/>>

South Park [online]. 1997. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0121955/>>

Taistelukenttä Maa [online]. 2000. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0185183/>>

This hour has 22 minutes [online]. 1992. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0163963/>>

Villiä hurjempi länsi [online]. 1974. Tiedot saatavilla www-muodossa:

<<http://www.imdb.com/title/tt0071230/>>